

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 30

2 juli.

Debatter m. m.

Fredagen den 2 juli.

	Sid.
Svar på interpellation av herr Holmbäck ang. kungörandet av länsstyrelsernas resolutioner m. m.	3
Svar på interpellation av herr Persson, Ivar, ang. inrättandet av en statens kulturfond	5
Svar på interpellation av herr Holmbäck ang. hotellrums utnyttjande såsom statliga arbetslokaler m. m.	6
Svar på fråga av herr Ohlon ang. vägrat tillstånd till försäljning av vissa ej standardiserade varor	8
Svar på interpellation av herr Bergvall ang. arméns stridsvagnsminor	10
Ang. revision av riksdagens arbetsformer	17
Inrättande av e. o. tjänster vid krisorganen	72
Järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen	75
Mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna	83
Förslag till sjöarbetstidslag	86
Anslag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund	115

Samtliga avgjorda ärenden.

Fredagen den 2 juli.

Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen m. m.	17
Statsutskottets utlåtande nr 226, ang. inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen	72
— nr 227, ang. en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen	75
— nr 228, om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna	83
Bankoutskottets utlåtande nr 48, ang. ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.	86

	Sid.
Andra lagutskottets utlåtande nr 54, ang. förslag till sjöarbetstidslag	86
— nr 55, ang. de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt	115
— nr 56, ang. överflyttande på arbetarskyddsstyrelsen av de uppgifter och befogenheter, som tillkomma arbetsrådet	115
Utrikesutskottets utlåtande nr 19, ang. godkännande av en handelsöverenskommelse mellan Sverige och Turkiet	115
Bankoutskottets memorial nr 54, ang. instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott	115
Jordbruksutskottets utlåtande nr 68, om anslag till bidrag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund	115

Fredagen den 2 juli förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne juni.

Herr TALMANNEN yttrade: Efter samråd med andra kammarens talman och överläggningar i talmanskonferensen får jag beträffande ordnandet av det återsäende riksdagsarbetet meddela följande. Arbetsplenium kommer att anordnas i morgon lördag den 3 juli med fortsättning på kvällen, om så skulle erfordras. Sedermera hållas bordläggningsplena onsdagen den 14, lördagen den 17 och måndagen den 19 juli. Kamrarnas sista arbetsplena anordnas tisdagen den 20 juli med början kl. 11 förmiddagen. Allt detta under förutsättning att inga oförutsedda omständigheter inträffa, som påkalla annan anordning.

Ang. kungörandet av länsstyrelsernas resolutioner m. m.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet ZETTERBERG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Holmfäcks till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framställda interpellation angående kungörandet av länsstyrelsernas resolutioner m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Holmfäck frågat chefen för inrikesdepartementet, om han vore villig medverka till att kungl. brevet den 5 januari 1808 om beräkning av vissa besvärstider bleve snabbt ersatt med mera moderna bestämmelser. Då det närmast torde ankomma på mig att besvara frågan, får

jag med anledning av densamma anföra följande.

Enligt 1808 års brev räknas tiden för anförande av besvär över vissa beslut från det beslutet kungöres i kyrka. I brevet stadgas sålunda, att resolutioner och utslag som länsstyrelserna eller kollegierna meddela i ekonomi- eller politimål, vilka röra antingen hela menigheter eller så många särskilda personer, att avskrift av beslutet icke utan större kostnad och besvär kan tillställas varje person, skola kungöras genom uppläsande från predikstolen samt att besvärstiden räknas från uppläsandet.

Bland de olika tillvägagångssätt, som äro föreskrivna för offentliggörande av myndigheters beslut och tillkännagivanden, intager av gammalt kungörande i kyrka en central plats. I vissa fall äro viktiga rättsverkningar knutna till denna kungörelseform. Föreskrifter om kungörande genom uppläsning i kyrka finnas, förutom i nyssnämnda brev, i ett stort antal författningar rörande skilda ämnen. Denna form för kungörande har därvid ofta kombinerats med ett eller flera andra kungörelseförfaranden, t. ex. införande i allmänna tidningarna eller tidning inom orten.

De i lag eller författning givna bestämmelserna om kungörande i kyrka skola emellertid numera icke tillämpas i den ordning som ursprungligen avsetts. Genom lag den 13 mars 1942 med vissa bestämmelser om kungörande i kyrka har nämligen föreskrivits, att uppläsning från predikstolen icke längre skall ske utan att i stället en förteckning över förekommande kungörelser skall anslås i vapehuset eller på annan lämplig plats i eller invid kyrkan. Förteckningen skall uppsättas före gudstjänstens början, och kungörelserna skola under viss tid där- efter hållas tillgängliga på pastorsexpe-

Ang. kungörandet av länsstyrelsernas resolutioner m. m.

ditionen eller annat lämpligt ställe. Verkan av att kungörandet skett i denna ordning är, att de i lag eller författning givna föreskrifterna om uppläsning skola anses iakttagna. Bestämmelserna i lagen avse dock icke vissa kungörelser av kyrklig natur.

Föreskrifterna i 1942 års lag äro icke att anse som en slutgiltig lösning av problemet om att ersätta det älderdomliga uppläsandet från predikstolen med en mera tidsenlig kungörelseform. Under förarbetena till lagen betonades sålunda, att det genom lagen införda förfarandet borde tillämpas endast provisoriskt, till dess efter en mer ingående utredning avgjorts, vilken eller vilka publiceringsmetoder som i det särskilda fallet vore lämpligast. Till ledning för frågans vidare behandling har inom justitiedepartementet år 1944 verkställts en undersökning rörande tillämpningen av 1942 års lagstiftning. Vidare har en inom justitiedepartementet tillkallad sakkunnig utarbetat en promemoria med förslag till lag om officiella anslagstavlor i lands- och stadskommunerna m. m. Denna promemoria har förra året överlämnats till 1946 års kommunallagskommitté för att tagas under övervägande vid fullgörandet av kommitténs utredningsuppdrag.

För egen del finner jag det önskvärt, att det nuvarande kungörandet i kyrka så snart som möjligt ersättes av mera effektiva kungörelseformer. Jag utgår emellertid från att frågan om sättet för offentliggörande av myndigheters beslut kommer att upptagas snarast möjligt efter slutförandet av det pågående utredningsarbetet och att i samband härmed även det av interpellanten framförda spörsmålet om ersättande av 1808 års brev med mera moderna bestämmelser erhåller sin lösning. Tillräcklig anledning att upptaga sistnämnda fråga till fristående behandling torde emellertid knappast föreligga.

Herr HOLMBÄCK: Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra min tacksamhet

för svaret på interpellationen samt för att jag fått taga del på förhand av detta svar.

Såsom kammarens ledamöter torde ha observerat, så har det på sista tiden icke så sällan hänt, att det varit ett annat statsråd som besvarat en interpellation än det statsråd, till vilken interpellationen har varit riktad. Jag får i dag två interpellationssvar, och båda komma att lämnas av andra statsråd än dem, till vilka jag riktade interpellationerna. Att på detta sätt en interpellation riktas till ett annat statsråd än det statsråd som besvarar den, behöver icke betyda, att vederbörande interpellant icke har brytt sig om att studera reglerna i departementalstadgan. Man kan nämligen i många fall hysa tveksamhet om vart ett ärende skall gå — om det skall gå till det ena departementet eller till det andra.

Jag har för min del av åtskilliga skäl ansett, att förevarande ärende borde höra under inrikesdepartementet. Det är en fråga som närmast angår kommunerna; det ärende som närmast ligger till grund för interpellationen avgjordes av inrikesministern, och den kommitté, som enligt vad justitieministern nu upplyst har ärendet under behandling, hör också under inrikesdepartementet. Nu har man emellertid tydligen ansett, att det är fråga om en allmän kungörelse, vilket är otvivelaktigt, och därför velat föra ärendet under justitiedepartementet. För denna slutsats finns det mycket starka skäl.

Det kan också på många punkter råda ovisshet om vem som skall besvara en interpellation på grund av en annan omständighet, nämligen den praxis, som man för närvarande har inaugurerat, att vissa ärenden inom departementen kontinuerligt föredragas av statsråd, som ha konsultativ karaktär. Så är ju för närvarande fallet med kyrkoärenden.

Att jag nu säger detta beror, herr talman, på att jag vill fästa uppmärksamheten på att det kan diskuteras, huruvida icke interpellationer böra kunna framställas även »till vederbörande statsråd» eller något dylikt. Då skulle

bestämmandet av vem som skall svara sedermera ske i Kungl. Maj:ts kansli.

Anledningen till nu förevarande interpellation var, som kanhända någon av kammarens ledamöter erinrar sig, följande. Uppsala stadsfullmäktige hade fattat ett visst beslut. Beslutet överklagades, och länsstyrelsen upphävde beslutet. Sedan överklagade stadsfullmäktige länsstyrelsens beslut, men Kungl. Maj:t fann på föredragning av inrikesministern på skäl, som äro fullständigt tvingande, att besvären voro för sent ingivna, därför att tiden för besvärens anförande skulle räknas från det att beslutet hade blivit uppläst i Uppsala domkyrka. I länsstyrelsens beslut angavs icke på något vis, att det var från ett uppläsande i domkyrkan, som man skulle räkna den tidsperiod, inom vilken besvären skulle anföras.

Herr Herlitz har i sitt arbete Förvaltningsförfarandet, som utkom i statens offentliga utredningar för två år sedan, påpekat, att den regel om tidsberäkning som ligger till grund för det kungl. beslut jag nu har berört kan medföra rättsförluster, och det är denna regel, som finnes angiven i det brev av 1808, som förekommer omtalat i justitieministerns svar på interpellationen. Nu ha vi här faktiskt ett sådant fall av rättsförlust. I själva verket har 1808 års brev varit uppe inför högsta domstolen en gång under de sista årtiondena, och inte mindre än fyra gånger i regeringsrätten.

Jag hade kanske närmast trott, att justitieministern skulle besvara min interpellation på annat vis än som skedde. Jag hade trott att han skulle svara så, att det viktigaste fall, då 1808 års brev är tillämpligt, är då det gäller resolutioner av länsstyrelserna och »kollegerna» — som det står i brevet — beträffande beslut av kommunala korporationer, och att han därför skulle överväga utfärdandet av ett kungl. brev — som skulle kunna åstadkommas utan några som helst utredningar — om att för framtiden skall gälla, att om det fattas resolutioner rörande kommunala korporationer, så räknas överklaganden från korporationernas besvärstid — stads-

Om inrättande av en statens kulturfond.

fullmäktiges, kommunalfullmäktiges, municipalfullmäktiges eller vad det kan vara — från den dag, då vederbörandes beslut delgavs korporationens ordförande. Hade man gått på den linjen, så hade frågan praktiskt taget varit ur världen.

Jag trodde också, att han möjligen skulle gått en annan väg, nämligen att söka åstadkomma ett cirkulär till myndigheterna, i vilket det erinras om att det kan vara lämpligt att i själva resolutionerna sätta ut, att tiden för besvärs anförande bör räknas ifrån den dag då beslutet upplästs i kyrka enligt 1808 års brev. Det är ju inte därför så säkert, att vederbörande korporation får reda på att det uppläses i kyrkan, men i flertalet fall får den väl dock på detta sätt meddelande om när besvärstiden börjar löpa.

Justitieministern har emellertid gått en annan väg. Han säger, att frågan kommer att tagas upp i det följande vid lagstiftning över huvud taget om borttagande av kungörelseförfarandet i kyrka, och jag förstår mycket väl också den ståndpunkten. Han tycker att hela saken inte är så betydande. Jag tror dock att den har den betydelsen, att den är värd några timmars arbete.

Då emellertid justitieministern har intagit den ståndpunkten, så skall jag tacksamt annotera hans intresse för en lösning av frågan över huvud taget men också uttala den förhoppningen, att det inte måtte dröja allt för många år, innan frågan kommer att lösas på detta sätt i sitt större sammanhang. Att det kommer att dröja flera år är väl säkert, ty om den tas i ett större sammanhang, är den inte så lättlost.

Om inrättande av en statens kulturfond.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet GJÖRES, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Ivar Perssons interpellation om inrättande av en statens kulturfond, och nu yttrade: Herr talman! I en till mig

Ang. hotellrums utnyttjande såsom statliga arbetslokaler m. m.

riktad interpellation har herr Ivar Persson frågat, om man kan förvänta, att den av 1907 års riksdag begärda utredningen angående inrättandet av en statens kulturfond med det snaraste tillsettes.

På denna fråga vill jag helt kort svara, att jag hoppas bliva i tillfälle att tillkalla sakkunniga i frågan inom den närmaste tiden.

Herr **PERSSON, IVAR**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få uttala min stora tacksamhet för detta snabba, korta, och positiva svar på min interpellation.

Jag vill därtill endast knyta den förhoppningen, att den kommande utredningen verkligen skall resultera i förslag till gagn för kulturlivet. Jag tänker då ej minst på landsbygden, där jag tror att åtgärder mer än annorstädes äro behöfliga och där avsevärda bidrag från en dylik fond skulle vara synnerligen välkomna.

Ang. hotellrums utnyttjande såsom statliga arbetslokaler m. m.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **NILSSON**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Holmbäcks till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställda interpellation angående hotellrums utnyttjande såsom statliga arbetslokaler m. m., fick nu ordet och anförde: Herr talman! I en till chefen för socialdepartementet riktad interpellation har kammarens ledamot herr Holmbäck framställt följande frågor:

1. I vilken omfattning ha under tiden från den 1 september 1939 hotell- och pensionatsrum tagits i anspråk för arbetslokaler för den statliga förvaltningen?

2. I vilken omfattning planeras för närvarande ytterligare förvandling av hotell och pensionat till lokaler för statlig förvaltning?

Med hänsyn till interpellationens innehåll torde det närmast ankomma på mig att besvara densamma. Mitt svar är följande.

Under tiden efter den 1 september 1939 har för statliga förvaltningsändamål — civila och militära — förhyrts ett från år till år varierande antal rum inom 12 olika hotell eller pensionat i Stockholm. Antalet var störst i slutet av 1945 och uppgick då till 150. Sedermera har en del utrymts, och för närvarande hyras 77 rum. Av dessa skola dock 26 återlämnas redan den 1 oktober i år. Ytterligare 26 av de därefter återstående 51 rummen beräknas kunna frigöras för hotellrörelse, när luftfartsstyrelsens nybyggnad på Mariebergsområdet blir färdig. Detta väntas ske under första hälften av 1949.

Utöver dessa förhyrda hotelllokaler disponerar staten f. n. över två byggnader i Stockholm, i vilka tidigare drivits hotellrörelse. Den ena är fastigheten Stureplan 1 med 60 rum, där tidigare Hotell Anglais varit inrymt. Hotellägaren hade emellertid nedlagt rörelsen, då fastigheten i början av kriget jämlikt allmänna förfogandelagen togs i anspråk för militära förvaltningsändamål.

Den andra av de åsyftade hotellfastigheterna är belägen vid Vasagatan 36 och omfattar ca 60 rum. Hotell Patricia, som tidigare förfogat över dessa utrymmen, nedlades under kriget, och fastigheten inköptes av norska legationen. Under 1947 övertog svenska staten fastigheten för att använda den till kontorsändamål.

I allt disponerar således statsförvaltningen f. n. över lokaler, som tillhört eller tillhöra hotell- eller pensionatsföretag, om ca 200 rum, men detta antal kan i mitten av 1949 beräknas vara nedbringat till ca 85.

Det bör emellertid framhållas att någon garanti icke finnes för att de hotell- och pensionatslokaler, som statsförvaltningen återlämnar, på nytt komma hotellmarknaden tillgodo. Även för enskilda och kommunala företag och institutioner är behovet av kontorslokaler stort, och det är tänkbart, att fastighets-

Ang. hotellrums utnyttjande såsom statliga arbetslokaler m. m.

ägarna även i fortsättningen hyra ut rummen för kontorsändamål i den mån hyreslagstiftningen ej lägger hinder i vägen.

I andra orter än Stockholm har statsverket endast i obetydlig omfattning förhyrt lokaler i hotell. För närvarande disponeras 3 rum i Strömstad och 3 i Ånge samt 12 rum i Gävle. Sistnämnda 12 rum uthyras dock till statsverket av Gävle stad, som använder det nedlagda stadshotellet till kontor för den kommunala förvaltningen.

Beträffande aktuella planer på förvandlande av hotell eller pensionat till kontorslokaler för statsförvaltningen har jag mig icke bekant något annat fall än det som berörts i interpellationen, nämligen Hotell Hellmans fastighet vid Bryggargatan i Stockholm. Denna fastighet inköptes enligt statsmakternas beslut år 1946 för att sedermera användas för kontorsändamål. I samband med köpet överenskomms med en hotellföretagare, att denne skulle driva hotellrörelse i fastigheten till utgången av september 1948. För närvarande pågå emellertid förhandlingar mellan postverket och hotellinnehavaren om att endast 8 av hotellets 70 rum skola upplåtas till kontor åt verket.

Jag vill slutligen erinra om att Kungl. Maj:t den 11 juni 1948 beviljat byggnadstillstånd för uppförande av den sista etappen av de militära förvaltningsbyggnaderna på Ladugårdsgården. Härigenom komma ca 380 nya ämbetsrum att tillföras den statliga förvaltningen troligen redan under nästa år. Vidare har förutsatts, att byggnadstillstånd skall beviljas i år för ett storhotell i Stockholm och ett i Göteborg. Man bör sålunda kunna räkna med att även en viss lättnad i bristen på hotellutrymmen skall inträda då dessa byggnader bli färdigställda.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Jag får till kommunikationsministern framföra det traditionella tacket för svaret på interpellationen.

Den statistik som kommunikations-

ministern har framlagt är vida mera gynnsam än jag trott att den skulle bli. Jag tror, att den kommer att ha en klarläggande inverkan på opinionsbildningen, och därmed har jag nått mitt ändamål med interpellationen. Att staten övertagit hotelllokaler, i vilka rörelsen redan nedlagts vid den tidpunkt, då staten övertagit lokalerna, kan uppenbarligen icke begagnas som intäkt för påståendet att statens behov av lokaler inkräktat på det rumsantal, som eljest skulle ha begagnats för hotell och pensionat. I Stockholm har staten övertagit sådana nedlagda hotellrörelser både beträffande Anglais och Patricia, och det framgår av interpellationssvaret, att det ena av dessa hotell inom en ganska kort framtid — fixerad till den 1 juli 1949 — icke längre skall användas för det ändamål som det för närvarande begagnas till: som ämbetslokaler.

Däremot är det tydligt att de rum som staten hyrt i hotell och pensionat, som fortfarande driva sin rörelse, och använt till ämbetslokaler, inkräkta på det rumsantal som eljest skulle stått till disposition för hotellrörelse. Detta är nu fallet med 77 rum, en siffra som inte är alldeles oväsentlig, men som redan den 1 oktober 1948 kommer att ha minskats till 51 och före den 1 juli 1949 till 25. Förhållandena bli alltså bättre.

Beträffande Hotell Hellman framgår det av kommunikationsministerns svar — och jag konstaterar även detta med tillfredsställelse — att man nu icke ens yrkar på att mer än 8 rum av 70 skola överföras till ämbetslokaler. I förhållande till den uppfattning man måste få av hittills odementerade tidningsuppgifter äro de uppgifter, som kommunikationsministern nu givit, tillfredsställande.

Och beträffande landsorten är över huvud taget det antal hotellrum som användas för statliga ändamål mycket litet.

Emellertid, herr talman, är vad jag nu berört bara en detalj i ett mycket större problem. Särskilt i Stockholm har under de sista tio åren det antal rum, som disponerats för hotell- och pensionsrörelse, mycket starkt sjunkit. Jag är tyvärr icke i tillfälle att lämna fullt

Ang. vägrat tillstånd till försäljning av vissa ej standardiserade varor.

exakta uppgifter, utan vad jag säger nu måste jag uttala med en viss reservation, men jag tror att jag är sanningen mycket nära om jag säger, att för tio år sedan fanns det ungefär 5 500—6 000 rum i Stockholm, som användes för hotell- och pensionatsändamål, medan antalet nu har sjunkit med 1 000 å 1 200 rum. Ibland är det stora hotell som ha försvunnit; två äro nämnda av kommunikationsministern i hans svar, och jag har också nämnt dem i mitt anförande. Ett tredje är Hotell Atlantic, som också har övergått till andra ändamål.

Samtidigt härmed har resandetraffiken ökat i utomordentligt hög grad. Det är därför angeläget, att myndigheterna vidtaga varje möjlig och lämplig åtgärd för att försöka lätta bristen på hotellrum. En åtgärd för att i varje fall icke försämra förhållandena vidtogs ju genom det beslut om ändringar i hyreslagstiftningen, som fattades för ett par veckor sedan, vilket beslut jag oreserverat röstat för. Det är därför tillfredsställande, att kommunikationsministern kan meddela, att det lämnats byggnadstillstånd för två stora hotell, ett i Stockholm och ett i Göteborg. Kan man gå längre, är det desto bättre. Jag påpekar blott det förhållandet att, som vi alla veta, samtidigt som vi så utomordentligt väl behöva hårdvaluta, amerikanska tidningar ha innehållit annonser, som försöka skrämna bort folk från att resa till Sverige för att vi inte ha några hotellrum.

Ang. vägrat tillstånd till försäljning av vissa ej standardiserade varor.

Jämlikt § 20 av kammarens ordnings-sadga hade herr *Ohlon* till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställt en så lydande fråga: »Anser herr statsrådet det stå i överensstämmelse med priskontrollens uppgift att staten förvägrar svensk fabrikanter att till skäligt pris försälja redan tillverkade, specialgjorda skjortor m. m., som det synbarligen råder efterfrågan på, vid sidan av priskontrollens standardiserade varor, under motivering

att ej standardiserade varor sakna existensberättigande?»

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet **STRÄNG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, och nu yttrade: Herr talman! Herr Ohlon har frågat mig, huruvida jag anser det stå i överensstämmelse med priskontrollens uppgift, att staten förvägrar svensk fabrikanter att till skäligt pris försälja redan tillverkade, specialgjorda skjortor m. m., som det synbarligen råder efterfrågan på, vid sidan av priskontrollens standardiserade varor, under motivering att icke standardiserade varor sakna existensberättigande. Till svar härå får jag anföra följande.

Före den 1 januari i år gällde beträffande skjortor normalpriser endast för plagg, som tillverkats av tyg med ett högsta fabrikspris av 2 kronor 25 öre för m², under det att plagg tillverkade av dyrare tyg endast voro underkastade prisstopp. Från och med den 1 januari har normalprissättningen utvidgats till att gälla även dessa dyrare skjortor. Detta betyder emellertid inte, att priset bestämts med hänsyn till en standardiserad typ av skjorta. Fabrikanterna äro nämligen indelade i olika grupper med hänsyn till tillverkningarnas beskaffenhet, nämligen dels en s. k. standardgrupp, dels fem s. k. licensgrupper. Till de två högsta av dessa grupper ha, enligt vad jag inhämtat, hänförts endast tre företag, därav ett i grupp 1 och två i grupp 2.

Det företag, som herr Ohlon uppenbarligen syftar på, har hänförts till licensgrupp 2, alltså icke den högsta, utan den näst högsta gruppen. Ifrågavarande företag har emellertid begärt att för en stor del av sin tillverkning få tillämpa priser, som ligga betydligt över de för grupperna 1 och 2 fastställda normalpriserna. Motiveringen härför har varit, att dessa skjortor sys i s. k. helsöm, vilket innebär att sömnaden av ett plagg utföres i huvudsak av endast en arbe-

Ang. vägrat tillstånd till försäljning av vissa ej standardiserade varor.

tare. Priskontrollnämnden har icke ansett sig vid prissättningen kunna göra skillnad mellan sådana skjortor och tempoydda skjortor av förstklassigt utförande. När det gäller att bedöma denna nämndens ståndpunkt får man beakta, att nämnden i annat fall naturligtvis måst medge även andra fabrikanter, som önskade bedriva en dylik tillverkning, samma rätt. Särskilt i dagens arbetskraftssituation skulle detta kunna medföra en icke önskvärd produktionsminskning. Vidare skulle kontrollen över prisbestämmeisernas efterlevnad i hög grad försvåras, då det torde vara svårt att i handeln skilja mellan skjortor av helsöm och verkligt förstklassiga tempoydda skjortor.

Jag kan icke se annat än att dessa omständigheter äro av den art, att man måste taga hänsyn till dem vid prissättningen. Att så sker betyder icke, att »ej standardiserade varor» sakna existensberättigande. Över huvud taget är det missvisande att, som herr Ohlon gör, antyda att priskontrollen helt baserat sin prissättning på standardvaror. Den fabrikant, som herr Ohlon åsyftar, har heller inte förvägrats att leverera de varor, som han tagit emot order på före den 1 januari 1948, till då gällande pris. Vad som skett är att ifrågavarande fabrikant för sin tillverkning under tiden efter den 1 januari 1948, då normalprissättningen utsträcktes till att gälla skjortor även av dyrare tyger, icke fått rätt att tillämpa högre priser än de som gälla för den licensgrupp, till vilken företaget hänförs.

Herr **OHLON**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för svaret, och speciellt vill jag tacka för att han velat svara så snabbt efter frågans framställande.

Under kriget fastställdes priser på s. k. standardskjortor genom en överenskommelse mellan priskontrollnämnden och Konfektionsindustriföreningen.

Det stod då för båda parter klart, att den ersättning, som skjortfabrikanterna erhöi för standardskjortorna, inte alltid var tillfredsställande och i vissa fall rent av förorsakade fabrikanterna direkta förluster på grund av att den understeg deras självkostnader. Därför hade fabrikanterna fått medgivande att vid sidan av de standardiserade produkterna tillverka och försälja på en fri sektor och därigenom kompensera sig för eventuell underbetalning på standardiserade varor.

Ifrån den 1 januari i år har den fria sektorn avskaffats. Det förtjänar att slås fast, att priskontrollnämnden först den 11 december förra året beslöt dra in den fria sektorn, alltså vid en tidpunkt, då fabrikanterna redan försett sig med lager för tillverkningen och även i övrigt disponerat för vinterns produktion.

Likaledes bör det påminnas om att i den svenska handeln förekommit och sannolikt ännu förekomma importerade plagg till i varje fall inte högre kvalitet än de här nämnda svenska varorna, men till högre priser än dessa.

Vi äro nog alla medvetna om vilken viktig roll priskontrollen spelar i dagens ekonomiska läge. Men man har rätt att draga i tvivelsmål lämpligheten av att priskontrollen genom sin verksamhet också i detalj föreskriver det svenska folket dess levnadsvanor. Smaken är ju så »forskellig». Några finna sin högsta lust i att samla frimärken, andra fylla sina hem med Hötorgskonst, andra åter älska att ikläda sig rymliga, hel-sömmade skjortor. Skulle vi inte kunna tillåta den sistnämnda kategorien att utveckla sin njutningslystnad, även om exempelvis statsrådet Sträng och jag själv med våra enkla levnadsvanor inte ha mycket intresse till övers för sådana utsvävningar?

Endast den omständigheten, att tillverkningen av standardiserade varor är absolut otillräcklig för att tillgodose folkets konsumtionsbehov, borde berättiga priskontrollnämnden att vidtaga de drastiska åtgärder, som här förekommit.

Ang. arméns stridsvagnsminor.**Ang. arméns stridsvagnsminor.**

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet VOUGT, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Bergvalls interpellation angående arméns stridsvagnsminor, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med första kammarens tillstånd till mig framställd interpellation har herr Bergvall till mig framställt följande fråga:

Är herr statsrådet i tillfälle att lämna en redogörelse om de spörsmål beträffande arméns stridsvagnsminor m. m., som i interpellationen berörts, och om de åtgärder, som från regeringens sida vidtagits i anledning av påtalade missförhållanden och brister i vår försvarsberedskap?

När det andra världskriget utbröt hade vår försvarsmakt icke att tillgå annat än en typ av stridsvagnsminor, som man visste var behäftad med väsentliga brister. Den främsta orsaken till denna svaghet i utrustningen torde ha varit, att det före det sista världskriget icke var klart, vilken enorm betydelse minmaterielen skulle få i ett kommande krig. Man hade icke heller trots gjorda försök lyckats få fram någon fullgod mintyp i vårt land. Konstruktionsförsoken upptogs med ökad intensitet under krigets första skede. En särskild svårighet när det gällde att få fram ändamålsenliga stridsvagnsminor utgjorde bristen på lämpligt sprängämne. Efter jämförande prov mellan olika försökstyper fastställdes genom beslut av arméförvaltningens tygdepartement den 12 september 1941 den mintyp som, med vissa varianter, kom att ingå i arméns utrustning under kriget.

Från våren 1943, när utläggning av stridsvagnsminor i större utsträckning först skedde, till beredskapens upphörande den 1 juli 1945 inträffade med dylika minor nio olyckor som krävde sammanlagt 26 dödsoffer.

Den första olyckan inträffade den 29 mars 1943 i Patavaara under övning i minröjning, varvid en värnpliktig dödades. Utredningen gav vid handen, att

den värnpliktige med en skyffel kommit att bända mot kanten av en mina och att denna därvid utlöstes. Olyckan torde ha ansetts såsom en händelse, som man under beredskapsförhållanden nödgades räkna med, och synes icke såvitt nu kan utrönas ha föranlett någon särskild åtgärd.

Den andra olyckan inträffade den 6 maj 1943 vid Översjön under övning i mintjänst vid krigsskolan, varvid en aspirant dödades. Omedelbart efter denna olycka, den 13 maj 1943, meddelade chefen för armén förbud mot övningar med sprängladdade minor i fredstid eller under beredskapstjänstgöring annat än i vissa angivna undantag. Med anledning av olyckan, vars orsak icke kunde utrönas, företogs genom arméns sprängskadekommission en omfattande teknisk underökning av minmaterielen. I ett i samband därmed framlagt utlåtande uttalades, att mintypen i fråga utgjorde »en fullgod produkt och väl fyllde de fordringar som kunde ställas på densamma, om den användes på rätt sätt och för sitt ursprungliga ändamål, d. v. s. som vapen under krig». Sedan vissa konstruktionsförbättringar genomförts hade enligt utlåtandet mekanismen befunnits såväl ur konstruktions- som funktions- och säkerhetssynpunkt absolut fullgod. Detta utlåtande fränkandes varje vitsord vid utredning, som sedermera företogs av i det följande omnämnda sakkunniga, och dessa gjorde tvärtom gällande, att mintypen ur alla de tre nämnda synpunkterna företedde allvarliga brister. Omständigheterna vid tillkomsten av det berörda utlåtandet ha såsom framgår av det följande gjorts till föremål för rättslig prövning. Det är uppenbart, att myndigheterna under tiden efter olyckan till dess andra undersökningsresultat senare framlades icke funno anledning att draga riktigheten av utlåtandet i tvivelsmål.

Därefter inträffade ytterligare två olyckor, den 3 september 1943 vid Röt-viken och den 1 juni 1944 vid Jakobsrud, vilkas orsaker icke heller kunde klarläggas.

Ang. arméns stridsvagnsminor.

Den femte olyckan, den 5 juni 1944 vid Rengen, hade med största sannolikhet i tekniskt hänseende samma orsak den den första.

Den 3 juli 1944 inträffade den sjätte och svåraste olyckan med här ifrågasvarande typ av minor. I Palovaara döddes då fjorton personer. Olika teorier om orsaken till olyckan uppställdes vid den utredning som ägde rum genom arméns sprängskadekommission. Den olycksteori, som kommissionen fann mest sannolik och som de nyssnämnda sakkunniga sedermera anslöto sig till, innebar, att sprängladdningen, som utgjordes av nitrolit, blivit fuktig och genom frätning orsakat fel på mekanismen i den mina, som närmast föranledde olyckan. Denna olycksrisk var icke tidigare beaktad av myndigheterna. I arméorder den 6 september 1944 uttalades, att erfarenheterna från sistnämnda olycka visat, att fukskadade nitrolitladdade stridsvagnsminor även i säkrat tillstånd kunde vara farliga att hantera. Samtidigt meddelades föreskrifter, att minor i minfält, som icke skulle kvarligga på dåvarande platser, skulle oskadliggöras genom sprängning, där detta kunde ske utan risk för skador på bebyggelse, vägbanor m. m.

Sedermera inträffade ytterligare tre olyckor, den 4 november 1944 i Hälsingborg, den 21 december 1944 i Marma och den 6 juni 1945 vid Landskrona, utan att i något fall en sannolik olycksteori kunde uppställas. Den sistnämnda olyckan inträffade i samband med förberedelser för röjning av ett minfält och föranledde arméchefen att befalla, att minröjningen skulle upphöra och att området för minfältet skulle förses med betryggande inhägnad och varningsskyltar.

Med anledning av inträffade olyckor företog statens sakrevision utredning rörande minmaterielen. Sakrevisionens utredning, som också rörde arméns sprängmateriel, framlades i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 januari 1945. Utredningen utmynnade i en stark kritik mot den dåvarande materielen.

Den 2 februari samma år tillkallade

min företrädare i ämbetet de i det föregående åsyftade sakkunniga för att i första hand utreda vilka åtgärder som borde vidtagas med materielen. Åt de sakkunniga uppdrogs därjämte att yttra sig bl. a. angående de närmare omständigheterna i samband med materielanskaffningen, avseende även frågan huruvida någon befattningshavare gjort sig skyldig till fel eller försummelse vid handläggningen av anskaffningsärendena. Som sakkunniga tillkallades dåvarande borgmästaren, numera riksåklagaren Heuman, ordförande, samt professorerna vid Tekniska högskolan i Stockholm Boestad och Stelling och professorn vid Chalmers tekniska högskola Sven Lundberg.

De sakkunniga upptogo först till behandling vissa synnerligen brådskande frågor beträffande sprängmaterielen. Sedan förslag till åtgärder i dessa hänseenden avgivits, upptogo de sakkunniga frågan om stridsvagnsminorna i utlåtande den 26 juni 1946. I likhet med sakrevisionen funno de sakkunniga, att minorna voro behäftade med allvarliga brister, och levererade en synnerligen skarp kritik av minkonstruktionen, vilken betecknades som alltför invecklad för att utan olycksrisker handhas av trupp. De sakkunniga funno konstruktionen även i princip oriktig. Omständigheterna kring olyckorna — och särskilt det förhållandet att flertalet olyckor icke kunnat förklaras — framhävde enligt de sakkunnigas mening det berättigade i den framförda kritiken. För avhjälpande av bristerna föreslogo de sakkunniga olika revideringsåtgärder.

Sedan vederbörande myndigheter hörts, anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 11 oktober 1946 medel för revidering av minmaterielen i huvudsak enligt de sakkunnigas förslag.

Den 28 mars 1947 tillsatte Kungl. Maj:t efter förslag av nämnda sakkunniga ett tekniskt råd med uppgift att biträda inom arméförvaltningens tygavdelning, när det gällde konstruktionsfrågor i samband med revidering och nyanskaffning av min- och sprängmateriel. Under medverkan av detta tek-

Ang. arméns stridsvagnsminor.

niska råd har inom tygavdelningen konstruerats en ny typ av stridsvagnsminor som i princip skiljer sig från de förut tillverkade. Sedan arméförvaltningen den 27 februari i år begärt meddel för en första anskaffning av minor av den nya typen, ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 19 mars medel till förfogande för ändamålet. I samband därmed beslöts en ändring i det tidigare fastställda revideringsprogrammet beträffande den äldre materielen.

I yttrande den 20 februari i år framställde de förutnämnda sakkunniga anmärkning mot en byråchef inom arméförvaltningen med anledning av dennes åtgärder i samband med utredningen om olyckan den 6 maj 1943 vid Översjön. Detta yttrande remitterades den 5 mars i år till justitiekanslersämbetet, och ämbetet har den 29 juni förordnat om åtal i ärendet för oförstånd i tjänsten. Åtalet, som anhängiggjorts vid Svea hovrätt, har ännu icke prövats.

Den 15 april i år ha de sakkunniga till slutförande av sitt uppdrag avgivit utlåtande beträffande myndigheternas handläggning av tidigare anskaffningsfrågor. Detta utlåtande är för närvarande föremål för remissbehandling hos därav berörda myndigheter.

Det nu anförda torde innefatta den av interpellanten begärda redogörelsen för de åtgärder, som från regeringens sida vidtagits i ärendet, ävensom för olyckorna. De utredningar som enligt det föregående ägt rum ha icke tidigare offentliggjorts. Avgörande härvidlag har givetvis varit enbart hänsynen till landets säkerhet. De sakkunnigas i det föregående avgivna utlåtanden ha numera ansetts böra utlämnas i de delar de icke beröra frågor av väsentlig betydelse för försvaret, och Kungl. Maj:t har den 30 juni 1948 meddelat beslut härom. Beträffande en del av de särskilda frågor, som beröras i interpellationen, torde jag därför få hänvisa till dessa utlåtanden vilka komma att bli tillgängliga så snart Kungl. Maj:ts beslut hinner effektueras.

Vad särskilt angår i interpellationen berörda leveranser av minor från krigs-

materielverket har vid utredning framgått, att vissa partier minor som laddats vid krigsmaterielverkets verkstäder varit behäftade med brister. Att så varit fallet finner till stor del sin förklaring i att man icke inom arbetsledningen hade någon tidigare erfarenhet av sådant arbete och icke heller hade för ändamålet utbildad personal att tillgå. Givetvis inverkade också den brådska som rådde vid tiden i fråga.

De i interpellationen berörda frågor, som avse det nuvarande beredskapsläget på minområdet, finner jag mig med hänsyn till militära säkerhetsskäl förhindrad att här ingå på i vidare mån än som skett genom den i det föregående lämnade allmänna redogörelsen.

Herr BERGVALL: Herr talman! Jag skall be att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för det svar han i dag lämnat och för att jag fått tillfälle att ta del av svaret på förhand.

De frågor, som beröras i interpellationen och interpellationssvaret, knyta sig ju till några av våra mest beklagliga minnen från krigsåren och från beredskapstillståndet. Det är nio olyckor med sammanlagt 26 dödsoffer det här gäller. Icke mindre än sju av dessa nio olyckor inträffade efter den tidpunkt, den 13 maj 1943, då på grund av olyckan i Översjön chefen för armén meddelade förbud mot övningar med sprängladdade minor i fredstid eller under beredskapstjänstgöring annat än i vissa angivna undantagsfall. Av dessa sju olyckor inträffade tre efter den 6 september 1944, då armechefen utfärdade en ny order för att skapa ytterligare säkerhet.

Det är naturligtvis utomordentligt svårt för en utomstående att bedöma, huruvida de militära myndigheterna kunnat göra mer än vad som skett för att förhindra dessa upprepade olyckor. Det är möjligt, att en väsentlig del av ansvaret får läggas på de ansvariga för det utlåtande, som avgavs efter olyckan vid Översjön och som departe-

Ang. arméns stridsvagnsminor.

mentschefen här åberopar. I detta utlåtande konstaterade man, att minmekanismen »befunnits såväl ur konstruktions- som funktions- och säkerhetssynpunkt absolut fullgod». I belysning av de senare utlåtanden, som kommit från sakrevisorerna och från tillkallade särskilda sakkunniga, framstår det för en lekman som hart när oförklarligt, att ett sådant utlåtande har kunnat avgivas. De resultat man kommit till vid de olika undersökningarna strida ju mot varandra.

Jag skall inte närmare gå in på detta första utlåtande. En av de för utlåtandet ansvariga står ju numera under åtal för oförstånd i tjänsten. Jag är inte jurist, och det skall inte falla mig in att över huvud taget uttala mig om en sak, som är föremål för domstols prövning, men »oförstånd i tjänsten» förefaller mig som en underlig rubrik med hänsyn till vad det här gäller — det skall jag dock lämna åt sitt öde.

Det är emellertid alldeles uppenbart, att det måste ha glappat utomordentligt vid konstruktionen och anskaffningen av de minor det här gäller. Mycket kan väl, såsom departementschefen antyder i svaret, hänföras till de omständigheterna, att man startade mycket oförberedd och över huvud taget inte hade de resurser, som behövdes för att möta den forcerade upprustningen under de första krigsåren. Det blir ju tillfälle att på den punkten bilda sig en närmare uppfattning, sedan de utlåtanden — såsom departementschefen meddelar i slutet av sitt anförande — som beröra hit hörande frågor numera till väsentliga delar blivit offentliga.

Jag vill emellertid säga, att jag är rätt förvånad över att man dröjt så länge med att bringa till svenska folkets kännedom vad som låg bakom dessa olyckshändelser, som ju måste tilldraga sig en utomordentlig uppmärksamhet och väcka stark medkänsla med dem som drabbats av olyckan och med deras anhöriga. Den svenska allmänheten borde tidigare ha fått del av utredningarna och därmed tillfälle att bedöma vad som skett på det här området.

Sakrevisionens uttalande tycks spela en dominerande roll för hela ärendet på så sätt, att det satt fart på utredningarna, ja, över huvud taget framkallat de ingående utredningar som nu äntligen föreligga. Sakrevisionens utredning publicerades redan den 15 januari 1945. Jag kan möjligen förstå, att man vid den tidpunkten ännu dröjde med att offentliggöra dess utredning. Men att man behövde dröja ända till den 30 juni 1948 av, såsom statsrådet uttrycker det, »hänsynen till landets säkerhet» är för mig fullkomligt oförklarligt. Jag kan omöjligen föreställa mig, att dagens situation är ur försvarspolitisk och utrikespolitisk synpunkt så mycket mindre bekymmersam efter de tre år, som nu förflutit efter andra världskrigets slut i mitten av år 1945, att man i dag kan publicera vad man omedelbart efter Europakrigets slut ansåg sig nödsakad att ur säkerhetssynpunkt hemlighålla. Jag förvånar mig så mycket mera över detta som den allmänna uppfattningen väl är, att man för närvarande befinner sig i en mera kritisk situation än man befann sig i omedelbart efter Europakrigets slut.

Dröjsmålet med offentliggörandet av vad som icke ur försvarssynpunkt måst hemlighållas i dessa handlingar har därför varit ägnat att väcka min förvåning, och jag kan icke frigöra mig från en känsla av att den omständigheten, att i den offentliga diskussionen uppmärksamheten inriktats på dessa frågor, i realiteten påskyndat offentliggörandet.

Jag berörde till sist i min interpellation spörsmålet om det nuvarande beredskapsläget i fråga om minor. Där om säger statsrådet, att han med hänsyn till militära säkerhetsskäl anser sig förhindrad att ingå på den saken i vidare mån än som skett i ett par omnämnanden tidigare i interpellationssvaret. Vad han därvid åsyftar är såvitt jag förstår ett meddelande om att Kungl. Maj:t genom beslut den 11 oktober 1946 använde medel för revidering av minmaterielen i huvudsaklig överensstämmelse med det sakkunnigförslag, som avgivits

Ang. arméns stridsvagnsminor.

den 26 juni 1946. Förutom detta åsyftas såvitt jag förstår, statsrådets meddelande om att sedan en ny typ av stridsvagnsminor konstruerats inom tygavdelningen under medverkan av det särskilda tekniska råd, som tillsatts, och arméförvaltningen den 27 februari i år begärt medel för en första anskaffning av minor av den nya typen, har Kungl. Maj:t genom beslut den 19 mars ställt medel till förfogande för ändamålet. I samband därmed har man beslutat en ändring i det tidigare fastställda revideringsprogrammet beträffande den äldre materielen.

Jag skall givetvis inte pressa statsrådet och försöka förmå honom — vilket säkert vore uteslutet — att lämna några upplysningar om det nuvarande beredskapsläget i de avseenden, där han anser det olämpligt med hänsyn till landets säkerhet, och jag skall inte själv göra några som helst uttalanden i det avseendet. Jag vill bara säga, att om följande förutsättningar föreligga, skulle jag anse herr statsrådets svar på denna punkt tillfredsställande. Dessa förutsättningar äro: Kunna vi vara på det klara med att den nya mintypen nu underkastats tillräckliga prov vid truppförbanden? Är konstruktionen sådan, att vi snabbt kunna åstadkomma en masstillverkning, om det utrikespolitiska läget ytterligare skulle försämrats? Finns det verkliga medel för att avhjälpa det mest trängande behovet? Finns det erforderliga råmaterialet för en forcerad tillverkning? Kan erforderlig industrikapacitet och arbetskraft ställas till förfogande? Finns det lämpliga sprängämnen och har man tryggt tillgången till dessa i erforderlig utsträckning?

Jag begär inte något svar på dessa frågor. Med hänsyn till den position, som herr statsrådet intagit, anser jag det fullt förklarligt, om han inte här vill ge något svar på mina frågor. Jag bara konstaterar, att om dessa förutsättningar äro uppfyllda, kunna vi se på problemet med ett visst lugn. Skulle en eller flera av dessa förutsättningar emellertid inte vara uppfyllda, vill jag sluta mitt anförande med att till herr stats-

rådet rikta den uppmaningen, att han måtte tillse att de eventuella brister, som kunna förefinnas på detta område, så snart som möjligt bli avhjälpta.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Den ärade interpellanten uttalade sin förvåning över att det har dragit så långt ut på tiden innan frågan om ansvaret, i den mån ett ansvar nu kan klarläggas, för minkonstruktionerna under kriget har bringats så långt som skett i dag. Jag kan mycket väl förstå en sådan förvåning, och jag vill därför också försöka förklara, varför så har blivit fallet.

Jag har nämnt att Kungl. Maj:t i hela denna angelägenhet har anlitat en grupp av sakkunniga, vilkas namn jag redan omtalat. Bland de sakkunniga har såsom ordförande suttit en synnerligen framstående jurist, numera riksåklagare, och vidare tre vetenskapsmän på det tekniska området, som ha haft att arbeta sig in i själva den tekniska frågan. Kungl. Maj:t har enligt min uppfattning lagt beslag på dessa sakkunniga i större utsträckning än vad Kungl. Maj:t i allmänhet anser sig både kunna och ha råd att göra, just därför att det har varit nödvändigt att få denna sak så genomarbetad som möjligt.

Att frågan om ansvaret har tagits upp först sedan den tekniska genomarbetningen har fullbordats, sammanhänger med olika omständigheter. Det har naturligt nog varit nödvändigt för de sakkunniga att först få de tekniska frågorna fullt klarlagda. Vidare angavs i direktiven, att de sakkunniga i första hand borde ta upp den synnerligen brådskande frågan om vad som skulle göras med den redan befintliga materielen. Kungl. Maj:t anmodade de sakkunniga att på denna punkt bedriva sin utredning med den allra största skyndsamhet. De sakkunniga uppmanades dessutom att beträffande organisatoriska frågor likaledes bedriva sin utredning med skyndsamhet. Följaktligen har arbetets gång varit den, att man först har velat undersöka, vad som skulle göras med den materiel, som vi ha haft kvar, således vilka

Ang. arméns stridsvagnsminor.

åtgärder som kunna vidtas för att göra den användbar och ofarlig vid användandet. Därutöver har det gällt att få fram en ny mintyp. Parallellt med detta ha givetvis de sakkunniga strävat efter att få klarhet i ansvarsfrågan. Det är således denna tidsföljd, som har medfört att ansvarsfrågan har kommit upp kanske förvånansvärt sent, såsom interpellanten nu ansåg.

Jag skall sedan, herr talman, dröja ett ögonblick vid frågan om hemligstämplingen av utredningsmaterialet. De sakkunniga hemligstämplade det betänkande, som avgavs till Kungl. Maj:t. Jag hade då att utgå ifrån att de sakkunniga hade gjort detta med hänsyn till landets säkerhet och från de motiv, som äro angivna i sekretesslagen. Men jag hade också att ställa mig frågan, huruvida det kunde vara min skyldighet att avlyfta hemligstämpeln. Jag sade mig då, att detta måhända borde ske, men att jag i varje fall borde gå till väga så, att de sakkunnigas utlåtande remitterades i första hand till de myndigheter, vilkas åtgöranden hade berörts av de sakkunniga i deras betänkande. Först sedan dessa myndigheter hade yttrat sig i saken kunde det, sade jag mig, finnas full möjlighet att bedöma, i vilken mån det vore lämpligt med ett s. k. avhemliggörande.

Vidare förhöll det sig på det viset, att de sakkunniga i ett särskilt utlåtande framhöllo, att en av dem utpekad tjänsteman inom arméförvaltningen hade yttrat sig på ett sätt, som de sakkunniga funno anledning att kritisera. Jag ansåg det därför vara skäligt, att justitiekanslern i första hand fick ta ställning till denna fråga innan något utlämnades till offentligheten beträffande den kritik som på detta sätt hade framkommit.

Sedan kom emellertid, mycket senare än dessa åtgöranden från Kungl. Maj:ts sida, som ju inföll under februari och mars i år, en offentlig debatt i pressen i slutet av maj månad samt herr Bergvalls interpellation, som om jag inte missminner mig är daterad den 1 juni. Då kommo alltså vissa uppgifter fram i pressen, varvid även ansvarsfrågan berördes. Jag måste i det läget fråga mig,

huruvida det inte var nödvändigt att överväga att avlyfta hemligstämpeln. Jag hade besök av en person, som mer eller mindre direkt hade utpekats i det offentlighörande som hade skett i pressen. Han sade till mig, att han såsom enskild medborgare måste beredas möjlighet att försvara sig. Det kan jag inte göra, förklarade han, förrän jag har fått tillgång till det material som nu har hemligstämplats. Jag svarade honom, att jag tyckte att det var en skälig begäran, men att jag inte för dagen kunde gå honom till mötes. När ett avlyftande av hemligstämplingen nu sker, företas denna åtgärd särskilt med hänsyn därtill att personer, som ha satts i skottgluggen såsom ansvariga, måste kunna få ta del av detta material och få tillfälle att fria sig.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att ett avlyftande av hemligstämpeln i ett sådant fall som detta ingalunda är någon sådan lätt sak. Det är självfallet, att en sådan publicering, som sker här, är vansklig framför allt med hänsyn till att man måste bevara sekretessen kring de delar av utredningen som icke kunna offentliggöras — och det förekommer sådana delar. En omfattande transumering kan lätt ge läsaren ett oriktigt intryck av innehållet. Jag måste därför erkänna, att det är med största tvekan som jag har ansett mig kunna förorda att utlåtandena nu till någon del utlämnas. Jag anser fortfarande, att militära sekretesshänsyn i och för sig hade bort utesluta, att utlåtandet av den 26 juni 1946, alltså det första utlåtandet, utlämnas. Att detta nu likväl sker, beror således på att det hemligstämplade utredningsmaterialet har otillbörligen offentliggjorts i vissa delar. Det är därför som jag inte kan handla på annat sätt än som jag nu gör.

Det kommer uppenbarligen att ta ännu några dagar innan de myndigheter, som närmast skola bedöma, vilka delar av utlåtandena som ovillkorligen måste betraktas såsom hemliga och undantagas från offentliggörandet, äro färdiga med sitt avgörande. Men så snart ske kan skall det beslut, som Kungl. Maj:t fattade den 30 juni, offentliggöras.

Ang. arméns stridsvagnsminor.

Slutligen vill jag säga beträffande de frågor, som den ärade interpellanten ställde i slutet av sitt anförande, att jag icke kan uppta dem till besvarande här. Men det förefaller mig, som om det vore rimligt att frågorna rörande vår minmateriel och de andra spörsmål, som interpellanten berörde, lämpligen skulle kunna upptas inför det forum i riksdagen, som närmast har att syssla med dessa saker och ting, nämligen statsutskottet. Försvarsdepartementet är ju alltid angeläget att lämna statsutskottet de uppgifter som riksdagen kan begära beträffande vår ställning med hänsyn till beredskap och annat.

Herr BERGVALL: Herr talman! Att jag inte skulle få något svar på de sista av de frågor, som jag framställde, förutsatte jag redan i mitt förra yttrande såsom själfallet. Jag konstaterade nämligen då, att herr statsrådet av försvarsskäl kanske inte ville svara på mina frågor och betecknade detta såsom från mina synpunkter naturligt. Jag bara fastslog, att om dessa frågor, som jag således inte väntat eller begärt något svar på, kunde besvaras jakande av herr statsrådet inför honom själf, vore jag tillfredsställd. Eljest vore det, framhöll jag, anledning att så snart som möjligt tillse, att en sådan situation inträder, att herr statsrådet verkligen kan ge sig själf ett jakande svar. I övrigt har jag ingen anledning att ytterligare ingå på denna sak.

Vad offentliggörandet beträffar, befarar jag, herr talman, att herr statsrådet bedömer min ståndpunkt felaktigt, om han utgår ifrån att det för mig väsentliga vore, att man inför den svenska allmänheten skulle offentliggöra namnen på de personer som till äventyrs äro ansvariga i detta sammanhang. Ansvarsfrågan är odiskutabelt i och för sig mycket viktig, men den kan trots allt inte vara den dominerande synpunkten för mig. Det är andra frågor, som för mig framstå såsom vida mer betydelsefulla, och jag tycker, att det hade varit helt naturligt att den svenska allmän-

heten på ett tidigare stadium hade fått kännedom om dessa ting.

Jag vill här ytterligare inskjuta för att inte bli missförstådd, att jag finner det fullkomligt naturligt att de sakkunniga, som herr statsrådet tillkallade, började med det vidlyftiga utredningsarbetet om stridsvagnsminornas tekniska konstruktion, vad man skulle göra för att skapa nya mintyper o. s. v. och först i sista hand togo upp ansvarsfrågan. Dröjsmålet med den har jag icke påtalat i mitt anförande. Det är naturligtvis utomordentligt önskvärt, att ansvarsfrågan blir klarlagd, men det är, som jag sade, inte det centrala för mig. Det skapas inga bättre förhållanden i något som har avseende på vårt försvar genom att detta ansvar utkrävs på det sätt, som det naturligtvis skall utkrävas.

När jag klagade över det sena offentliggörandet, hänförde jag mig till två omständigheter. Den första synpunkten är, att hela den svenska allmänheten, de till beredskapstjänst inkallade samt alla andra i militärtjänst, deras anhöriga och övriga medborgare måste känna en utomordentligt stor oro över att de värnpliktiga måste handskas med materiel, som uppenbarligen inte är så konstruerad, att den kan handhas på ett tryggt och lugnt sätt. Den andra synpunkten är, att den för vårt försvar intresserade måste konstatera, att det känns olustigt, otrevligt och oroande att nödgas operera med den föreställningen, att vi ha mintyper som icke äro funktionsdugliga och att vi måhända — därom vet jag dock ingenting — icke heller ha tillgång till andra, för sitt ändamål fullt användbara mintyper.

Ett offentliggörande på ett tidigare stadium av de delar av utredningen, som utan att man syndat mot nödigt hänsynstagande till militära sekretessskäl kunnat ge allmänheten tillfredsställande upplysningar på de av mig berörda två punkterna, skulle jag ha ansett vara av ett utomordentligt stort värde. Jag finner inga skäl föreligga för att man skulle dröja med offentliggörandet av de uppgifter, som jag här åberopat, ända till den tidpunkt, då ansvars-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

frågan börjat att komma in i sitt avgörande skede och då hänsynen till vissa andra personer, som icke kunna anses vara ansvariga, tvingat till ett klarläggande av problemet inför allmänheten. När det gäller de delarna av problemet skulle det ha varit mycket motiverat med ett offentliggörande vid en tidigare tidpunkt, i all synnerhet som jag icke kan inse, att dagens situation erbjuder större möjligheter i den riktningen än den situation, som utrikespolitiskt och försvarspolitiskt förelåg efter Europakrigets avslutande år 1945.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag vill endast konstatera, att herr Bergvall och jag inte befinna oss så långt från varandra.

Det är klart, att jag helt och hållet delar hans uppfattning, att man vid en lämplig tidpunkt borde lämna den svenska allmänheten en redogörelse för det utredningsresultat som framkommit på denna punkt. Hur långt man därvidlag kunnat gå beträffande ansvarsfrågan, vet jag inte. Men jag har ansett det vara skäligt att först höra de myndigheter, vilka nu ha fått utlåtandet på remiss och vilkas synpunkter, efter vad det förefaller mig, Kungl. Maj:t först bör ha tillgodogjort sig när det gäller att lämna en sådan redogörelse. Det är närmast beträffande tidpunkten för ett offentliggörande som herr Bergvall och jag skilja oss åt i vår uppfattning.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Jag skall inte vidröra ansvarsfrågan, som min ärade vän på stockholmsbänken har lagt så stor vikt vid. Jag tror att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet är på rätt sida i det avseendet.

Orsaken till att jag har begärt ordet, herr talman, är att jag på det forum, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet nyss berörde, har fått en viss inblick i detta ärendes praktiska sida. Jag måste konstatera, att när det gäller stridsvagnsminor föreligger en stor brist i vårt försvar. Jag kan inte hjälpa att jag har den uppfattningen,

att ärendet skulle ha kunnat drivas fram mycket hastigare än vad som har skett. Jag skulle vilja lägga herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet på hjärtat att göra allt vad han kan för att de brister, som finnas i detta avseende, bli täckta.

Herr BERGVALL: Herr talman! Jag vill bara göra den korta repliken, att jag alltjämt icke kan förstå, varför man har behövt dröja med offentliggörandet av ett utlåtande till ungefär två år efter dess avlämnande. Det förefaller mig vara ett dröjsmål som icke kan motiveras. Det ger svensk allmänhet ett dåligt intryck, att offentliggörandet skall komma först vid en tidpunkt då saken redan har börjat offentligt diskuteras och då det således, med rätt eller orätt, får karaktären av ett framtvingat offentliggörande. Man väcker därmed känslor och stämningar som jag inte ur några synpunkter, allra minst ur försvarets egna, finner angeläget att ge näring åt.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets utlåtanden nr 51—53.

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, nr 244, med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

Till särskilda utskottet hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 244, i vilken till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagts förslag till ändringar i 49, 51, 53 och 98 §§ regeringsformen samt 2, 12, 21, 28, 29, 33, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 58, 59, 63, 66, 68, 69, 70, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.

I propositionen hade Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

överensstämmelse med av föredragande departementschefen angivna riktlinjer, från och med budgetåret 1950/51 till ett sammanlagt årligt belopp av förslagsvis 100 000 kronor besluta om pensioner i fall, som ej reglerats i gällande pensionsförfattningar och som ej omfattades av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit, att utgå såvitt avsåge personer, anställda vid de affärsdrivande verken eller efterlevande efter sådana personer av de medel av vilka verkets omkostnader bestredes samt i övrigt från det under trettionde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. (XIII A 10),

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t finge under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som vid avgörandet av dylika ärenden hittills blivit följda, avstå kvarlåtenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till särskilda utskottet hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 391 av herr *Herlitz*,

nr 396 av herr *Holmbäck*,

nr 397 av herr *Lindblom*,

nr 402 av herr *Petersson, Emil*, m. fl.,

nr 409 av herrar *Annér* och *Holmbäck*,

nr 410 av herrar *Annér* och *Holmbäck*,

nr 411 av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl. och

nr 412 av herr *Wistrand*; ävensom

inom andra kammaren:

nr 545 av herr *von Friesen*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under åberopande av vad däri anförts hemställt,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition

icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen samt motionerna I: 391, 396, 397, 402, 409, 410, 411 och 412 samt II: 545

a) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga under punkten infört förslag till ändrad lydelse av 49, 53, 58, 63, 72, 74, 81, 87, 88, 97, 98, 100, 103, 105, 108, 109 och 110 §§ regeringsformen samt 2, 5, 12, 21, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen;

b) dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med i propositionen angivna riktlinjer, från och med budgetåret 1950/51 till ett sammanlagt årligt belopp av förslagsvis 100 000 kronor besluta om pensioner i fall, som ej reglerats i gällande pensionsförfattningar och som ej omfattades av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit, att utgå såvitt avsåge personer, anställda vid de affärsdrivande verken, eller efterlevande efter sådana personer av de medel av vilka verkets omkostnader bestredes samt i övrigt från det under trettionde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. (XIII A 10),

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t, med iakttagande av vad utskottet förut i utlåtandet anför, finge under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som vid avgörandet av dylika ärenden hittills blivit följda avstå kvarlåtenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor;

2) att motionerna 1: 391, 396, 397, 402, 409, 410, 411 och 412 samt II: 545, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets förslag till ändrad lydelse av §§ 2 och 52 riksdagsordningen hade följande lydelse:

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

(Nuvarande lydelse:)

§ 2.

Lagtima riksdag skall, i kraft av rikets regeringsform och utan särskild kallelse, sammanträda varje år den 10 januari eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter.

Urtima riksdag sammankallas, då Konungen så nödigt finner, ävensom i de fall, varom i regeringsformens 91, 92, 93 och 94 §§ förmåles. Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest för densamma framlägges, så ock vad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

§ 52.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor,

(Utskottets förslag:)

§ 2.

Riksdagen skall, i kraft av rikets regeringsform och utan särskild kallelse, sammanträda varje år den 10 januari eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; Konungen dock obetaget att, då Han så finner nödigt, sammankalla riksdagen till tidigare dag.

Riksdagens vårsession avslutas senast den 31 maj; dock att riksdagen, därest behandlingen av framlagda ärenden bedömes kunna avslutas senast den 15 juni, må, efter hörande av den i 50 § omförmälda talmanskonferens, besluta att sessionen skall pågå till och med sistnämnda dag. Har riksdagen enligt 58 § till höstsession uppskjutit behandlingen av framlagda ärenden, skola talmännen kalla riksdagen till höstsession med början å dag efter den 15 oktober, som prövas lämplig; och skall sessionen därefter pågå så länge det finnes erforderligt. Riksdagen är avslutad den 31 december; dock må Konungen, då synnerliga skäl därtill äro, med motsvarande förlängning av utlöpande valperiod, besluta att uppskjuta riksdagens avslutning, vilken skall äga rum senast dagen före nästföljande riksdags början.

Konungen må ock under tid, då session eljest icke pågår, om Han så nödigt finner, inkalla riksdagen till extra session.

Under samma tid må ock sextiofem ledamöter av första kammaren eller ett-hundra ledamöter av andra kammaren begära riksdagens inkallande till extra session; i vilket fall särskilt skäl för framställningen skall uppgivas och kallelsen utfärdas senast till tjugonde dagen efter det begäran framställdes.

Om sammankallande av riksdagen i vissa särskilda fall gäller vad i regeringsformens 91, 92, 93, 94 och 109 §§ finnes därom stadgat.

§ 52.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att, med de undantag denna riksdagsordning stadgar eller

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.*(Nuvarande lydelse:)*

som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till en efterföljande talare erhålla ordet omedelbart efter denne.

(Utskottets förslag:)

kammare med stöd därav föreskriver, till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till annan talare erhålla ordet i annan ordning.

På förslag av talmannen äge kammaren besluta att anförande i viss fråga icke må överskrida av kammaren fastställd tidslängd. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning och träder genast i tillämpning.

Riksdagsman må, på sätt kammare särskilt föreskriver, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande. Kammaren må föreskriva inskränkningar i ledamots rätt att erhålla ordet i samband med framställande av interpellationer eller besvarande av enkla frågor.

Ej må — — — — — utom protokollet.

Ingen må — — — — — överläggning fattas.

I motiveringen hade utskottet under rubriken »Sessionstiden och därmed sammanhängande frågor» anfört bland annat:

»Utskottet vill i samband med frågan om sessionstiden betona arvodesfrågans vikt för riksdagsarbetets rationalisering. Arvodesbeloppens storlek är i detta hänseende icke av principiell betydelse. Däremot är det av vikt att arvodesbestämmelserna få en sådan utformning, att de icke motverka en önskvärd koncentration i riksdagsarbetet. Detta synes bäst kunna ske genom en övergång till ett arvodesystem som bygger på fasta årsarvoden. Utskottet anser sig därför böra understryka vikten av att en omläggning av arvodesbestämmelserna kommer till stånd i överensstämmelse med de av föredragande departementschefen i prin-

cip gillade linjer som uppdragits av 1946 års sakkunniga. Det är enligt utskottets mening synnerligen önskvärt att förslag till en sådan omläggning föreläggas riksdagen vid en sådan tidpunkt, att nya arvodesbestämmelser kunna träda i kraft samtidigt med de föreslagna bestämmelserna rörande riksdagens sessionstid. Därest detta icke skulle visa sig möjligt, böra övergångsbestämmelser beslutas, som intill dess nya arvodesbestämmelser kunna träda i kraft anpassa den nu gällande stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande efter den föreslagna omläggningen av riksdagssessionerna.»

Under rubriken »Utskottsväsendet» hade utskottet yttrat:

»Utskottet tillstyrker därför,

— — — — —

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

att statsutskottets medlemsantal utökas från 24 till 30, så att utskottet till underlättande av budgetarbetets avslutande före den 1 juni kan fördela sitt arbete på fem avdelningar. — — — Utskottet vill beträffande statsutskottet vidare erinra om att 1946 års sakkunniga som motiv till sitt förslag att utöka statsutskottets medlemsantal till 40 bl. a. anförde, att nuvarande medlemsantal ej möjliggjorde den allsidiga representation i avdelningarna som vore önskvärd. Även om utskottet ej kunnat tillstyrka en så avsevärd utökning av statsutskottets medlemsantal, delar utskottet de sakkunnigas uppfattning om önskvärdheten av en allsidigare sammansättning av avdelningarna. Utskottet vill därför rekommendera att statsutskottet upptar till övervägande huruvida här avsedda syfte skulle kunna uppnås genom att låta ett visst antal suppleanter med samma ställning som ordinarie ledamöter deltaga i arbetet på avdelningarna.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Axel Ivar Anderson*, *Ewerlöf*, *Falla* och *Håstad* ansett, att utskottets yttrande i avseende på sessionstiden bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort föreslå, att riksdagen i avseende å sessionstiden skulle för sin del såsom vilande antaga i reservationen infört förslag till ändrad lydelse av 49, 53, 58, 63, 72, 74, 81, 87, 88, 97, 98, 100, 103, 105, 108, 109 och 110 §§ regeringsformen samt 2, 5, 6, 12, 13, 15, 17, 21, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.

I berörda förslag var 2 § riksdagsordningen så lydande:

Riksdagen skall, i kraft av rikets regeringsform, och utan särskild kallelse, sammanträda varje år den 1 december eller, om helgdag då inträffar, dagen där-
efter. Riksdagen är avslutad den 30 november påföljande år.

Sedan den ordinarie sessionen avslutats må Konungen, då han så nödigt finner, inkalla riksdagen till extra session.

Under — — — (= utskottet) — — — framställdes.

Om — — — (= utskottet) — — — stadgat.

Enligt en annan reservation hade herrar *Karl Johan Olsson*, *Gottfrid Karlsson* och *Mosesson* dels ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, dels ock i enlighet härmed yrkat, att utskottet skulle föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga ett i reservationen infört förslag till ändrad lydelse av 2 § riksdagsordningen, som skilde sig från utskottets förslag till lydelse av nämnda paragraf allenast därutinnan, att de i sista meningen av paragrafens andra stycke förekommande orden »dock må — — — riksdags början» utelämnats.

Herrar *Pettersson* i Norregård och *Hedlund* i Rådom hade enligt avgiven reservation på anförda skäl yrkat, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga ett i denna reservation infört förslag till ändrad lydelse av 52 § riksdagsordningen, vilket överensstämde med utskottets förslag till lydelse av berörda paragraf utom däri, att tredje stycket utelutits.

Vidare hade reservationer avgivits av, utom annan,

dels herrar *Ewerlöf* och *Håstad*, som ansett, att tidsbegränsning ej bort gälla statsråd och att, om statsråd efter tidsbegränsningsbeslut ingripit i debatten, talmännen borde, då anledning föreläge, kunna medge efterföljande talare längre tid än som fastställts genom tidsbegränsningsbeslutet;

dels ock herr *Heiding* i anledning av vad utskottet anført beträffande suppleanters deltagande i avdelningsarbetet inom statsutskottet.

Slutligen hade vid utlåtandet avgivits ett särskilt yttrande av herrar *Karl Jo-*

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

han Olsson, Nilsson i Kristinehamn, Mossesson, Björklund och Gustafsson i Bogla, vilka av angivna orsaker i utskottet förordat, att frågan om den paritetiska utskottsrepresentationen skulle upptagas till omprövning.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Med avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1 får jag hemställa,

att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis;

att sedan överläggningen angående punkten 1 a) avslutats, propositioner göras särskilt beträffande varje föreliggande, till ett helt sammanfört förslag till ändrad lydelse av grundlagsparagraferna, i den mån ej under överläggningen framkomna yrkanden föranleda till att en eller flera av förslagen i övrigt oberoende paragrafer eller grupper av paragrafer lämpligen böra utbrytas och göras till föremål för särskilda propositioner;

att vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att, för den händelse utskottets förslag kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de paragrafer, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer samt i formellt hänseende i övrigt vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1 a.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Jag ber först att få rätta några

korrekturfel i de grundlagstexter, som finnas i särskilda utskottets utlåtande.

På s. 55 står sist i § 49 en hänvisning till »109» §, vilket skall vara »108» §. Samma fel förekommer i § 53 andra stycket andra raden. Dessa fel ha uppkommit på grund av omnumrering av paragraferna under slutskedet av utskottsbehandlingen.

Motsvarande ändring skall göras på s. 66 i utlåtandet, där i texten till § 2 riksdagsordningen hänvisas till »109» §, vilket således skall vara »108» §.

På s. 59 finns ett obetydligt korrekturfel i rad 19 uppifrån. Där står »statsrådet och lagrådets», vilket självfallet skall vara »statsrådets och lagrådets».

Även i övergångsstadgandena förekomna några korrekturfel. På s. 64, som upptar ändringar i regeringsformen, står nederst: »*Övergångsstadgande*. Intill början av nästa års lagtima riksdag skall § 53 bibehålla sin nuvarande lydelse». Texten skall lyda: »*Övergångsstadgande*. Intill början av nästa års riksdag skall § 53 första stycket bibehålla sin nuvarande lydelse.

På s. 91 återkommer motsvarande fel i övergångsstadgandet i fråga om riksdagsordningen. Texten där skall således lyda: »*Övergångsstadgande*. Intill början av nästa års riksdag skola § 36 mom. 1—3, § 38 mom. 2, §§ 39—43, § 59 andra stycket och § 63 tredje stycket bibehålla sin nuvarande lydelse».

Eftersom jag har ordet, ber jag, herr talman, att få begagna tillfället till att göra några kommentarer till det föreliggande utskottsutlåtandet.

Vi kunna vara tacksamma för att herr justitieministern har tagit detta initiativ beträffande riksdagens arbetsformer. Det torde vara en allmän känsla, att något behöver göras i detta hänseende. Mycken smälek har östs över riksdagen för att den tror sig kunna reformera allt annat utom sitt eget arbetssätt. Inom riksdagen torde det numera vara en ganska allmän uppfattning, att tiden är kommen för att genomföra en del reformer i riksdagsarbetet. Justitieministern och särskilda utskottet ha därvid-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

lag helt haft samma mening. Denna uppfattning har också satt sin prägel på utskottsarbetet. Inom utskottet ha alla i behandlingen deltagande visat stort positivt intresse för denna fråga, och man har sakligt och fördomsfritt diskuterat alla olika problem och frågeställningar som ha uppstått under ärendets behandling. Jag tror mig kunna säga, att utlåtandet, sådant det föreligger, bevisar riktigheten av detta omdöme.

Enigheten inom utskottet är, med andra ord, i huvudsaken påfallande stor. Med undantag av frågan om sessionstiden beröra de få reservationerna ingen kardinalpunkt i förslaget. De ändringar, som utskottet har gjort, äro visserligen ganska många både om man ser till propositionen och den nu gällande grundlagstexten, men de flesta ändringarna äro av rent formell eller redaktionell art. Jag vågar nog också påstå, att de av utskottet företagna ändringarna äro ändringar till det bättre. Jag tror mig även kunna fastslå, att de ändringar, som utskottet har gjort i propositionen, på intet sätt rubba grundlinjerna i densamma. Jag tänker t. ex. på urtimabegreppets utmönstrande ur grundlagen, vilket utskottet har föreslagit. Denna ändring berör visserligen många paragrafer men innebär ingen principiell avvikelse från propositionen.

Måhända kan det anses lämpligt att jag här berör den fråga, som inom utskottet har väckt de största meningskiljaktigheterna och gett upphov till de längsta diskussionerna och som förmodligen också här i kammaren kommer att tilldra sig det största intresset, nämligen frågan om sessionstiden.

I verkligheten har utskottet haft att göra med endast två alternativ i denna fråga. Alla inom utskottet ha varit överens om att det inte är bra med den nuvarande ordningen, som innebär, att riksdagen på våren drar ut mycket långt på tiden, ibland ända fram till juli månad, såsom fallet är t. ex. innevarande år, och att man ändå understundom får en höstriksdag. Om utgångspunkten ha således båda meningsriktningarna i ut-

skottet varit eniga. Däremot har meningskiljaktighet rått beträffande det sätt, på vilket man skulle kunna komma ifrån de olägenheter som vidlåda den nuvarande ordningen. Högerreservanterna i utskottet ha förordat, att man skulle börja riksdagen den 1 december och så hålla på i ett sträck till dess att riksdagsarbetet är avslutat, d. v. s. arbetsmaterialet är avverkat. Majoriteten inom utskottet har ansett det vara lämpligt med en delad session, alltså normalt en vårsession som slutar den 1 juni och sedan en höstsession som sammankallas efter den 15 oktober.

Det är dock att märka att inte heller utskottsmajoriteten anser, att höstsession skall vara obligatorisk. Utskottsmajoriteten menar, att om man kan slippa en höstsession, är det bara bra, och har därför godtagit justitieministerns förslag om att man skall kunna fortsätta vårsessionen till den 15 juni under förutsättning att man genom denna utsträckning tror sig kunna undvika höstsession.

Om jag sedan, herr talman, får yttra mig om högerreservationen, vill jag säga, att jag finner den ganska begriplig. Jag vill inte påstå annat än att tanken bakom densamma är god. I början av varje riksdag uppstår, som bekant, en s. k. död period. Man sysselsätter sig med riksdagens öppnande, konstituerande, utskottsval, remissdebatt och motionsavlämnande. Någon verklig start med riksdagsarbetet, d. v. s. utskottsarbetet, blir det inte förrän i början av februari månad. Det går alltså bort en tid på kanske tre veckor eller något där omkring innan riksdagen kommer i gång med det verkliga arbetet. Det är ett mycket bestickande resonemang, som högerreservanterna komma med då de säga, att om man kunde få riksdagens ur arbetsynpunkt döda period att sammanfalla med tiden kring julhelgen, skulle man vinna inte så litet tid. Man kunde då sätta i gång utskottsarbetet på fullt allvar den 10 januari och därigenom slutföra riksdagen tidigare än vad man kan göra under nuvarande förhållanden.

Jag vill inte neka till att det finns åt-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

skilligt som talar för denna uppfattning. Och kunde denna linje i praktiken genomföras, så att vi kunde slippa en höstsession och ändå sluta något tidigare på varen, skulle det vara värt att reflektera på högerns förslag. Men, herr talman, utskottsmajoriteten tror inte att det är möjligt att på detta sätt nå det mål som reservanterna uppsätta. Den s. k. 1-decemberlinjen står och faller, inte med riksdagsmännens lust att skriva motioner och läsa riksdagstryck under julhelgen, utan främst med Kungl. Maj:ts möjligheter att i tid leverera det för riksdagsarbetet nödvändiga arbetsmaterial. Med arbetsmaterial menar jag då inte bara statsverkspropositionen, som alltså finge avlämnas drygt en månad tidigare — och det är ju diskutabelt huruvida statsverkspropositionen kan bli färdig till den 1 december — utan jag avser även framläggandet av övriga propositioner, både sådana som sammanhånga med statsverkspropositionen och sådana som inte göra det. Som kammarens ledamöter känna till är det redan nu på det sättet, att när statsverkspropositionen kommer, befinnas flera viktiga punkter däri vara utbrutna och det meddelas bara att de komma att göras till föremål för särskilda propositioner längre fram under riksdagstiden. Statsverkspropositionen är således inte fullständig när den kommer den 10 januari. Kammarens ledamöter veta även, att propositionsavlämnandet i övrigt försiggår mycket ojämnt. Propositioner komma mycket sent och ofta stötvis. Detta gör att det är svårt att organisera ett jämnt och effektivt utskottsarbete, och det är ännu svårare att på lång sikt planera riksdagsarbetet så att riksdagen kan avslutas inom rimlig tid.

Risken med den linje, som förordas i högerreservationen, är dels att statsverkspropositionen kommer att bli ännu ofullständigare än vad den närvarande är, d. v. s. att Kungl. Maj:t för att hinna få den färdig till den 1 december kommer att bryta ut ännu flera punkter, som ställas på framtiden, och dels att det övriga propositionsavlämnandet fort-

farande kommer att bli ojämnt, att propositionerna komma sent och stötvis.

Vid det vägande av fördelar mot nackdelar, som utskottsmajoriteten har gjort vid bedömningen av 1-decemberlinjen, har utskottsmajoriteten kommit till den uppfattningen, att fördelarna med 1-decemberlinjen inte äro så påtagliga, att de motivera ett biträdande av förslaget i högermotionen. Utskottsmajoriteten har utgått ifrån att man inte på den vägen kan uppnå det resultat som man åsyftat. I öljaktligen har utskottsmajoriteten ansett det riktigt att ta det mera säkra framför det osäkra och acceptera en uppdelning av riksdagsarbetet på en vår-session och en höstsession. Jag gör dock alltjämt den reservationen, att utskottsmajoriteten bestämt hävdar, att *kan* man undvika en höstsession, bör man göra det, antingen genom att utsträcka vår-sessionen till den 15 juni, eller genom att uppskjuta eventuellt kvarblivna ärenden till nästa riksdag. Utskottet har således i detta hänseende följt Kungl. Maj:ts förslag.

Även om det finns skäl, som tala för båda de ståndpunkter, som ha brutit sig mot varandra i utskottet, torde de övervägande skälen sålunda tala för att man bör följa utskottsmajoritetens förslag. Man står på en säkrare grund, om man organiserar riksdagsarbetet på det sättet, än om man ger sig in på ett experiment med 1-decemberlinjen, ett experiment som det finns stora utsikter för att det skall misslyckas.

I detta sammanhang vill jag också beröra den meningsskiljaktighet, som har kommit till uttryck i den reservation rörande utformningen av riksdagsordningens 2 §, som jag jämte två andra ledamöter av utskottet har avgivit. Jag har redan nämnt, att utskottet har tagit bort urtima begreppet. Riksdagen skall enligt utskottets förslag börja den 10 januari och sluta den 31 december. Den kan under denna tid inkallas när som helst mellan sessionerna. Det blir endast nio eller tio dagar av året, som inte komma att täckas av dessa möjligheter till sammankallande av riksdagen. För de sakkunniga, på vars förslag

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

propositionen i stort sett bygger, vore dessa nio eller tio dagar i början av året intet särskilt problem. De sakkunniga föreslogo nämligen, att mandatperioden skulle löpa ända till sista helgfria dag före nästa riksdags början, alltså några dagar in i januari. Kungl. Maj:t ansåg emellertid, att mandatperioden borde följa kalenderåret, och samma uppfattning har utskottsmajoriteten haft. Utskottet har emellertid ansett, att det, när man nu avskaffar urtima, bör finnas en möjlighet att sammankalla riksdagen även under dessa dagar, då således riksdagen rent formellt inte är samlad.

På den punkten har meningsskiljaktighet uppstått. Man har haft två utvägar att välja mellan. Den ena är att medge Kungl. Maj:t rätt att sammankalla riksdagen tidigare än den 10 januari, därest detta av något skäl vore motiverat. Den andra utvägen är att ge Kungl. Maj:t rätt att förlänga riksdagen in på det nya året motsvarande antal dagar. Utskottsmajoriteten har valt båda dessa utvägar.

Vi reservanter ha inte kunnat följa med i det resonemang, som utskottsmajoriteten har fört. Skälen för reservanternas ställningstagande äro följande: För det första måste det anses stötande att förlänga mandatperioden för ledamöter, som redan grundlagsenligt ha tjänat ut den 31 december, och på motsvarande sätt inkräkta på de nyvalda riksdagsmännens mandatperiod. För det andra måste det anses olämpligt att ge regeringen möjlighet att välja mellan två sätt att hålla riksdagen samlad dessa få dagar, emedan frestelsen för en regering att i en viss situation välja den för regeringen ur politiska synpunkter bästa riksdagen kunde bli övermäktig. För det tredje finns det intet verkligt behov att ge regeringen dessa två möjligheter. Hitills ha vi klarat oss bra med den möjlighet, som har legat i att regeringen har kunnat sammankalla en urtima riksdag. Det är väl sannolikt, att vi komma att klara oss lika bra i fortsättningen, om vi ha en motsvarande anordning. Denna motsvarande anordning ligger däri, att man ger regeringen möjlighet

att sammankalla den nya riksdagen tidigare, om så skulle visa sig nödvändigt. Reservanterna ha således ställt sig på den ståndpunkten, att det inte behövs någon ytterligare anordning för att täcka dessa nio eller tio dagar än att ge regeringen möjlighet att sammankalla riksdagen före den 10 januari, om det skulle uppstå sådana förhållanden att detta vore nödvändigt.

Sedan ber jag, herr talman, att i all korthet få beröra ett annat viktigt avsnitt i förslaget, som emellertid inte har föranlett någon nämnvärd meningsskiljaktighet i utskottet, nämligen frågan om utskottsväsendet.

Beträffande utskottsväsendet har utskottet ställt sig praktiskt taget enligt på Kungl. Maj:ts linje — den ändring, som har gjorts i fråga om överflyttning av några ärenden ifrån bankoutskottet till ett par andra utskott, föranleder mig inte att ändra det omdömet. Ändringen gäller pensionerna osh pensionslagstiftningen. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle pensionsärendena överföras från bankoutskottet till statsutskottet och pensionslagstiftningen från bankoutskottet till lagutskott. Särskilda utskottet har ansett det vara riktigast, att till statsutskottet överföra både pensionsärenden och pensionslagstiftning, emedan pensionsreglementena måste anses ha sådant samband med själva pensionsfrågorna, att det är olämpligt att dela på dessa ärenden. Den sakkunskap, som finns i statsutskottet beträffande pensionsärenden, behövs också när det gäller behandling av pensionsreglementen och dylikt. Denna ändring torde därför vara en ändring till det bättre. Att utskottet sedan har föreslagit en mindre ändring i § 41, som ytterligare understryker Kungl. Maj:ts tanke att bankoutskottet skall få en något annan ställning än tidigare genom att utskottet skall uppta sådana frågor av allmän ekonomisk natur, som inte annars höra till annat utskotts behandling, får väl också anses vara en förbättring.

Tveksamhet har naturligtvis rått inom utskottet beträffande det ändamålsenliga i att öka statsutskottets ledamots-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

antal ifrån 24 till 30. För min personliga del vill jag gärna säga, att jag nog mest lutar åt den meningen, att man borde dela upp statsutskottet i ett flertal fackutskott. Men för en sådan tanke finns ingen resonans för närvarande, och inom det särskilda utskottet ha vi över huvud taget inte ägnat den tanken någon diskussion. Vi ha accepterat förslaget om att öka statsutskottet till 30 ledamöter, även om vi äro medvetna om att detta blir ett ur arbetssynpunkt för stort antal. Denna utökning ger dock statsutskottet möjlighet att inrätta ytterligare en avdelning, och därigenom kommer måhända en lättnad att inträda i arbetsbelastningen för de andra utskottsavdelningarna eller åtminstone för någon av dem.

Sedan skall jag, herr talman, inte uppehålla mig vid utskottsutlåtandet i annan mån än att jag skall säga några ord också om ett frågekomplex, som har diskuterats en hel del i utskottet men varom vi slutligen nådde ganska stor enighet, nämligen frågan om arbetet i kamrar och utskott.

Av vad jag redan har sagt rörande sessionstiden torde framgå, att särskilda utskottet haft den meningen, att frågan om när riksdagen kan avsluta sitt arbete och hur rationellt riksdagsarbetet kan ordnas i första hand beror på Kungl. Maj:ts, d. v. s. på Kungl. Maj:ts möjligheter att jämnt och relativt tidigt förse riksdagen med det nödvändiga arbetsmaterialet. Det är därför som man såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet har försökt att skapa rätt stränga bestämmelser rörande avlämnandet av propositionerna. Det är också därför som man har föreslagit en bestämd dag, då vårsessionen skall avslutas, och som man har gett riksdagen möjlighet att uppskjuta behandlingen av en del propositioner antingen till höstsessionen eller till påföljande riksdag.

Men även om man således menar, att det avgörande för hur riksdagsarbetet skall kunna organiseras är, hur propositionerna avlämnas, är det uppenbart, att det finns en del att göra beträffande

riksdagens eget arbete. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid dessa ting, utan nöjer mig med att i största kortet beröra det avsnitt av utskottsutlåtandet, som återfinnes på s. 30 och följande och som rör sammanträdestiderna.

Vad utskottet yttrar på s. 31—32 i utlåtandet bär kompromissens prägel. Det är hållet i tämligen allmänna ordalag. Orsaken till att jag nämner detta här är att jag vill framhålla, att den försiktighet, som utskottet iakttagit i fråga om uttryckssätten, inte bör föranleda något missförstånd från kammarledamöternas sida.

De sakkunniga hade utgått ifrån att en hel del vore att göra beträffande riksdagens eget arbete. I sakkunnigförslaget hade man också uppgjort ett schema för sammanträdestider i utskott och kamrar. Det är att märka, att det inte var meningen att detta schema skulle bli på något sätt bindande. Det var ett normalschema, som man tänkte sig skulle kunna vara till en viss vägledning för riksdagen när det gäller att organisera dess eget arbete.

Utskottet har inte ansett sig kunna rekommendera någon sådan åtgärd som att dra upp vissa linjer för hur kamrarna och utskotten skola organisera sitt arbete beträffande sammanträdestider och dylikt. Men jag tror mig våga säga, att i ett stycke har åtminstone majoriteten inom utskottet haft en annan mening än de sakkunniga. De sakkunniga ha ansett, att man borde dela upp onsdagar, torsdagar och fredagar mellan utskottsarbete på förmiddagen och kammarplena på eftermiddagen. Utskottsmajoriteten har inte velat acceptera denna uppfattning. Även om meningarna ha varit delade, tror jag mig dock kunna säga, att det inte skulle ha varit möjligt att i utskottet vinna majoritet för en dylik uppdelning. Utskottsmajoriteten torde tvärtom ha ansett, att torsdagar och fredagar i regel böra helt disponeras för utskottsarbete och att onsdagarna, tidvis åtminstone, böra helt och hållet ägnas åt kammarplena.

Då utskottet ändock har kunnat komma fram till ett enhälligt förslag på

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

denna punkt är det därför, att när vi i utskottet hade diskuterat dessa frågor tillräckligt länge, hade vi kommit fram till gemensam uppfattning därom, att det visserligen är en del att göra beträffande kamrarnas och utskottens arbete, men att det inte kan vara lämpligt att fastställa några tider. Det är tvärtom, ha vi sagt oss, bättre att ha ett elastiskt system, som möjliggör en anpassning av arbetet såväl i utskott som kamrar efter det vid varje tidpunkt föreliggande arbetsmaterialet. Det betyder t. ex. beträffande onsdagsplena, om jag nu skall ta upp den detaljen, att man i början av riksdagen, då vanligen blott få och små frågor ligga på kamrarnas bord, inte bör börja kammarplenum på förmiddagen utan kan förlägga det till eftermiddagen, varigenom även förmiddagen kan ägnas åt utskottsarbete. Mot slutet av riksdagen däremot, då ärendena på kamrarnas föredragningslistor äro både många och besvärliga, bör man använda hela onsdagen för plena i kamrarna.

Mot detta kan göras invändningen, att så långa kammarplena som ifrån onsdag förmiddag till långt fram på natten äro mer än vad riksdagsmännen egentligen stå ut med. Jag medger att de bli mycket påkostande. Men om man går ut ifrån att dessa långa plena ändock inte höra till regeln och om man sedan har möjlighet att lägga upp arbetet i kamrarna på det sättet, att man kan börja något tidigare, t. ex. klockan 10, samt inlägga både en lunchrast och en middagsrast, torde även onsdagssammanträden av denna längd kunna försvaras.

I varje fall menar utskottet, att det kan överlåtas på den nya talmanskonferensen, som enligt utskottets liksom enligt Kungl. Maj:ts uppfattning skall få mycket större uppgifter och befogenheter än vad talmanskonferensen för närvarande har, att försöka organisera arbetet både i utskott och kamrar på sådant sätt, att det motsvarar behovet vid varje särskilt tillfälle.

Jag tror således, att den ståndpunkt, som utskottet har resonerat sig fram

till, i nuvarande läge är den lämpligaste. Det viktigaste är att vi bli eniga om att det går att reformera även arbetet i kamrarna och utskotten och att det även bör göras allvarliga försök i den riktningen.

Utskottet har i sitt utlåtande framhållit, att om det egentliga riksdagsarbetet i huvudsak koncentreras till fyra veckodagar, är det så mycket nödvändigare att dessa fyra dagar utnyttjas effektivt. Jag vill gärna ytterligare understryka, vad utskottet i detta hänseende har anfört.

Jag slutar, herr talman, mina reflexioner omkring utskottsutlåtandet med att säga, att utskottet väntar sig åtskilligt av den nya talmanskonferensen, vilken vi hoppas skall bli ett verkligt arbetsledande organ, som tar till sin uppgift att organisera riksdagens arbete på sådant sätt, att den för riksdagsarbetet disponibla tiden på bästa möjliga sätt utnyttjas.

Till sist vill jag, herr talman, yrka, att kammaren måtte till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag om grundlagsändring, som sammanfaller med utskottets utom därutinnan, att 2 § riksdagsordningen erhåller den lydelse som har föreslagits i den reservation, som har avgivits av mig samt herrar Gottfrid Karlsson och Mosesson. Självfallet har jag ingenting emot att kammaren som vilande antar både utskottets förslag och reservanternas.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Särskilda utskottets ärade ordförande har med tillfredsställelse understrukt, att det har varit möjligt att inom utskottet uppnå enighet i det stora flertalet av de frågor, som vi haft under behandling. Jag tror för min del, att den goda ledning, som vi ha haft förmånen att åtnjuta under vårt arbete, har en stor förtjänst i att så har kunnat bli fallet.

Kvar står emellertid en meningsskiljaktighet, som också direkt har understrukits i det anförande som utskottets ärade ordförande nyss har hållit. Denna meningsskiljaktighet som gäller sessions-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

tiden torde beröra den utan jämförelse väsentligaste frågan i det stora komplex av förändringar, som här äro ifrågasatta.

Man skulle kunna tro, att det här gällde en partifråga, eftersom det har slumpat sig så, att det just är vi högermän i utskottet, som stå för reservationen på denna punkt. Jag vet inte riktigt, hur jag skall kunna förklara, att så har blivit förhållandet. Jag har nämligen för min del svårt att finna, att det skulle föreligga några partiskäl, som skulle på förhand betinga, att man i detta hänseende har kommit till olika resultat. Det skulle möjligen vara, att vi på vårt håll se med större bekymmer än vad man gör på övriga håll mot en utveckling, som skulle komma att göra riksdagsmännen till yrkespolitiker. Det är ett av de argument, som vi ha åberopat, när vi för vår del motsätta oss den uppdelning av riksdagssessionerna som utskottsmajoriteten föreslagit. Men i övrigt är väl denna fråga att bedöma utslutande ur rent praktiska synpunkter; den linje man skall följa bör givetvis vara den, som man tror kommer att leda till den mest rationella organisationen av riksdagsarbetet. Och för att inte dessa rent rationella synpunkter skola skjutas åt sidan av några ovidkommande hänsyn, har ju utskottet redan på detta stadium i princip uttalat sig för en arvodsättning för riksdagsmännen, som skulle borttaga varje eget intresse av en förlängning av riksdagen utöver vad som är nödyändigt. På denna punkt äro vi alla överens, och därefter förefaller det mig som om vi skulle kunna bedöma frågan ur utslutande rent rationella synpunkter.

Jag vill då först försöka ange de skäl, som för oss ha varit i första hand bestämmande, när vi i det längsta ha motsatt oss den uppdelning av riksdagsarbetet på två sessioner, som nu föreslås. Vi kunna inte finna annat än att detta förslag i åtskilliga hänseenden är ganska otympligt. Innebörden av det är ju, att vi normaliter skola ha en vårsession, som liksom nu börjar den 10 januari och som pågår till den 1 juni, då

den skall vara slut. Det finns ingen möjlighet att förlänga den utöver den tiden, utom under förutsättning att man beräknar, att en höstriksdag kan undvikas, därest arbetstiden utsträcker till den 15 juni. I annat fall skall normaliter en höstriksdag sammankallas någon gång efter den 16 oktober. Denna höstriksdag skall inte få sitt arbetsmaterial i form av nya framställningar från Kungl. Maj:t — det är uttryckligen sagt, att det endast högst undantagsvis skall vara möjligt för Kungl. Maj:t att framlägga ett nytt förslag till denna riksdag — utan höstriksdagens arbetsmaterial skall sammanställas under vårsessionen genom uppskovsbeslut, som riksdagen under sessionens gång fattar i olika frågor. Man har då närmast tänkt sig lagfrågor och andra frågor, som inte äro av sådan överhängande beskaffenhet, att de måste vara avgjorda före det nya budgetårets ingång, utan lämpligen kunna i lugn och ro behandlas på hösten. Dessa skola under vårsessionens gång sorteras ut i tillräcklig omfattning för att man skall kunna få ett lämpligt mått av arbete för en höstriksdag.

Det bör emellertid observeras, att den ändring, som Kungl. Maj:t här har gjort av de sakkunnigas förslag och som innebär att riksdagen ges möjlighet att fortsätta sitt arbete till den 15 juni, därest det kan beräknas att dess arbete kan vara avslutat till dess, medför att man måste uppskjuta tidpunkten för bedömningen av huruvida man skall skrida till ett uppskov eller inte till en ganska sen tidpunkt på våren, då man ju ändå i det längsta bör hålla möjligheten öppen att sluta den 15 juni. Har man redan vid riksdagens början låt oss säga i februari, beslutat uppskov till en höstriksdag med ett visst ärende, så är det ju klippt — då måste en höstriksdag hållas. Man får alltså inte förrän mycket sent träffa ett uppskovsbeslut, om man vill begagna den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen och hålla på till den 15 juni och bli färdig till dess.

Detta måste leda till att de tänkbara uppskovsbesluten samlas ihop till en

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

ganska sen tidpunkt, då riksdagen har möjlighet att bedöma om den kan bli färdig till den 15 juni eller inte. Om den då inte kan det, får den uppskjuta dessa ärenden till en följande höstriksdag. Jag skulle tro att riksdagen på det viset kommer att underlåta att ta upp till behandling ärenden, som den mycket väl under tiden skulle ha kunnat hinna avverka. Och jag frågar mig hur man över huvud taget resonerar, när man tror att man genom denna höstriksdag skall vinna den avlastning av riksdagens arbete, som behöves för att riksdagen skall kunna avsluta sin vårsession före den 1 juni. Det skulle ju för att nå detta resultat närmast bli fråga om att flytta över den topp, som riksdagen nu under ett antal år — och i år liksom tidigare år — har haft mellan den 1 juni och midsommar eller början på juli. Om den toppen kunde flyttas över till en höstriksdag, då vore ju saken klar. Men det är ju inte det som avses, ty de flesta och de väsentligaste av de ärenden, som bilda denna topp, äro just sådana ärenden, som enligt den nya ordningen måste pressas in under tiden före den 1 juni. Det är statsutskottsärenden, som vi hela tiden under dessa sista veckor ha haft att behandla, och dessa ärenden skola enligt den nu föreslagna anordningen vara avverkade till den 1 juni. Och så länge det förhåller sig på det sättet, att statsutskottet har behövt tiden fram till den 1 juli för att handlägga sina ärenden, har man i de andra utskotten haft möjlighet att draga ut på behandlingen av sina ärenden, så att alla utskott ha blivit färdiga ungefär samtidigt. En analys av vad som förorsakat, att riksdagarna ha dragits ut på det sätt som har skett, skulle säkert ge vid handen, att förseningarna *inte* ha betingats av behandlingen av sådana lagfrågor, som man nu tänker sig att delvis skjuta över till en höstriksdag. Behandlingen av dessa frågor har löpt parallellt med behandlingen av de ärenden, som ha framtvingat riksdagstidens utsträckning. Genom att införa en höstsession vinner man därför enligt min mening inte vad man önskar vinna, nämligen en hopklämning av vårsessionen.

Jag vill också påpeka den mycket vanskliga konstruktion, som förslaget har fått i det att det skall fastställas, att riksdagssessionen skall vara slut den 1 juni, såvida riksdagen åter skall sammanträda på hösten. Vad sker om vi ha funnit, att vi inte kunna klara av arbetet till den 15 juni, utan ha måst besluta uppskov med vissa ärenden till en höstriksdag? Då finns det ingen möjlighet att låta vårsessionen pågå längre än till den 1 juni. Om då statsutskottsärenden, som inte under några förhållanden få skjutas till höstsessionen, komma i sådan mängd, att vi helt enkelt inte klara av allt arbetet med dem till den 1 juni, utan skulle behöva hålla på en eller annan dag längre, så ha vi genom den av utskottet föreslagna formuleringen betagit oss varje möjlighet till en sådan förlängning.

Jag vet inte hur ett sådant problem över huvud taget skulle kunna lösas. Det kan inte lösas genom att Kungl. Maj:t kallar riksdagen till en extra session, som tar sin början omedelbart efter den 1 juni, ty man har inte möjlighet att uppskjuta statsutskottsärenden till en sådan extra session, utan de skola vara avgjorda före den 1 juni; där är en absolut gräns dragen. Jag vill fråga de kammarledamöter, som ha större erfarenhet av statsutskottets arbete än jag har, huruvida det är möjligt att över huvud taget laborera med en sådan fallbila, som absolut tvingar riksdagen att före den 1 juni ha avgjort alla de ärenden som beröra budgeten.

Ytterligare en synpunkt skulle jag vilja framhålla. Om man nu i och med en höstriksdag åstadkommer den nödvändiga avlastningen av vårriksdagen och om det av utskottet föreslagna systemet i och för sig kan fungera — vilket jag verkligen sätter stora frågetecken i kanten för — hur kommer då höstriksdagen att se ut? Jo, då skola vi sitta här och behandla en del större lagfrågor, såsom det här är sagt. Det är redan understruket, att det blir en mycket sned belastning av utskottsarbetet. Det är bara vissa utskott som komma att behöva arbeta under hösten, och de riksdagsmän, som icke tillhöra dessa utskott, kunna resa

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

hem medan de arbetande utskotten behandla sina frågor. Man beräknar att de skola komma tillbaka hit, när utskotten äro färdiga med de frågor de ha behandlat, och då taga ställning till dessa frågor.

Det blir alltså en höstriksdag av samma karaktär som åtskilliga höstriksdagar ha haft under de gångna åren, och jag undrar om det finns någon här i kamraren, som inte har känt en stor olust inför de former av riksdagsarbete, som dessa riksdagar ha erbjudit. Detta gäller nog både dem, som ha varit hänvisade till att sitta i utskotten under höstriksdagarna, och dem, som ha kommit resande hit för att mer eller mindre huvudstupa taga del av utlåtandena och taga ställning till de frågor som dessa gälla. Det är en ofantlig skillnad mellan riksdagens sätt att arbeta, då den är i sin ordinarie trimning, och dess sätt att arbeta då den på detta sätt går för halv maskin. Det blir något av parlamentsleda över de arbetsformer, som komma att erbjudas vid en sådan höstriksdag. Jag har tillåtit mig att i utskottet kalla denna höstriksdag för ett »rumpparlament».

Mitt resonemang står och faller med riktigheten av vår åsikt, att det alternativ i avseende på sessionstiden, som vi reserverar till föreslaget, är rationellt och kan tänkas ge en lösning av problemet. Riktigheten av denna vår åsikt bestrides ju här från majoritetens sida, men jag har synnerligen svårt att förstå den pessimism, som därvidlag har kommit till uttryck och som senast underströks av utskottets ärade ordförande i det anförande, som han nyss höll.

Den topp, som skall skäras av, är ju enligt vad både majoriteten och vi reserverar räkna med tiden efter den 1 juni eller eventuellt tiden efter den 15 juni. Det gäller alltså de tre veckorna närmast före midsommar, eller låt oss tillägga även den fjärde vecka, som vi både i fjol och i år ha måst ta i anspråk efter midsommar. Varför skall man vara så pessimistisk, att man inte tror att det är möjligt att genom att börja redan den 1 december åtminstone vinna

så mycket, som motsvarar — jag tar nu till i underkant — tiden mellan den 1 juni och midsommar? Och sedan vore det väl märkvärdigt, om inte den vecka efter midsommar, som har måst tillgripas i år och i fjol, skulle kunna sparas in genom alla de rationaliseringsåtgärder i övrigt, som här ha föreslagits och som även majoriteten i stor utsträckning har måst repliera på för att få sitt schema att gå ihop.

Från majoritetens sida framhålles såsom ett skäl mot vårt förslag, att man inte vågar ta risken att 1-decemberalternativet inte skall hålla. Man säger, att statsverkspropositionen, om den skulle avlämnas redan den 1 december, då kanske skulle behöva ha ännu flera hål än den nu brukar ha vid framläggandet; det skulle alltså vara risk för att statsverkspropositionen med vad därtill hör inte skulle hinna bli klar till den 1 juni. Men vad är det majoriteten föreslår? Jo, att allt som har med statsverkspropositionen att göra skall klaras av riksdagen på tiden mellan den 10 januari och den 1 juni. Är det inte större garantier för att dessa ärenden skola kunna klaras under tiden mellan den 1 december och den 1 juni än under den tid som utskottets förslag medger? Ifall man nu är skeptisk mot den tidsberäkning, som jag här gör och enligt vilken man vid tillämpning av 1-decemberalternativet skall kunna vara klar till den 1 juni, så bör man väl ändå i all rimlighets namn säga, att man har en tillräcklig säkerhetsmarginal om man tillåter att sessionen eventuellt pågår till den 15 juni, som är den tidpunkt vilken även majoriteten räknar med. Då skulle man väl under alla förhållanden kunna vara på den säkra sidan och vara viss om att hinna avarbeta hela materialet. Och jag menar, att en riksdagssession som pågår från den 1 december ända till låt oss säga den 15 juni ändå är att föredraga framför riksdagssessioner, som pågå från den 10 januari till den 31 maj och från den 16 oktober till exempelvis den 1 december.

Utskottet har i motiveringen för sin ståndpunkt i fråga om sessionstiden an-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

fört såsom ett huvudskäl, att man har velat vara säker om att få sommaren fri från riksdagsgöromål. Efter den utläggning jag nyss har gjort vill jag påstå, att 1-decemberalternativet ger precis samma säkerhet i det avseendet som utskottets alternativ ger. För övrigt förstår jag visserligen mycket väl, att det finns åtskilliga i denna kammare som med hänsyn till sin verksamhet ha ett intresse av att särskilt få sommaren fri från riksdagsgöromål, men jag anser, att man väl ändå bör taga någon hänsyn även till de stora kategorier inom denna kammare, för vilka sommaren är den kanske lättast umbärliga tiden med hänsyn till de krav, som deras egentliga, civila arbete ställer. För dessa kategorier skulle uppenbarligen en sammanhängande riksdag vara att föredraga framför en delad sådan.

Jag vill särskilt understryka just betydelsen av att vi få arbeta i riksdagen i ett sammanhang i stället för att behöva dela upp tiden. Jag vill också peka på den försvagning av riksdagens arbets sätt, som måste bli följden om höstsessionen tillgripes. När de flesta av riksdagskamraterna äro borta från riksdagen, blir det inte tillfälle till partikontakter, partiöverläggningar och andra sådana resonemang, utan följden av uppdelningen på två sessioner blir att man under höstsessionen får arbeta i ett mer eller mindre lufttomt rum. Man måste också räkna med att uppdelningen på två sessioner i och för sig måste medföra en spilltid, som inte kan redovisas såsom tid för nyttigt arbete.

Allt detta gör, herr talman, att jag, som på alla de sätt har försökt att följa och förstå de argument, som ha anförts till förmån för majoritetens linje, det oaktat måste vidhålla, att 1-decemberalternativet är avgjort överlägset utskottets alternativ. Därför vill jag för min del yrka bifall till den i denna fråga avgivna reservationen med tillhörande lagtext.

Eftersom föredragningsordningen tydligen går ut på att vi redan under denna debatt skola behandla alla olika frågor, som sammanhänga med problemet

om riksdagens arbetsformer, har jag att nu också anmäla en meningsskiljaktighet i en annan fråga, som kan tyckas vara obetydlig, men som jag i alla fall vill framföra till kammarens prövning. Den gäller den tidsbegränsning i kamrarnas debatter, om vilken det enligt förslaget stadgas i § 52 riksdagsordningen. Denna paragraf i utskottets förslag avser, att kammaren, när en debatt har fortskridit så pass länge, att man kan räkna med att de talare, som ha haft ordet, ha haft tillfälle att mer eller mindre fullständigt uttömma ämnet, skall kunna begränsa tiden för de i fortsättningen uppträdande talarna, vare sig dessa yttra sig första gången i debatten eller ha yttrat sig förut och vilja göra något kompletterande uttalande. Vi ha inom utskottet i stort sett varit överens om att sådan tidsbegränsning skall kunna införas, men en majoritet inom utskottet har ansett, att denna tidsbegränsning skall tillämpas även beträffande statsråds anföranden. Jag har jämfört min medreservant herr Håstad ansett, att det ligger någonting mycket ogentill — stötande är kanske ett för starkt ord — i att riksdagen på detta sätt skall kunna begränsa rätten för statsråden att obehindrat yttra sig i kammaren.

Jag tycker att utskotts majoritetens förslag på den punkten inte rimmar riktigt väl med förhållandet mellan Kungl. Maj:ts regering och riksdagen. Därtill skulle jag vilja peka på det rent praktiska skälet, att det ju i debatter om stora frågor mycket ofta förekommer, att ett och samma statsråd får lov att uppträda i båda kamrarna. Under sådana förhållanden kan det tänkas, att han blir uppehållen i den ena kammaren och först på ett jämförelsevis sent stadium kan infinna sig i den andra kammaren, där debatten då måhända har fortskridit så långt, att man har hunnit besluta om tidsbegränsning. Jag tycker det är ganska orimligt, att statsråden under sådana förhållanden skola behöva drabbas av tidsbegränsningen. Jag anser att de utan speciellt medgivande böra få rätt att hålla de anföranden, som de finna anledning till, och

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

fördenskull menar jag, att det är riktigare att en tidsbegränsning endast skall gälla kammarens egna ledamöter.

Detta skulle, herr talman, kunna åstadkommas genom att man i tredje stycket av § 52 riksdagsordningen insköte ordet »ledamots» mellan orden »att» och »anförande». Därigenom skulle första meningen av detta stycke erhålla följande lydelse: »På förslag av talmannen äge kammaren besluta att ledamots anförande i viss fråga icke må överskrida av kammarens fastställd tidslängd.»

Om jag nu skall övergå till frågan om tillstånd för Kungl. Maj:t att, då riksdag skall kvarhållas över ett årsskifte, i förekommande fall förlänga mandat-tiden för vissa riksdagsmän, så måste jag kasta om min roll och övergå från att tala i egenskap av reservant till att tala för utskottet. När det gäller den frågan tillhör jag nämligen utskottsma-joritet. Gentemot utskottets ordförande, som pläderade för reservationen på denna punkt, skulle jag vilja med några ord ange hur utskottet har resonerat i denna fråga.

Frågan gäller, som ju har framgått av herr Karl Johan Olssons anförande, hur tiden mellan den 31 december och 10 januari skall täckas sedan urtimumstitutionen har avskaffats. Utskottet har därvidlag ansett, att Kungl. Maj:t i första hand böi ha möjlighet att inkalla riksdagen så mycket tidigare än den 10 januari, som kan vara erfordrigt. Däröfver är ju ingenting att säga, och även reservanterna ha accepterat denna metod. Vi ha emellertid med ledning av vår erfarenhet från tidigare år sagt oss, att om en riksdag har varit i arbete under tiden före årsskiftet och sysslat med ett visst arbetsmaterial, som kan beräknas bli färdigbehandlat innan den nya riksdagen sammanträder, så vore det rätt orimligt att upplösa denna riksdag den 31 december och genast kalla in den nya riksdagen i och för handläggning av samma frågor, när det av praktiska skäl vore bättre att låta decemberriksdagen fortsätta med arbetet.

Reservanterna påpeka, att vårt förslag har den mycket otrevliga konse-

kvensen, att det rent teoretiskt vart fjärde år skulle nödvändiggöra, att Kungl. Maj:t skulle få förlänga mandatet för de riksdagsmän, som inte ha blivit omvalda närmast föregående höst. Det är emellertid att märka, att det endast är vart fjärde år, som denna situation skulle kunna inträffa. Under tre år av fyra är det precis samma riksdag, som sammanträder före och efter årsskiftet. Och man kan väl utgå ifrån att Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t får tillfälle att välja vilket alternativ som skall tillämpas, inte väljer alternativet att förlänga decemberriksdagens session in på det nya året, om behov av att ha riksdag sammankallad i början av januari uppträder just under det år i fyraårsperioden, då en nyvald andra kammare skall sammanträda, utan det året väljer alternativet att kalla in den nya riksdagen tidigare på året. Avgörandet i den frågan ligger ju i Kungl. Maj:ts hand. Jag menar att det inte är någon hjärtefråga, om man på denna punkt antager utskottets förslag eller reservationen, men utskottets förslag att bereda Kungl. Maj:t tillfälle att välja mellan de båda alternativen innebär onekligen en möjlighet till smidigare anpassning efter förhållandena. Jag har inte några som helst farhågor för att ett bifall till utskottets förslag skulle kunna leda till missbruk från Kungl. Maj:ts sida eller spekulation i huruvida den ena eller den andra riksdagen är politiskt mera ägnad att sitta under de där tio dagarna.

Jag vill alltså för min del hemställa om bifall till utskottets förslag i fråga om § 2 riksdagsordningen.

Jag har, herr talman, ingenting att säga beträffande de övriga frågor som sammanhånga med detta utlåtande. Beträffande dessa råder full enighet mellan mig och utskottet i övrigt.

Herr OLSSON, KARL JOHAN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill begagna tillfället att redan nu göra två invändningar mot vad herr Ewerlöf sade.

Den första invändningen gäller sessionstiden. Det är väl uppenbart, att om

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

riksdagen enligt 1-decemberalternativet skall pågå från den 1 december till omkring 15 juni och enligt utskottets linje dels från den 10 januari till den 1 juni och dels högst ett par månader på hösten så blir den sammanlagda sessionstiden i båda fallen ungefär densamma. Den torde alltså inte bli kortare enligt 1-decemberalternativet än enligt det andra alternativet. Däremot blir det en längre sammanhängande session enligt 1-decemberalternativet, och min ståndpunkt i den här frågan har starkt påverkats därav. Vad jag mest av allt är emot, är dessa långa, sammanhängande riksdagar som vi ha haft under de senaste åren.

Den andra invändningen gäller den sista frågan som herr Ewerlöf var inne på. Om den vill jag säga, att det kanske inte är så, som han säger, att frågan bara har betydelse vart fjärde år och endast rör andra kammaren. Den har betydelse varje år för första kammarens vidkommande, eftersom denna förnyas successivt. Jag vill tillfoga, att meningen med denna av utskottet föreslagna möjlighet för Kungl. Maj:t att utsträcka riksdagen in på det nya året, väl inte kan vara att man, därest det återstår en del arbetsmaterial och man tycker det är mest praktiskt att fortsätta behandlingen av något ärende, skall kunna låta sessionstiden överskrida årsskiftet. Meningen bör väl vara att den ifrågavarande möjligheten inte skall tillgripas annat än i nödfall. Om det är meningen, att riksdagen skall kunna förlängas över årsskiftet, därför att det är några frågor kvar, som riksdagen inte har hunnit avverka, då måste man bli ännu mera betänksam inför utskottsmajoritetens förslag än man eljest skulle ha anledning att vara.

Herr STEN: Herr talman! Det är uppenbart att det intresse, som den enskilde ledamoten av kammaren helt naturligt hyser för denna fråga, måste hållas med ganska strama tyglar, när ärendet förekommer till behandling vid denna tid på riksdagen. Även om man ti-

digare har deltagit i de diskussioner, som ledde fram till denna utredning och detta förslag, får man väl således inskränka sig till de kritiska anmärkningar, som man kan ha att framställa med anledning av det föreliggande utlåtandet. Att jag till till fullo uppskattar dettas förtjänster, kommer att framgå av mitt yrkande, som i stort sett går ut på bifall till utskottets förslag.

I en av de diskussioner, som föregingo frågans upptagande till behandling, framhöll jag för min del, att man inte endast borde taga sikte på en rationalisering av riksdagens arbete, utan också söka åstadkomma en sådan reglering av riksdagens arbetsmängd, att man kunde pressa ned tiden för riksdagssessionen till en skäligen längd.

Jag tror att exempelvis justitieministern i något uttalande, som han har gjort i propositionen beträffande utvecklingen från förtroendevalda representanter för folket till heltidsanställda ämbetsmän, till yrkespolitiker, har tagit något för lätt på innebörden av denna förvandling. Det finns ju två sätt att utföra ett arbete — det känna vi alla ifrån de verksamhetsområden, där vi ha varit sysselsatta. Det ena är att låta det ta all den tid som behövs för att man skall kunna lämna ett fullgott arbete ifrån sig; sedan får denna tid bli huru lång som helst. Det andra sättet är att anslå en viss tid för ett visst arbete och sedan avväga arbetet så, att man medhinner det under denna tid.

Det är ingalunda på något sätt överraskande eller oförklarligt, att riksdagens arbete, som för några årtionden sedan kunde stökas undan på fyra eller fem månader, nu tar sju eller åtta månader. Det förhållandet är ju till fullo förklarad av ökningen i statsverksamhetens omfattning under denna tidsperiod. Min mening är emellertid den, att man när det gäller riksdagens arbete skall taga upp samma fråga som är aktuell inom statsverksamheten i övrigt och som får lösas genom en decentralisering, vars ledande princip är formulerad på det sättet, att beslutanderätten icke i något ärende skall ligga högre än vad

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

som är absolut nödvändigt. Om man hade dragit in jämväl riksdagen i omprövningen av statsverksamhetens arbetsformer, skulle man, enligt vad det förefaller mig, kunnat komma fram till det önskvärda resultatet, att vi även i vår tid hade kunnat klara oss med en riksdag som inte påginge längre än från den 10 januari till den 10 juni. De vinster, som därigenom skulle ha uppstått både för de människor, som bli valda till riksdagsmän, och för väljarna, som ha ett intresse av att det finns ett så stort urval som möjligt av personer som kunna åtaga sig riksdagsmannauppsdrag, skulle enligt min mening ha uppvägt de eftergifter för gammal riksdagskonserveratism, som man måhända hade måst göra för att komma till ett sådant resultat. Jag hyser fortfarande den meningen, att riksdagen icke skulle mista någonting av sitt faktiska inflytande inom statslivet, om den släppte efter en smula när det gäller alla möjliga detaljfrågor och i stället inriktade sig på att dra upp de stora linjerna för statens styrelse.

Jag var tillfredsställd, när justitieministern tog upp denna fråga i sina direktiv för utredningen, men jag är ganska besviken på det magra resultatet av den del av utredningens bemödanden, som har ägnats åt detta spörsmål. Däråt är nu ingenting att göra, och jag har endast velat påpeka saken på detta sätt.

På sidan 30 i utlåtandet har utskottet angående riksdagsarvodena eller rättare sagt sättet för riksdagsarvodenas utgående gjort ett uttalande, som jag finner ganska uppseendeväckande. Det står där: »Arvodessummans storlek är i detta hänseende icke av principiell betydelse. Däremot är det av vikt att arvodesbestämmelserna få en sådan utformning, att de icke motverka en önskvärd koncentration i riksdagsarbetet.» Vad menar särskilda utskottet med detta uttalande? Trots alla de namn på framstående och omdömesgilla riksdagskamrater, som stå under utlåtandet, kan jag inte läsa uttalandet på annat sätt än så,

att det är en grundlös insinuation och en förolämpning emot riksdagens ledamöter. Exempelvis vid den riksdag, som nu står inför sin avslutning, finns det väl ingen av riksdagens ledamöter som icke har varit inriktad på och skulle ha önskat att den skulle ha tagit slut i god tid före midsommar. Finns det någon av riksdagens ledamöter, som har försökt att utöva något inflytande i den riktningen, att riksdagen skulle förlängas av den anledningen, att det utgår ett arvode för varje dag som riksdagsarbetet pågår? Jag tror icke det finns någon ledamot, som har gjort det, och jag tror över huvud taget icke att utskottet skall kunna påvisa att det finns vare sig någon önskan eller någon som helst faktisk möjlighet för riksdagens ledamöter att utöva ett sådant inflytande, som utskottet här insinuerar att man av egoistiska ekonomiska motiv skulle eftersträva.

När det gäller arvodesfrågan skulle jag för övrigt vilja ge uttryck åt den meningen, att man bör tänka sig för, åtminstone innan man övergår till ett arvodesystem, som uteslutande bygger på fasta årsarvodena. Jag är ganska betänksam emot att riksdagsmannaarvode skall utgå för tid, när riksdagen inte är samlad. Ett riksdagsmannaarvode bör enligt sakens natur utgöra ersättning för dels förlorad arbetsförtjänst och dels de merkostnader, som äro förenade med riksdagsmannauppsdragets fullgörande. Det naturliga och riktiga bör vara, att varje riksdagsman vid sidan av riksdagsmannauppsdraget skall ha ett arbete, en tjänst, ett jordbruk eller ett företag, och man borde kunna inarbeta i det allmänna medvetandet, att det bör vara en hederssak för de stora industriföretagen t. ex. att ha en riksdagsman bland de anställda, även om företaget måste ta hänsyn till att han av riksdagsmannauppsdraget tidvis är förhindrad att sköta sitt arbete i företagets tjänst. Jag har för min del aldrig haft någonting att klaga över i det avseendet. Min arbetsgivare betraktade det som en naturlig och riktig sak, att jag skulle åtaga mig riksdagsmannaupps-

draget, och har tagit konsekvenserna därav.

Om det är nödvändigt att höja riksdagsarvodena med hänsyn till de riksdagsmän, som icke äro i tillfälle att förvärva några inkomster vid sidan av arvodet från riksdagen, har jag givetvis ingenting däremot, men arvodet bör i så fall i dess helhet utbetalas under riksdagssessionen och icke utgå under sådana förhållanden, att arvodet i den allmänna uppfattningen skulle kunna betecknas som en arbetsfri inkomst.

Utskottets ordförande har här betonat, att det till stor del beror på talmanskonferensen, om de beslut, som riksdagen nu inbjudits att fatta, skola leda till en rationalisering av riksdagens arbete. För att besluten skola medföra önskat resultat måste talmanskonferensen enligt utskottsordförandens mening erhålla en starkare ställning och bli ett aktivt arbetsledande organ i riksdagen. Jag kunde inte undgå att i det sammanhanget tänka på att Per Albin Hansson vid någon av de diskussioner, som vi förde här i kammaren om riksdagens arbetsformer, framkastade tanken på en riksdagsdirektör, som skulle leda riksdagsarbetet. Jag är ingen särskild anhängare av vare sig direktörer eller centraldirigering, men nog har jag en ganska stark känsla av att om talmanskonferensen skall få den ställning, som utskottet avser, är det nödvändigt, att man skaffar sig en verkställande tjänsteman, exempelvis en sekreterare. Det är över huvud taget inte möjligt att tänka sig, att talmännen själva skulle kunna fylla alla de funktioner, som enligt förslaget talmanskonferensen erhåller. Därför är det nödvändigt, att man redan från början även på det hållet tar sina arbetsformer under omprövning för att verkligen kunna gå i land med de uppgifter, som talmanskonferensen får enligt den nya ordningen.

På en punkt måste jag bestämt opponera mig emot utskottsförslaget, nämligen i fråga om förslaget att införa tidsbegränsning i debatten. De allra flesta av oss känna till, att en sådan metod användes inom det frivilliga föreningsväsendet. När de stora folkrörelserna ha

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

sina stora kongresser vart tredje eller femte år och dessa inte kunna pågå mera än högst en vecka, är det nödvändigt att sörja för att man kan komma till slutet på föredragningslistan inom den bestämda tiden. Men nog har jag föreställt mig, att Sveriges riksdag intar en annan ställning och att den yttranderätt, som riksdagens ledamöter ha enligt grundlagen, inte bör kunna begränsas på sätt här föreslagits.

Det invändes, att man kan lita på talmännens oväld — det är ju de som skola ta initiativet till begränsning av anförandenas längd — och på kammarmajoritetens omdömesförmåga. Men även en talman kan ju vara tillgänglig för sinnesreaktioner under långa och utdragna debatter, och kamrarna äro åtminstone ibland icke alldeles otillgängliga för massreaktioner. Jag vågar för min del därför inte lita på att ett sådant instrument som tidsbegränsning av anförandena skulle komma att handhavas på ett sätt som man kan stå till svars med.

Jag ansluter mig alltså till den mening, att det är riksdagen ovärdigt att införa några bestämmelser om begränsning av tiden för anförandena och att de brister, som möjligen finnas, kunna botas på självtuktens väg. Jag kommer därför att yrka bifall till den reservation, enligt vilken bestämmelserna om tidsbegränsning av anförandena uteslutas ur utskottsförslaget.

Till sist nödgas jag uppehålla mig vid en sak, som utskottets ärade ordförande icke berörde, nämligen det särskilda yttrande, som finnes i slutet av utskottets utlåtande och vilket avgivits av ordföranden jämte fyra andra ledamöter av det särskilda utskottet. Yttrandet går, som kammarens ledamöter finna, i korthet ut på att man borde upphäva kamrarnas paritetiska representation i de ständiga utskotten och i stället införa en proportionell representation. Jag påminner mig, att det har hänt en gång förut under tolv år i detta hus, att jag har mött denna förflugna tanke, men då det, såvitt jag vet, är första gången som en ledamot av första kammaren har anslutit sig till den-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

samma, synes det mig att man bör tillämpa den gamla satsen att hellre stämma i bäcken än i ån. Jag har för min del ingenting emot att man upptar frågan om avskaffande av tvåkammerssystemet till övervägande, antingen genom att införa ett enkammarssystem eller genom att låta bägge kamrarna fortleva med olika arbetsuppgifter, men jag vänder mig bestämt emot att man skall underminera tvåkammerssystemet genom att frångå den paritetiska representationen i de ständiga utskotten. Allt reformarbete i vårt land har på såväl borgerligt som socialdemokratiskt håll förts med iakttagande av den sats, som jag tror ursprungligen uttalats av Erik Gustaf Geijer, nämligen »respekt för gällande lag». Visserligen tillade han någonting om rätten att »kräva en annan», men detta krav synes mig i detta fall böra gå ut på ett principiellt övervägande om själva tvåkammerssystemets fortvaro, men inte ett underminerande på enskilda punkter av dess innebörd. Det står väl ändå klart, att man icke kan förfara på det sätt som uttalats i det särskilda yttrande, som är fogat till utskottets utlåtande, med mindre man förgriper sig på de grundlagsenliga principerna för vårt riksdagsskick. Man kan icke inlåta sig på sådana åtgärder i det vällovliga syftet att lösa arbetslöshetsproblemet för en del av andra kammarens ledamöter. I den mån ett sådant problem kommer att finnas även efter antagande av de förändringar beträffande utskottsväsendet, som föreslås i detta utlåtande, får det problemet angripas från andra utgångspunkter.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga utskottets förslag med allenast den ändringen, att § 52 riksdagsordningen erhåller den lydelse, som föreslagits i den av herrar Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådombeslutet av reservationen, enligt vilken även i fortsättningen den obegränsade yttrandefriheten tryggas i Sveriges riksdag.

Häri instämde herr *Norman*.

Herr OLSSON, KARL JOHAN (kort genmäle): Herr talman! Det kanske kan vara lämpligt att redan nu göra slut på den ansats till mytbildning, som visade sig i herr Stens anförande. Herr Sten hade av vad utskottet anfört beträffande arvodesystemet kommit till den uppfattningen, att uttalandet innebar en insinuation mot riksdagens ledamöter, när det gällde riksdagarnas längd. Jag vill då bestämt säga ifrån, att någon sådan insinuation föreligger inte. Utskottet har ingenstädes sagt, att de utdragna riksdagarna bero på ledamöterna, utan utskottet har tvärtom mycket kraftigt framhållit, att den främsta orsaken till de utsträckta riksdagarna är att propositionerna kommit för sent och för ojämnt. Därmed har utskottet också avisat den tolkning av ifrågavarande uttalande, som herr Sten gjorde.

Däremot framfördes under behandlingen i utskottet den meningen, att om man nu tillskapar en höstsession, blir det större möjligheter att draga ut på riksdagstiden än som för närvarande finnas och att rationaliseringssträvandena därigenom motverkas. För att undanröja varje misstanke om att utskottsmajoritetens förslag skulle medge sådana möjligheter och för att över huvud taget göra slut på allt dylikt resonemang, skrev utskottet, att i samband med den nya ordning, som utskottet föreslagit, bör arvodesystemet tagas upp till omprövning och utformas så, att det inte motverkar en önskvärd rationalisering. Vad här sägs rör alltså inte vad som har varit, utan vad som kommer, därest utskottets förslag blir antaget.

Vad slutligen gäller frågan om den paritetiska utskottsrepresentationen, så har herr Sten omöjliggjort en verklig diskussion kring spörsmålet genom att göra gällande, att det i fråga om första kammarens vara eller inte vara är tillåtet att kräva en annan ordning, men i fråga om den paritetiska utskottsrepresentationen är det *inte* tillåtet att göra det. På det planet kan frågan självfallet inte diskuteras, och jag avstår därför tills vidare därifrån.

Aug. revision av riksdagens arbetsformer.

Herr HEIDING: Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande fogat en reservation, som gäller utskottsmotiveringen på s. 52, där utskottet talar om utökning av statsutskottets medlemsantal från 24 till 30. I samma stycke har utskottet gjort ett uttalande, som jag för min del anser olämpligt. Utskottet säger nämligen: »Utskottet vill beträffande statsutskottet vidare erinra om att 1946 års sakkunniga som motiv till sitt förslag att utöka statsutskottets medlemsantal till 40 bl. a. anförde, att nuvarande medlemsantal ej möjliggjorde den allsidiga representation i avdelningarna som vore önskvärd. Även om utskottet ej kunnat tillstyrka en så avsevärd utökning av statsutskottets medlemsantal, delar utskottet de sakkunnigas uppfattning om önskvärdheten av en allsidigare sammansättning av avdelningarna. Utskottet vill därför rekommendera att statsutskottet upptar till övervägande, huruvida här avsedda syfte skulle kunna uppnås genom att låta ett visst antal suppleanter med samma ställning som ordinarie ledamöter deltaga i arbetet på avdelningarna.»

Jag finner det egendomligt, att utskottet gjort detta uttalande. Enligt utredningens förslag skulle det vara 40 ledamöter i statsutskottet. Det förslaget vilja nu, kan man säga, utskottets ledamöter förverkliga på en bakväg. Man vill visserligen inte utöka antalet till 40, men samtidigt vill man att en del suppleanter på avdelningarna skola betraktas som ordinarie ledamöter. Det borde kunna räcka med att man låter ledamotsantalet stanna vid 30 och att inrätta fem avdelningar av utskottet med sex representanter i varje avdelning utan att därtill lägga att ett visst antal suppleanter skola tjänstgöra på avdelningarna i likhet med de ordinarie ledamöterna.

Hur skola dessa suppleanter väljas? Utskottet har inte talat om, huruvida statsutskottet skall utse dem vid plenum eller om riksdagen skall välja dem samtidigt med de övriga ledamöterna. Partiställningen i avdelningarna måste, såvitt jag förstår, dessutom rubbas. Efter-

som partierna inom avdelningarna äro representerade efter styrkeförhållandet i kamrarna, kan jag inte förstå, hur denna fördelning skall kunna bibehållas, om, som nu föreslås, ett visst antal suppleanter på varje avdelning skola betraktas som ordinarie ledamöter. Att märka är också, att de ifrågavarande suppleanterna inte skola få deltaga i beslutet vid statsutskottets plenum.

Jag tror att den föreslagna ordningen skulle, om den genomfördes, vålla mycket stora besvärligheter. Det är att vänta, att dessa suppleanter inom avdelningarna komma att i stor utsträckning ha avvikande meningar och framställa särskilda förslag, och detta kommer att förlänga statsutskottets plenisammanträden.

Det borde inte vara någon svårighet att liksom nu även i fortsättningen låta suppleanterna få framföra sina synpunkter vid avdelningssammanträdena. Det är nu vanligt, att suppleanterna få yttra sig, och det möter inte heller något hinder att om en suppleant har något särskilt på hjärtat, den ordinarie ledamoten lämnar sin plats åt suppleanten, som då kan få säga sin mening och deltaga i beslutet.

Det har redan med nuvarande antal suppleanter visat sig svårt att få fullt antal ledamöter vid sammanträdena. Om det skulle bli åtta ledamöter på varje avdelning, blir det säkerligen ännu svårare att få platserna i avdelningarna besatta.

Förslaget att det särskilda utskottet skulle göra ifrågavarande uttalande framfördes i utskottet av en av de ledamöter, som tillhört de sakkunniga, och beslutet fattades i utskottet utan någon särskilt ingående diskussion. Det förvånade mig att utskottet tog så lätt på saken som man gjorde. Visserligen är det blott fråga om ett uttalande i motiveringen, men det är egendomligt att utskottet skrivit någonting som inte kan tillämpas.

Om det anses, att det bör vara ett större antal suppleanter i statsutskottet och även i andra utskott, möter det inget hinder att välja flera. För min del

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

anser jag att det är en mycket lämplig åtgärd att låta så många som möjligt bli suppleanter i ordinarie utskott och få deltaga i utskottsarbetet. Genom tillskapandet av beredningsutskott i stället för de tillfälliga utskotten bli förhållandena bättre, men det kan inte skada att också öka suppleantantalet i utskotten.

Med åberopande av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka, att ur utskottets motivering å s. 52 i utlåtandet de tre på varandra följande meningar, av vilka den första börjar med orden »Utskottet vill beträffande statsutskottet vidare erinra» och den sista slutar med orden »deltaga i arbetet på avdelningarna» måtte utgå.

Vad beträffar förslaget i övrigt får jag säga, att jag är rätt nöjd med det samma. Visserligen har jag varit tveksam på ett par punkter, men för enighetens skull har jag likväl ansett mig böra biträda förslaget. Jag anser att det har en rätt stor betydelse, om vi kunna avgöra en fråga som denna utan alltför stor splittring. När det gäller riksdagens arbetsformer, böra vi kunna gå fram på en något så när enig linje. Förslaget innebär två större förändringar, nämligen angående sessionstiden och utskottens antal och sammansättning.

Om sessionstiden råder det delade meningar. Jag anser att utskottets förslag, enligt vilket riksdagen skall börja den 10 januari och pågå till den 31 maj eller eventuellt den 15 juni och sedan efter avbrott eventuellt åter börja å dag efter den 15 oktober som prövas lämplig, har alla fördelar framför 1-decemberalternativet. Utskottets förslag gör det möjligt att sluta riksdagarna på våren, och man behöver inte alltid ha höstsessioner. Utskottets ärade ordförande ansåg, att man borde sträva efter att undvika höstsession, om det är möjligt, och det uttalandet vill jag instämma i. Om man däremot går in för 1-decemberalternativet, måste riksdagen ovillkorligen sammanträda på hösten varje år. Det är en sak som måste inskrivas i grundlagen, eftersom där måste stå, när riksdagen skall börja. Om riks-

dagen inte börjar förrän den 10 januari, får också Kungl. Maj:t bättre tid att förbereda de kungl. propositioner, som skola föreläggas riksdagen.

Jag vill emellertid understryka, att om man skall tänka sig att vinna någon fördel med reformen, är det nödvändigt att Kungl. Maj:t vinnlägger sig om att framlägga propositionerna i tid. Komma propositioner först mot riksdagens slut, går det inte att avsluta arbetet inom den beräknade tiden.

Herr Ewerlöf framhöll vissa svårigheter i samband med fattande av beslut om uppskov med ärenden till höstsessionen. Uppskovsbeslutet måste enligt hans mening fattas vid en mycket sen tidpunkt, och detta kunde föranleda ett fördröjande av realbehandlingen av en del ärenden. Men man bör väl endast i yttersta nödfall uppskjuta ett ärende och i stället så fort som möjligt ta itu med det för att hinna få det avgjort under vårsessionen. Är det många viktiga ärenden, som skola avgöras, kan det naturligtvis hända, att man får uppskjuta en del till hösten. Budgetfrågorna skola dock under alla förhållanden avgöras före den 1 juni eller eventuellt den 15 juni. Det är ju tydligt att man inte kan uppskjuta dem.

Jag anser således att det är all anledning att antaga utskottets förslag, och jag förutsätter då, att arbetet i de allra flesta fall skall kunna ordnas på sådant sätt, att riksdagsarbetet kan sluta åtminstone till den 15 juni varje år. När förhållandena bli mera normala och vi slippa alla frågor om krislagstiftningar och ransoneringar etc., bör riksdagsarbetet kunna sluta tidigare än som varit fallet under de senaste åren. Visserligen har riksdagsarbetet ökat i stor utsträckning, men en hel del av frågorna återkomma varje år, och många gånger gäller det bara anslagens storlek, och då kunna dessa frågor inte vara så tidskrävande. Det är huvudsakligen de nya och stora frågorna, som kräva tid och arbete, men även de frågorna böra kunna avgöras inom den avsedda riksdagstiden, om de bara framläggas inom den tid, som man har beräknat.

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

Jag har, som jag antydde, varit något betänksam på ett par punkter. Det gäller bland annat förslaget om att inrätta tre lagutskott. Jag tror inte att det är nödvändigt att inrätta ytterligare ett sådant utskott. Då hade det nog varit bättre att möjliggöra en uppdelning av statsutskottet, såsom herr ordföranden framhöll, men den tanken ha inte de sakkunniga varit inne på, och den har inte heller upptagits av Kungl. Maj:t.

Herr Ewerlöf framhöll, att det inte är lagfrågorna som försenat riksdagsarbetet, och det håller jag med honom om. Varför skall man då ovillkorligen behöva ha tre stycken lagutskott? Jag var som sagt mycket betänksam mot att gå med på detta förslag, men för det goda samarbetets skull och för att inte eventuellt ensam gå på avslagslinjen i denna fråga, ansåg jag det bäst att följa utskottets linje. Men jag är förvissad om att det i framtiden kommer att visa sig att man här har gjort ett fel. En uppdelning av statsutskottet skulle ha varit mera motiverad, men i fråga om antalet lagutskott hade det nog varit bäst att inte göra någon ändring.

Om man anser även denna reform önskvärd för att kunna bereda samtliga riksdagens ledamöter jämn sysselsättning inom utskotten, vill jag säga att den saken borde kunna ordnas på ett annat sätt, exempelvis genom en utökning av antalet ledamöter i bankoutskottet och lagutskotten. Antalet ledamöter i dessa utskott skulle ju kunna ökas från 16 till 20, och samtidigt skulle antalet suppleanter kunna bli något större. På det sättet hade man fått möjlighet att bereda arbete för alla riksdagens ledamöter i önskvärd omfattning utan att behöva tillskapa det föreslagna tredje lagutskottet.

Herr Stens uttalande och yrkande i fråga om tidsbegränsningen ger mig anledning att säga några ord. Jag har för min del inte reserverat mig i utskottet på den punkten. Jag har ansett att talmannen borde få möjlighet att vid långt utdragna debatter bedöma, huruvida tidsbegränsning kan anses påkallad. Om

riksdagen skulle ha en annan mening och bifalla den föreliggande reservationen i frågan, skall jag för all del inte beklaga det. Men nog kunde det många gånger vara behövt med en tidsbegränsning, till exempel om många ärenden stå på föredragningslistan och man önskar få dem avgjorda. När en fråga har debatterats i flera timmar och de flesta talarna ha sagt sin mening, kan det inte vara nödvändigt att en talare skall upptaga tiden under en halvtimme eller kanske en timme med ett anförande, utan då bör det kunna sägas ifrån, att varje talare bara får på sig en viss mindre tid, exempelvis tio minuter. Jag har alltså kunnat biträda utskottets förslag även i den delen, och jag kommer för min del att rösta för detsamma.

Jag hoppas att det nu föreliggande förslaget skall bli till fromma för riksdagsarbetet. Det är ett viktigt önskemål att riksdagens arbete skall kunna avslutas inom rimlig tid. Om vi så småningom komma tillbaka till normala förhållanden, tror jag att riksdagsarbetet skall kunna avslutas på våren och att höstsessioner komma att bli mer eller mindre överflödiga. Jag anser emellertid att det är en fördel hos det nu föreliggande förslaget, att det inte föreskrives att riksdagen nödvändigtvis skall samlas till höstsession den 15 oktober, utan att det skall kunna ske på lämplig tidpunkt därefter.

Herr talman! Jag har redan tidigare i detta anförande framställt yrkande beträffande vad jag vill ha bort ur motiveringen. I övrigt har jag intet annat yrkande än om bifall till särskilda utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr HAGE: Herr talman! Jag har under en del av mina föregående riksdagar i en viss utsträckning kommit att syssla med detta spörsmål. Över huvud taget

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

har jag intresserat mig för riksdagsarbetets rationalisering, sedan många år tillbaka, och jag har motionsvis framfört vissa uppslag, av vilka en del nu tagits upp. Anledningen till detta intresse är, att jag mycket tidigt kom till den uppfattningen, att riksdagsarbetet är opraktiskt lagt och därför tidsödande och att det åstadkommer större utgifter än nödvändigt för det allmänna. Min uppfattning är alltså, att det finns möjligheter att högst väsentligt rationalisera riksdagsarbetet. Det må därför tillåtas mig att nu säga några ord med anledning av det föreliggande förslaget.

Det är onekligen ganska dystert, att en fråga, som har varit föremål för uppmärksamhet sedan år 1907, vinner sin lösning först år 1948. Visserligen är det sant, att några mindre reformer genomförts under de gångna 41 åren, men något långt stycke på vägen har man inte kommit. Man har allmänt erkänt, att en rationalisering behövs, att apparaten ibland mal tomning och kostar rätt mycket pengar, men man har dragit sig för att göra någonting. På det här gebitet har man verkligen anledning att tänka på det gamla ordspråket, att »Guds kvarnar mala sakta, men de mala säkert». Ty riksdagens kvarnar mala onekligen sakta, men om de också mala säkert, är naturligtvis en sak, som man kan diskutera. För min del skulle jag möjligen med tanke på det föreliggande utlåtandet kunna sträcka mig så långt att jag säger, att riksdagens kvarnar mala *någorlunda* säkert. Men nog finns det mycket att erinra mot utskottets förslag, och jag kommer i det följande att taga upp några punkter till kritisk behandling.

Först måste jag då beklaga, att denna fråga fått vänta så länge på sin lösning. Hade vi tidigare genomfört de rationaliseringar, som nu föreslås och som — efter mitt sätt att se — borde utökas med ytterligare några reformer, hade vi sparat en hel del pengar för statsverket, pengar som statsverket nu har förlorat. Det måste ju innebära nationalekonomiska fördelar för hela landet och för skattedragarna över huvud taget, om

man ordnar riksdagsarbetet på ett rationellt och förnuftigt sätt.

Emellertid finns det här någonting som — såsom jag ser saken — är ett oting nämligen den s. k. historiska traditionen. När en människa vill föra fram ett förslag, som passar för den tid man lever i, finns det alltid en hel del för övrigt bra människor som säga: »Men vi måste tänka på den historiska traditionen! Vad som här är bestämt och föreskrivet grundar sig på en historisk tradition, på detta, att det förr i världen också fanns förnuftiga människor, som bestämde, att det skulle var på det här sättet. Vi skola högakta våra förfäder och hålla på det gamla!» Denna inställning är ju alltid en hjälp åt konservatismen, och även när förnuftiga förslag framläggas, kan det ibland hända, att de stupa på den historiska traditionen, och så blir det inte något resultat.

Nu skola vi väl ändå i dag komma fram till ett beslut i denna fråga, och jag skall gärna erkänna, att det förslag, som framlagts av utskottet, i alla fall för oss en bit framåt.

Man har här till exempel upptagit ett förslag, som jag en gång framfört, nämligen att de tillfälliga utskotten skulle försvinna och ersättas av ett ständigt, allmänt beredningsutskott. Men märkvärdigt nog har man föreslagit, att detta ständiga utskott skall bli två — ett i första kammaren och ett i andra kammaren. Varför kan man inte i stället för de tillfälliga utskotten åstadkomma ett ständigt utskott av samma slag som de andra ständiga utskotten, alltså sammansatt av medlemmar från båda första och andra kammaren? Man svarar kanske, att det beror på den omständigheten, att första och andra kammaren ha olika antal ledamöter. Jag tror, att det argumentet är mycket litet vägande, eftersom vissa ledamöter redan nu äro placerade i två utskott.

Skapar man ett ständigt utskott av samma typ som exempelvis statsutskottet med ledamöter från bägge kamrarna, vinner man också — förutom en viss besparing för personal, lokaler m. m. — någonting, som man nu antagligen inte

vinner, nämligen att man slipper »bolla» besluten mellan kamrarna på det sätt, som ibland förekommer, när det gäller de tillfälliga utskottet. Med de föreslagna beredningsutskotten kan det tänkas inträffa, att första kammaren i en fråga fattar ett beslut och andra kammaren ett annat. Då får man kanske — på samma sätt som hittills skett i fråga om de tillfälliga utskotten — låta frågan gå fram och tillbaka flera gånger mellan kamrarna, innan det slutligen blir ett resultat.

Naturligtvis finns den möjligheten, att utskotten under hand konferera med varandra och samarbeta, så att de komma fram till samma förslag. Men detta är ju inte någonting alldeles säkert. Har man däremot ett ständigt utskott, ställer sig saken helt annorlunda, eftersom majoritetens förslag i detta utskott i allmänhet blir riksdagens beslut. Sedan kan det givetvis hända, att kamrarna i fråga om utlåtanden även från ständiga utskott fatta olika beslut någon enstaka gång.

Så vitt jag förstår, finns det ingen egentlig anledning till att ha ett beredningsutskott i första kammaren och ett annat beredningsutskott i andra kammaren. Det hade varit önskligt och mera lämpligt, om man ersatt de tillfälliga utskotten med ett utskott av samma typ som de ständiga utskotten. Men något yrkande i den riktningen kan man i alla fall inte nu framställa.

Jag har med mycket stort intresse och gillande tagit del av förslaget att en hel del frågor icke skola behöva gå till riksdagen, utan att de kunna avgöras av Kungl. Maj:t. För min del tycker jag, att Kungl. Maj:t och utskottet inte har gått tillräckligt långt i det fallet. Som det nu är, måste regeringen faktiskt till riksdagen framlägga förslag, som här i riksdagen bli rena expeditonsfrågor. Man vet hur det går till, när sådana frågor behandlas i utskotten. Det blir ingen debatt, utan Kungl. Maj:ts förslag klubbas ögonblickligen igenom. Men den omständigheten, att frågorna i alla fall skola avgöras av riksdagen, åstadkommer likväl en hel del merarbete

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

och kostnader för papper, tryck, skrivarbete m. m.

Inom landstingsförvaltningen ha vi en bestämmelse som innebär, att ett landsting kan avgöra en fråga *utan remiss till utskott*. Jag har vid ett tidigare tillfälle framkastat tanken, om det inte skulle vara möjligt att genomföra någonting liknande med avseende på vissa frågor, som föreläggas riksdagen. I Norrbotten ha vi genomfört denna bestämmelse på det sättet, att ett mycket stort antal enkla ärenden avgöras utan remiss till utskott. Många riksdagsfrågor äro — efter mitt sätt att se — av den arten, att de skulle kunna avgöras på samma sätt.

Att för närvarande göra någonting åt denna fråga är givetvis omöjligt. Men jag har i alla fall velat föra saken på tal, för att dessa synpunkter skola finnas i riksdagstrycket, när frågan om riksdagens arbetsformer någon gång i framtiden på nytt upptages till behandling. Jag har nämligen den tron och den förhoppningen, att vad som i dag säges i denna fråga inte skall bli sista ordet, utan att det skall bli möjligt att fortsätta rationaliseringen och reformarbetet på detta område.

Sedan vill jag passa på att tacka utskottet för en sak. Det har tidigare rått mycket olika uppfattningar om huruvida en motionär kan kallas till det utskott, som behandlar hans motion, eller om han kan ha rätt att då infinna sig i utskottet. På den punkten har nu utskottet sagt, att en motionär såsom sakkunnig bör kunna kallas till utskottet för att personligen redogöra för motionens innebörd eller syfte. Jag tror, att detta uttalande kommer att få gynnsamma verkningar. Andra lagutskottet har till exempel nyligen behandlat frågan om sjöarbetstidslagen. Två på detta område så kunniga män som Carl Lindberg och Sven Lundgren äro båda placerade i första lagutskottet, och man kom sig inte för med att kalla dessa bägge speciellt sakkunniga män till andra lagutskottet, då vi där behandlade frågan om sjöarbetstidslagen. Kanske berodde detta på att man hittills haft den uppfattningen, att sådana motionär-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

rer inte kunna kallas till vederbörande utskott. Nu har särskilda utskottet gjort ett uttalande i denna sak om att motionärer kunna kallas som sakkunniga till ett utskott. Det är jag mycket tacksam för.

För min del skulle jag helst ha sett, att utskottets uttalande gått ut på att en sådan motionär skall ha rätt att infinna sig i utskottet vid behandlingen av hans motion. Man torde dock inte kunna tolka det uttalande, som nu har gjorts av särskilda utskottet, på det sättet.

Därnäst vill jag säga, att jag liksom herr Sten blev — om man får använda ett sådant uttryck — ilsken, när jag såg utskottets förslag på s. 78 i utlåtandet, att talmannen skulle under vissa förutsättningar ha rätt att avkorta anförandena i kammaren och föreslå, att de icke få överskrida en viss av kammaren fastställd tidslängd. Jag har givetvis den allra största respekt för våra talmän, och jag tror att en sådan bestämmelse, om den genomföres, kommer att utnyttjas på ett korrekt sätt. Men det kan dock inte förnekas, att för en gammal riksdagsman — som vant sig vid att ordet i denna sal skall vara fritt — måste detta förslag framstå såsom oerhört reaktionärt och — jag skall passa på att säga det — rent av otäckt.

Utskottets förslag är kanske ett steg — låt vara att det är litet sådant — i riktning mot sådana parlamentariska vanor, som man har i England, vars parlament ju eljest är mycket demokratiskt. Den som där vill ha ordet skall ju, som det heter, försöka att »catch the speaker's eyes», d. v. s. försöka tilldra sig talmannens uppmärksamhet. Då får han kanske ordet, men det är inte säkert, att han får det ens då. Vad utskottet har föreslagit är naturligtvis någonting helt annat, men förslaget om tidsbegränsning betyder i alla fall, att man går ett litet stycke på vägen fram mot en liknande ordning.

Det är att märka, att riksdagsmännen, då det gäller att begära ordet, äro varandra ganska olika. Somliga äro litet mera oblyga av sig, medan andra

äro mera försiktiga och tillbakadragna. Denna senare typ av riksdagsmän kommer gärna sist på talarlistorna. Men det kan hända, att dessa talare ha lika goda argument att komma med som de, som vid föredragningen av ett ärende omedelbart gå fram till talmannen och anmäla sig som talare.

Efter mitt sätt att se, finns det inte den minsta anledning för riksdagen att följa utskottets förslag i denna del. Bland de sakkunniga har herr Senander i andra kammaren gått emot förslaget om tidsbegränsning. Nu vet jag inte, hur det kommer att verka, om man i denna fråga går på samma linje som en kommunist. Gör man det, är man ju ibland nästan dömd på den demokratiska sidan. Men jag måste trots allt säga, att har en kommunist ett förnuftigt förslag, så vill jag rösta med honom. I detta fall gör man bara den lilla anmärkningen, att nog är det bra märkvärdigt, när en kommunist — mot bakgrunden av vad som nu skett borta i Öst-Europa — på detta sätt slår vakt omkring det fria ordet. Men det är ju en sak för sig.

Jag kommer alltså på denna punkt att rösta för samma förslag, som här har framställts av herr Sten, och jag hoppas, att denna demokratiska riksdag skall avvisa förslaget om tidsbegränsning.

Sedan skall jag be att få peka på en detalj. Det kan ju hända, att en del av riksdagens medlemmar — då jag gör anmärkning på den punkten — tycka, att jag är alltför demokratiskt ömtänt. På s. 107, där det gäller riksdagens arbetsordning, finns nedtill rubriken »Tjänstemän och betjäning». Jag trodde, att ordet betjäning hade försvunnit i vår demokratiska vokabulär. Det fanns en gång någonting, som hette tjänstemän av högre och lägre grad, främst vid kommunikationsverken. Denna terminologi försvann i sammanhang med att liberalismen ryckte fram här i landet. Sedan fullföljde naturligtvis vi socialdemokrater den tanken, att det inte skulle finnas tjänstemän av högre och lägre grad. Jag har den uppfattningen,

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

att i en demokratisk stat finns det bara *tjänstemän*. Där skola inte de, som användas i statstjänsten, delas upp i ämbetsmän, tjänstemän och betjäning. Vi borde vid det här laget ha kommit ifrån den gamla inställningen. Därför måste jag säga, att jag blev mycket förvånad över att finna detta uttryckssätt — det har väl kommit med utan att man har tänkt på det.

Nu förekommer detta som sagt i utkastet till en riksdagsstadga, som skall antagas i särskild ordning. Jag uttalar den förhoppningen, att ordet betjäning strykes, när denna stadga slutligen skall utformas, och att alla kallas för tjänstemän. Jag vet visserligen, att det finns en del som säga, att om man läser texten på s. 107, finner man, att ordet betjäning inte har använts i den vanliga betydelsen. Det säger nämligen, att fullmäktige i riksgäldskontoret skola åläggas att ställa viss betjäning till riksdagens förfogande. Detta kan visserligen tolkas på det sättet att man menar, att viss arbetskraft skall ställas till förfogande. Men när det i rubriken talas om tjänstemän och betjäning, kan man inte få någon annan uppfattning än att utskottet avser att markera, att det skall finnas en uppspaltning mellan människor längre ned på trappstegen i samhället och dem, som sitta litet högre upp. Jag uttalar som sagt den förhoppningen, att ordet betjäning faller bort, när denna riksdagsstadga slutligen skall utformas.

Jag skall till det anförda ytterligare lägga endast en liten reflexion. Man har här förut pekat på det faktum, att propositionerna mot slutet av riksdagarna ofta komma hoptals på riksdagsmännens bord. Jag uttalar den förhoppningen, att det skall kunna ordnas så, att propositionerna i stället dugga ned litet undan för undan på våra bord. Som det nu är, måste jag säga att man ibland kan bli fullständigt förtvivlad. Om man har varit borta från riksdagen någon eller några dagar, kan det hända, att man vid återkomsten finner en hel hög nya propositioner — kanske till och med ett 50-tal — på sitt bord. Den som har en

viss ansvarskänsla och försöker att åtminstone något litet sätta sig in i de olika förslagen blir som sagt förtvivlad och ger upp hoppet. Det finns ingen möjlighet att på rimlig tid arbeta sig igenom dessa mängder av propositioner, som framläggas mot slutet av riksdagarna. Det var vid ett tillfälle någon, som använde ett mycket fullt uttryck för detta. Jag vet inte, om jag vågar upprepa det här, men jag skall trots allt göra det: han kallade detta för »politisk våldtäkt av riksdagen», och det säger ju något. Jag förstår mycket väl, att det inte är så lätt för regeringen att laga, att propositionerna undan för undan dugga jämnt över riksdagen. Det skulle i alla fall vara utomordentligt härligt, om så, åtminstone i någon mån, kunde ske. Nu hoppas jag i alla fall, att man med utgångspunkt från det nu föreliggande förslaget — där man naturligtvis gärna önskar att det kan bli en ändring på denna punkt — skall kunna få en sådan ordning till stånd, att i fråga om propositionsframläggandet åstadkommes en jämuare fördelning över hela riksdagstiden. Eljest är det risk för att riksdagsmännens möjligheter och deras vilja, hur god den än är, att läsa propositionerna inte kunna tillgodoses.

Nu säger någon kanske, att det inte är så nödvändigt, att riksdagsmännen kunna de olika ärendena, utan att det räcker om de som sitta i utskotten kunna dem. Ja, det kanske är i någon mån sant. Men det kan leda till för en riksdagsman otrevliga situationer. Jag kommer ihåg, hur min gamle vän Vennerström, som var en duktig man och som noga följde med i allehanda frågor, kom att vara med på ett stort barnmorskemöte. Han hade aldrig i sitt liv i riksdagen deltagit i behandlingen av de barnmorskefrågor, som behandlats i riksdagen, och man började ställa frågor till honom vid mötet. Han kunde inte svara på en enda fråga, och mötesdeltagarna tyckte förstås, att Vennerström var en mycket okunnig riksdagsman. Men sådant kan hända oss litet var. Vi behärska inte alla frågor, som läggs fram inför riksdagen. Men det

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

vore givetvis önskvärt, att vi kunde få en sådan ordning, att vi hade möjligheter att behärska åtminstone någon större del av propositionsmaterialet.

Jag inskränker mig, herr talman, till att på den punkt, som nu behandlas, yrka bifall till samma yrkande som här har framställts av herr Sten.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag skall inte säga många ord i denna fråga. Över huvud taget tycker jag inte det skulle behöva hållas någon heldagsdebatt om dessa ting. De ha ju diskuterats och tuggats så länge. Utskottet är ju på nästan alla punkter tämligen enigt, och jag tycker, att vi skulle på ett par timmar kunna komma till rätta med detta i och för sig naturligtvis svåra men dock inte så omfattande spörsmål.

Det som allting i det väsentliga hänger på i denna fråga är ju sessionstiden. Högern vill att riksdagen skall börja den 1 december, men de andra partierna äro ense om att den skall börja som nu.

December tycker jag är den sämsta tid för riksdagsarbete, som man gärna kan tänka sig. Man talar om att juni är en dålig månad, och det instämmer jag i, men om jag finge välja mellan juni och december, valde jag juni. Jag tycker inte det är något genialiskt uppslag, som högern kommer med, när den vill föränkla arbetet genom att låta det börja i december. Under första delen av december äro riksdagsmännen ofta inbegripna i ett ganska intensivt kommunalt arbete, och under den andra halvan bruka de ligga på sina sofflock — det är gamla vanor, som bottna ända i hedenhögs, och det är ganska vanskligt att försöka bryta människors vanor.

Jag tror således, att den väg, som högern har rekommenderat, är oframkomlig. Jag är inte säker på att inte riksdagen enligt högerns linje, med början den 1 december, kan bli till och med längre än enligt den andra linjen, om det kniper.

Man säger, att det ju i alla fall är en

månad i början av riksdagen, då man ingenting gör; låt oss i stället ta den perioden i december! Jag undrar, om det är så alldeles riktigt, att man ingenting gör under första månaden. Vad statsutskottet beträffar tror jag att det börjar arbeta nästan så fort riksdagen har börjat. Alldeles bortsett från motionstid och sådant tror jag emellertid inte att statsutskottet skulle vilja sitta och arbeta under julen, och inte heller tror jag att riksdagsmännen då skulle vilja skriva motioner.

Jag röstar alltså här för utskottets förslag. Det betyder naturligtvis inte att vi till varje pris skola ha två riksdagar under året. Går det att undvika, anser jag det vara en fördel. Jag tror också, att riksdagen kommer att försöka undvika en sådan sak.

Såsom ett ytterligare argument anför högern, att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag betyder, att riksdagsmännen bli yrkespolitiker. Jag tror inte, att man blir mera yrkespolitiker, därför att man sitter två veckor eller kanske en månad längre per år i riksdagen. Det är väl andra saker som därvidlag äro avgörande, framför allt den naturliga utvecklingen mot en större anhopning av riksdagsärenden, som gör att riksdagarna bli längre och längre.

Nu sägs det, att arvoden därvidlag spela in. Jag tror inte det är så farligt med den saken, men jag är i alla fall för att man går den väg, som utskottet har rekommenderat, med fasta riksdagsarvoden. Herr Sten var ju oerhört förbittrad över den insinuation mot riksdagsmännen som det uttalande skulle innebära, som utskottet gjort i detta sammanhang. Ja, i utskottet är det tjugu medlemmar, som alla äro riksdagsmän, och om de insinuera, är det väl ändå inte alldeles utan skäl. Och förut har det suttit två kungl. kommittéer, bestående så gott som utslutande av riksdagsmän, som föreslagit detsamma beträffande arvoden, alltså att de skulle vara fasta. Jag yttrar mig inte alls om beloppet. Jag tror att man möjligtvis kan komma till ett lägre belopp än det som de sakkunniga föreslagit, men även om jag inte misstänker

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

riksdagsmännen för att vara arvodessugna och för att vilja sitta här bara för arvodenas skull, anser jag, att vi, såsom herr ordföranden i utskottet uttryckte det, böra undanröja misstanken att de göra det och därför dra ut på tiden med riksdagsarbetet.

Jag har ju inte undertecknat någon reservation i utskottet. Det betyder emellertid inte, att jag är fullt nöjd i alla detaljer. Det var på mitt yrkande, som utskottet föreslog den ändringen, att statsutskottet skulle handlägga samtliga pensionsfrågor, även dem som ha med reglementena att göra. Jag hade också ett par andra förslag, som rörde bankoutskottets gamla område. Man tar alltså ifrån bankoutskottet pensionsärendena, och det är ju ofta inte några betydande ärenden, men de ha ändå upptagit bortåt hälften av bankoutskottets tid. Risken förefinns således, att det, som blir kvar, blir för litet för ett ständigt utskott. Den risken föreligger, eftersom man har inriktat sig på att något så när jämnt fördela utskottsarbetet. För att kompensera bankoutskottet för pensionsärendena vill man ge bankoutskottet någonting annat, men man kan inte peka på vad det skall vara. Man talar om socialiseringsfrågor. Det kan ju vara stora saker ibland, men många riksdagar, såsom hittills åtminstone i år, har det inte varit något alls att ta på. För att i någon mån fylla ut den lucka, som uppstår genom att man tar bort pensionsärendena från bankoutskottet, föreslog jag i utskottet, att man skulle lägga över på utskottet alla frågor, som ha med riksdagens eget liv att göra. Bankoutskottet har ju hand om dessa ting, men det finns ett par anmärkningsvärda undantag. Det ena gäller riksdagsarvodena och det andra de reglementariska föreskrifterna, som antagas av riksdagen och som inte ha karaktär av grundlag. Jag föreslog, att vi skulle lägga också dessa saker på bankoutskottet, så att bankoutskottet finge hand om allt, som rör riksdagens eget inre liv, men det ville utskottet inte vara med om.

Att riksdagsarvodena behandlas av bankoutskottet, tycker jag är ganska naturligt. Förut voro de ju inbegripna i

grundlagsbestämmelserna, och det var anledningen till att konstitutionsutskottet hade hand om dessa frågor, som ju eljest inte ha så särskilt mycket med konstitutionsutskottets verksamhet att göra. När man bröt ut dessa bestämmelser ur grundlagen, ansåg konstitutionsutskottet, att de fortfarande borde tillhöra konstitutionsutskottets arbetsområde. Varför vet jag inte. Jag hörde någon gång, att man menade, att man därmed skulle ge dessa frågor en mera högtidlig karaktär. Ja, jag tror inte att det skulle bli mindre högtidligt, därför att bankoutskottet behandlade dem — man har ju efter de senaste dagarnas erfarenheter inte den uppfattningen, att riksdagen är så särskilt högtidlig mot konstitutionsutskottet. Även de reglementariska föreskrifterna, som röra vårt eget inre arbete, tycker jag borde flyttas över till bankoutskottet.

Jag har, såsom jag sade, inte reserverat mig beträffande dessa båda frågor, och jag anser mig därför inte ha rätt att framställa något yrkande, men jag har velat framhålla dessa synpunkter. Jag tror att de peka mot framtiden, och jag är livligt övertygad om att det kommer att visa sig, att bankoutskottet åtminstone under vanliga normala förhållanden får ett alldeles för litet beting. Arbetsområdet kan ju komma att svälla ut, men jag tror ändå, att denna fråga kommer tillbaka i en eller annan form.

Jag har inte heller på andra punkter antecknat någon reservation. Jag har således inte undertecknat den reservation, som herr ordföranden i utskottet avgivit, i vilken föreslås, att man skulle lösa hela den stora tvistiga frågan om ledamöternas placering i utskotten genom att låta kamrarna ha olika antal ledamöter i utskotten, men min sympati är för en sådan lösning. Jag är inte rädd för att diskutera denna fråga. Jag väntade emellertid inte att herr Sten, som ju är en gammal radikal, skulle reagera så kraftigt på denna punkt. Om jag inte minns fel, har han förut varit för första kammarens avskaffande. Nu vill han inte vara med om att underminera första kammaren genom att låta den få ett

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

mindre antal representanter i de gemensamma utskotten. Jag tycker inte, att det innebär något underminerande, ty det avgörande är ju röstningen i kamrarna. Kammare står ju inte mot kammare, utan grunden för båda kamrarna är ju precis densamma, och någon politisk skillnad mellan den ena och den andra kammaren finns ju strängt taget inte. I ett avseende är det emellertid en skillnad mellan kamrarna till andra kammarens förmån, vilken kommer till uttryck vid de gemensamma voteringarna. Jag tror inte det skulle vara någon risk att tillämpa samma ordning i utskotten. Jag har inte varit så radikal som herr Sten, men jag har inte någon som helst rädsla för att kammarens anseende eller maktställning på något sätt skulle undermineras, därest man följde denna linje, att kamrarna skola vara representerade med ett olika antal ledamöter.

Jag tror inte någon vill påstå, att det förslag, som här är framlagt, innebär någon hel reform. Riksdagens arbete blir inte genom det beslut, som nu kommer att fattas, så helt omstöpt som man skulle önska. Det är mycket som återstår, särskilt i fråga om just riksdagens inre arbete. Många kanske tycka, att det också är en insinuation, när jag säger, att våra debatter äro oorganiserade. Jag tycker de äro dåliga. De äro inte så laddade, som man skulle vilja att en riksdagsdebatt vore. Jag har många gånger fört den saken på tal. Jag vill upprepa, att det är inte det rätta sättet för riksdagsmännen att uppträda, när de i katedern för sina kamrater och för allmänheten läsa upp dessa tal, som de suttit hemma och skrivit. Jag menar nu inte, att man inte skulle kunna ha en lapp framför sig med något skrivet på — det har jag här också med anteckningar om vad som har sagts under debatten — men om vi kunde komma bort från dessa på förhand hemma skrivna talen, skulle debatterna bli av ett helt annat intresse och få ett helt annat innehåll. I tryckfrihetsdebatten för ett par dagar sedan, i en fråga om juryn, uppträdde sju talare i rad, som sade precis samma sak och

som hade samma yrkande. Det hade varit tillräckligt med att en enda hade talat, men eftersom de hade begärt ordet, måste de tala och upprepade vad de andra redan hade sagt. Förmodligen hade de inte hört på vad de andra hade sagt, eljest skulle de ha avstått. I en församling med sinne för proportioner borde det inte vara på det sättet. Jag har vid ett par tidigare tillfällen nämnt, att under sådana här stora debatter i riksdagen gå ledamöterna ut. Jag talade om att de spelade schack, vilket gjorde att herr Forslund blev ond, men det var ju bara ett exempel på vad man gör, när man går ut. Det är ju många som inte spela schack, men de gå i alla fall ut. En sådan lång debatt blir på det sättet inte någon debatt alls, ty de olika talarna höra inte på varandra. När en har talat, går han ut, och sedan talar en annan och säger kanske samma sak, ty han har inte hört den föregående, och denne andre hör i sin tur inte på den efterföljande.

Jag tror inte, att det går att komma till rätta med dessa saker genom några reformer. Jag vill inte att vi skola ha något förbud mot att hålla skrivna tal, men jag tycker, att man på överenskommelsens och traditionens väg borde kunna komma fram till att man inte sitter hemma och skriver sina anföranden. Om debatten omfattade ett mindre antal och kortare anföranden, skulle riksdagsmännen kunna sitta kvar och höra på. Det vore också trevligare för dem, som sitta på läktaren, att se att även riksdagsmännen äro en publik, som är intresserad av vad som försiggår i kamrarna.

Även om man inte kan komma med några förslag om vad som kan göras för att få en ändring i dessa avseenden till stånd, tror jag att det kan vara välgörande med ett Cato-ord: låt oss reformera riksdagsarbetet, låt oss göra talen korta och intressanta i stället för långa och ointressanta, och framför allt: bort med de hemmaskrivna talen!

Nu föreligger här ett förslag, som tar sikte på just detta, att man skall göra debatterna kortare. Jag syftar på rätten

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

för talmannen att föreslå kammaren att bestämma tidsbegränsning. Herr Sten och herr Hage ha ju reagerat surt även på denna punkt. Herr Sten sade, att yttrandefriheten skulle kränkas genom detta. Jag undrar, om det är fråga om yttrandefriheten i detta fall. Jag tycker att det är missbruk av ord, när man betraktar det som en yttrandefrihet att tala hur länge som helst.

Herr Hage erinrade i detta avseende om förhållandena i det engelska underhuset. Där har ju talmannen rätt att lämna ordet åt vem han vill, till och med åt en som inte har begärt ordet. I allmänhet lämnar han ordet åt någon som har begärt det, men visst inte åt alla. Halva underhuset kan ibland resa sig för att begära ordet. Talmannen lämnar ordet åt *en*, och de andra få begära det på nytt. När talmannen tycker, att debatten har pågått tillräckligt länge, beslutar han själv, att nu är det slutdiskuterat.

Detta tyckte herr Hage var reaktionärt. Jag skulle nästan kunna säga, att det är en anordning av alldeles motsatt innebörd, då den syftar till att göra debatten njutbar. De långa debatterna, som oftast blossa upp, när människorna inte höra på varandra, ha ju inte någonting med den verkliga yttrandefriheten att göra, och att kalla det för reaktionärt att försöka reformera en sådan debatt, tycker jag är att vända upp och ned på den fulla och hela sanningen. Det är ju inte fråga om att en tidsbegränsning skall ske annat än när en debatt har pågått en längre tid.

Herr Hage tyckte att de, som komma upp i slutet av en debatt, kunna ha lika bra argument att komma med som de, som komma i början. I allmänhet ha de inte det. Den, som inte kommer upp i en lång debatt förrän i slutet, har nog i allmänhet inget annat än att säga än vad som redan är sagt förut.

Herr Ewerlöf var rädd för att statsrådets rätt skulle trädas för när, särskilt då ett statsråd uppträdde i båda kamrarna. Det tror jag inte man behöver vara så rädd för, ty tidsbegränsningen införes väl inte, förrän allt är

sagt i debatten som kan sägas och kan påverka utgången. Jag har för min del, trots att jag håller på statsråden, inte någon rädsla för att inskränka även deras rätt i detta avseende.

Om jag alltså inte är helt nöjd med det föreliggande förslaget, utan vill gå längre på vissa punkter, tycker jag det är en nyhet av stort intresse, att riksdagen har samlat sig till ett tigersprång i fråga om det som alltid har varit så svårt att komma till rätta med, nämligen riksdagens eget arbete. Jag tror inte, att det är sista ordet som här sägs, men denna reform är i alla fall ett bevis på att riksdagsarbetet inte, såsom det ofta står i tidningarna, är opåverkligt av livets sunda och växande krav.

Herr JOHANSSON, JOHAN BERNHARD: Herr talman! När den förste ärade talaren, herr K. J. Olsson, inledde denna debatt, yttrade han, att alla inom det särskilda utskottet hade varit ense om att det inte är tillfredsställande med den utdragning av riksdagsarbetet och riksdagstiden på våren, som nu förekommer, och i detta uttalande kan han säkert få instämmanden från alla håll. Men sedan deklarerade han, att när man kom till spørsmålet om det sätt, på vilket detta missförhållande skulle kunna avhjälpas, hade meningarna gått isär, och därmed var herr Olsson inne på de båda huvudalternativen i detta spørsmål, nämligen dels 1-decemberalternativet med en sammanhängande längre riksdag, som öppnade möjligheter för bedrivande av ett inom denna sammanhängande längre tid mera rationellt och bättre ordnat riksdagsarbete, dels det andra alternativet med en förkortad vårsession och en två månaders höstsession. I valet mellan dessa båda alternativ har utskottet stannat för det senare.

Jag har en ganska lång erfarenhet från riksdagsarbetet, särskilt på de områden, som ha med statens utgifter och inkomster samt budgetbehandlingen att göra. I statsutskottet ha vi tusentals ärenden av detta slag varje riksdag. Jag måste mot bakgrunden av denna erfarenhet uttala

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

min förvåning över och mitt beklagande av att detta alternativ har blivit utskottets förslag.

Utskottet föreslår en bestämd tidsbegränsning, nämligen den 10 januari till den 1 juni. Eventuellt skall tiden kunna utsträckas till den 15 juni. Där skall det vara stopp. Men samtidigt föreslås en utökning av motionstiden i anledning av statsverkspropositionen med tre dagar. Personligen har jag ingenting emot denna ökning, då den är behövlig med hänsyn till den stora omfattning som statsverkspropositionen numera har, men jag pekar på denna sak, därför att den genast innebär en ytterligare faktisk avkortning av riksdagstiden.

Vidare föreslås en ökning av statsutskottets ledamotsantal till trettio. Jag har heller ingenting emot detta, eftersom arbetsfördelningen på det sättet kan bli jämnare. Men jag vill framhålla, att ju flera ledamöter som skola delta i utskottsplena, desto längre bli dessa. Det måste förlänga statsutskottsplena och därmed också arbetet inom utskottets avdelningar. Det är således en avsevärd förkortning av den nuvarande sessions-tiden som man föreslår samtidigt som man tror, att man skall lyckas bättre reglera och dirigera arbetet.

Jag skall såsom ett litet mellanslag i diskussionen bringa i erinran, hur utskottsarbetet i början av riksdagen ter sig. Före motionstidens utgång kan praktiskt taget inte utskottsarbetet komma riktigt i gång, och med tre dagars utökning av motionstiden kan arbetet inte börja förrän omkring den 25 januari. Därtill kommer att motionerna skola tryckas, så att de kunna komma utskotten och ledamöterna till handa, och det tar lång tid. Statsutskottet får varje år omkring tre hundra motioner, och de bruka inte föreligga i tryck förrän i början av februari, och vi kunna aldrig, även om vi påbörja arbetet tidigare, slutbehandla ett ärende, förrän vi ha tillgång till de tryckta motionshäften.

Härtill kommer en annan sak, som det kan ha sitt intresse att påminna om, en sak som alla ledamöterna väl känna till men kanske inte tänka på i detta sam-

manhang, nämligen att de flesta helgdagar inträffa under första halvåret. Vi ha under första halvåret, om jag räknar i årets almanacka, under riksdagstiden sammanlagt tjugonio sön- och helgdagar, och jag räknar då med en i enlighet med utskottets förslag till den 15 juni utsträckt tid. Dessa dagar gå omedelbart bort, men dessutom bruka ju helgdagsaftnarna före dessa sön- och helgdagar vara arbetsfria.

Påskledigheten kommer i en sammanhängande följd, och i år ha i påskledigheten utöver sön- och helgdagar ingått sju verkliga arbetsdagar. Om jag lägger tillsammans sön- och helgdagar, helgdagsaftnar och påskledighet blir det fyrtioen dagar, som ha gått bort i år under riksdagstiden.

Särskilda utskottet tycks vidare räkna med att även måndagarna skola vara fria. Det gör ytterligare aderton dagar, som skola läggas till de förut nämnda fyrtioen, och jag kommer upp i en siffra på femtio dagar, d. v. s. i runt tal två månader, då det faktiskt icke förekommer ett sammanträde eller något arbete i riksdagen.

Utskottet förutsätter sedan också, eller gör i varje fall antydningar därom, att även lördagarna skola vara fria. Det skall bara hållas bordläggningsplena på lördagarna. Det betyder en ytterligare ökning av antalet dagar, då icke något riksdagsarbete pågår.

Närmare halva tiden går således bort av de fem månader, som man i allmänhet talar om att riksdagsarbetet skall pågå. På fem månader, säger man, skall så och så mycket medhinnas. Det är faktiskt inte mer än på omkring halva denna tid, som något effektivt riksdagsarbete utföres. Det bör man komma ihåg, när man diskuterar denna fråga.

Det har hittills icke varit möjligt att sluta riksdagsarbetet före den 1 juni, och vi se, hur det är i år. Förra året gick det inte att få budgetarbetet på utgiftsidorna klart till den 1 juli, utan vi fingo omedelbart in i juli månad från statsutskottet komma till kamrarna med en tilläggsstat, och på dagens föredragningslista ha vi ännu kvar oavgjorda statsut-

skottsärenden, fastän vi befinna oss in i juli månad.

De anslagsfrågor, som skola behandlas av utskottet men som äro av sådan natur, att de inte behöva tagas upp på riksstaten, ha ännu inte alla hunnit bli behandlade, fastän vi nu befinna oss i juli månad. Ändå föreslås här av det särskilda utskottet, att riksdagens arbete skall börja den 10 januari och att vi den 1 juni skola ha slutfört vårt arbete, vilket ju blir mer och mer besvärligt med hänsyn till ansvällningen av statsförvaltningen och ökningen av riksdagsärendena.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang peka på — jag begränsar mig till detta område, som jag tycker är utomordentligt viktigt och som tydligen inte har tillräckligt beaktats av utskottet — vilka direktiv åt statsutskottet i fråga om dess arbete, som innehållas i 39 §. Denna paragraf har följande lydelse: »Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlätna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden eller riksdags- och revisionskostnader eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas. Utskottet åligger därjämte att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom beviljningar utgöras samt uppgöra förslag till riksstat.»

Det gäller här ett arbete, som föranleder infordrandet av en mängd handlingar och som nödvändiggör att föredragande från olika ämbetsverk inkallas i utskottet och dess avdelningar för att där lämna redogörelser för vissa spörsmål. Bestämmelsen gör det också i många

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

fall nödvändigt för t. ex. en utskottsavdelning att företaga resor för att på ort och ställe göra sig underrättad om vissa förhållanden. Sådant tar sin tid.

Vi ha i statsutskottet också att behandla ett så viktigt ärende som statsrevisorernas berättelse. Den har i år över 50 olika paragrafer, och varje paragraf i denna berättelse är som en kungl. proposition. De olika paragraferna avhandla olika ämnen.

Jag måste säga, att om det skall vara någon mening med denna bestämmelse i grundlagen och någon mening i grundlagens uttalande på ett annat ställe, där det heter, att svenska folket äger att sig självt beskatta, så måste också tid beredas svenska folkets valda ombud att noggrant granska och bereda såväl inkomster som utgifter, som äro grundläggande för beskattningen. Det är detta som jag anser inte blir möjligt på den tid, som enligt utskottsförslaget kommer att stå oss till buds.

Den fråga, som jag tidigare var inne på, om tryckningen av motioner och utskottsutlåtanden, är ju en fråga för sig, som i år liksom förra året varit mycket besvärlig, därför att tryckningen av utskottsutlåtanden, motioner och även av propositioner ju blivit försenad. Detta problem med förseningen på grund av tryckningssvårigheterna har utskottet inte i sitt utlåtande ägnat ett ord, och dock är det en ganska viktig del av riksdagsarbetets rationalisering att det också ordnas så, att vi kunna få vårt tryck — propositioner, motioner och utskottsutlåtanden — i tid.

Jag har därför den bestämda uppfattningen att det s. k. 1-decemberalternativet är avgjort att föredraga framför utskottets förslag. Då blir det möjligt för kamrarna att redan efter den 1 december sammanträda för att välja talmän och vice talmän, för att välja utskott och hålla remissdebatt. Under den tiden kan en del arbete göras undan; då kunna alla fristående motioner och de motioner, som förekomma i anslutning till statsverkspropositionen, väckas. Så tryckas dessa under den efterföljande sista delen av

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

året, och därpå kan i början av januari — det behöves ju inte nödvändigt vara den 10 januari, utan det kan ske tidigare, om så visar sig nödvändigt — riksdagen upptaga sitt arbete för fullt. Går man efter den linjen, undanröjas ju också herr K. J. Olssons bekymmer beträffande tiden mellan den 1 och den 10 januari, ty då pågår ju riksdagen. Jag finner också av det i utskottets utlåtande på s. 13 refererade sakkunnigeuttalandet, att detta tekniskt är möjligt att genomföra och att man på det sättet skulle kunna göra en vinst.

Utskottet har framhållit, att ämbetsverken skulle behöva komma in tidigare med sina petita, om 1-decemberalternativet tillämpas, men den saken bör väl inte vara så svår att ordna.

Herr Olsson pekade också på att det kan bli fråga om flera ur statsverkspropositionen utbrutna punkter enligt 1-decemberalternativet än vad nu är fallet. Ja, detta beror väl helt på Kungl. Maj:ts kansli, men sedan statsverkspropositionen avlämnats den 1 december, får Kungl. Maj:ts kansli bättre tid att ägna sig åt de utbrutna punkterna, så att vi kunna få dem i tid inför riksdagen. I år ha vi fått utbrutna punkter ända till långt in på vårsidan, och det är ju inte någon tillfredsställande ordning.

Nej, jag måste säga att en tillbakaflyttning av tidpunkten för riksdagens början till den 1 december och en sammanhängande riksdag är att föredraga. Då kan man vinna en verklig rationalisering av arbetet, och då skulle talmanskonferensen, som skall bli ledande beträffande riksdagsfrågornas behandling i organisatoriskt hänseende, ha mera tid på sig för att organisera arbetet.

Samtidigt som vi kunna konstatera det myckna arbete, som statsutskottet har att utföra med behandlingen av alla dessa frågor om utgifter och inkomster och enskilda motioner i anslagsfrågor, och samtidigt som vi i år bevittna, huru som en del av detta myckna arbete ännu inte slutförts i kamrarna, föreslås här av det särskilda utskottet ett överflyttande av alla pensionsärenden till

statsutskottet. Det blir således en ytterligare ökad arbetsbörda, som man pålägger detta det mest arbetstyngda utskottet, samtidigt som man förkortar den tid, under vilken utskottet skall arbeta.

Till vad jag nu har sagt om den korta tid som föreslås för vårsessionen kan det också erinras om att det ju numera nästan vid varje riksdag brukar tillsättas särskilda utskott för större frågor. Dessa särskilda utskott ha en synnerlig förmåga att splittra de övriga utskottens arbete, därför att ledamöter i särskilda utskott tagas från de andra utskotten, och man vill ju ta hänsyn till av dessa ledamöter uttalade önskemål om att vara närvarande i de olika utskotten när vissa ärenden behandlas. Även sammansatta utskott förekomma vid varje riksdag.

1-decemberalternativet har enligt min mening ett avgjort företräde framför utskottets förslag, och jag vågar det påståendet, att om utskottets förslag oförändrat går igenom, kommer det att visa sig, att kritiken av detta utlåtande är riktig och att ett mycket starkt missnöje kommer att växa fram, när detta utskottsförslag skall omsättas i praktiken.

I 58 § föreslås att ärenden skola kunna uppskjutas. Där räknas också upp vilka ärenden, som skola kunna uppskjutas: »Kamrarna må genom sammanstående beslut till annan session eller till nästföljande riksdag uppskjuta behandlingen av proposition eller motion, som ej berör riksstaten.» Där är således utfärdat ett direkt förbud mot att ärende, som berör riksstaten, skall kunna uppskjutas.

Jag delar denna uppfattning, eftersom riksstaten ju skall göras färdig före viss tid och vi böra söka komma ifrån systemet med tilläggsstater. Men det är just på grund härav och med hänsyn till den betydande arbetsbörda, som riksdagen har just beträffande frågor om inkomster och utgifter och statsregleringen, som jag har anmärkt på den tillbakaflyttning av tiden för detta arbetes avslutande som enligt förslaget sker.

Blir det som jag tror ett missnöje över

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

att tiden inte kommer att kunna hållas, vilket jag inte tror att den kommer att göra, kan det ju erinras om att det inte går att vidtaga någon ändring på flera år, därför att det här gäller en grundlagsfråga. Det vore väl bättre att med en gång, när vi nu handlägga ärendet, fatta ett beslut, som kan anses vara det bästa.

Jag vill säga till dem, som tyckas särskilt hålla på en höstriksdag, att 1-decemberalternativet ju inte utesluter möjligheten att sammankalla till en hösts-session för en viktig frågas behandling eller om ett sådant inkallande av olika anledningar anses påkallat. Då kunna vi ju även enligt 1-decemberalternativet inkalla en hösts-session i början av oktober, som slutar i november, så att den nya börjar i december. Jag vill alltså för dem, som tyckas ha stirrat sig rent av blindt på denna anordning med en höstriksdag, stryka under, att 1-decemberalternativet utesluter inte möjligheten för regeringen att sammankalla till en sådan session, om det visar sig behövt. Men 1-decemberalternativet öppnar också många andra fördelar, om vilka jag redan har talat.

Jag har velat mest uppehålla mig vid det spörsmål jag berört, därför att det, såvitt jag förstår, är det avgörande för huruvida denna rationaliseringsåtgärd, som riksdagen skall besluta, skall lyckas i praktiken, och jag skall inte gå in på andra av utskottet upptagna spörsmål, bland vilka kan nämnas förslaget om ett tredje lagutskott, om vars nödvändighet jag dock är tveksam. Men på ytterligare en punkt vill jag inlägga en bestämd gensaga, nämligen den, där det särskilda utskottet gör ett uttalande att suppleanterna i statsutskottets avdelningar skulle betraktas såsom ordinarie ledamöter och få rösträtt och rätt att delta i fattandet av beslut. Varför skall det bara vara så i statsutskottet? Varför föreslås detta inte att gälla även i de andra utskotten, och hur kommer detta att tillämpas i praktiken?

Ett fall som *kan* inträffa, när avdelningarna fatta beslut, är följande. Majoriteten bestämmer ju avdelningens be-

slut. Då skulle ju det egendomliga kunna inträffa att suppleanterna skulle bilda majoritet och diktera beslutet på en avdelning, medan de ordinarie ledamöterna på avdelningen skulle bli reservanter. Detta vore väl orimligt. Jag tycker det är att tillskapa en ordning, som är fullkomligt främmande för vårt utskottsväsende. Och hur skall det bli i statsutskottets plenum, när ett på detta sätt behandlat ärende kommer in från en avdelning i plenum? Jo, då komma dessa suppleanter från avdelningen, som också blivit förklarade för ordinarie, att säga till de ordinarie ledamöterna från andra avdelningar i utskottet, att nu vilja de sitta med i utskottet också, ty de äro lika mycket ordinarie som de övriga och de vilja delta i ärendets behandling. Är det rimligt att vidtaga sådana anordningar?

En statsutskottsavdelnings uppgift är att bereda ärendena åt det samlade statsutskottet. Det är därför lika viktigt, att de andra avdelningarnas ledamöter äro närvarande i utskottet, när just ärenden från en viss avdelning förekomma, för att granska och taga ståndpunkt till ärenden, som det är att avdelningen själv är närvarande. Nödvändigheten av en ändring beträffande denna detalj kan jag absolut inte förstå, då suppleanter redan nu ha yttranderätt i avdelningen, och jag kan inte rösta för den ändringen, som föreslås.

Jag skall inte uppta tiden längre. Jag har sagt min bestämde mening om att 1-decemberalternativet är vida att fördraga ur flera synpunkter. Det är i enlighet med denna min mening som jag, herr talman, yrkar avslag på utskottets förslag i de delar, som beröra ändringar i grundlags- och författningsbestämmelser i detta avseende, och yrkar bifall till den reservation, som i detta stycke framburits av herrar Ivar Anderson, Ewérlof m. fl.

Herr LINDBLÖM: Herr talman! Eftersom jag var inne i kammaren och lyssnade på herr andre vice talmannen, när han yttrade sig, skall jag försöka att till-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

lämpa hans maning att vi skola vara kortfattade i våra anföranden, och jag instämmer till alla delar i vad han sagt i den frågan. Jag vill bara tillägga, att när jag själv någon gång skriver ett anförande i förväg, brukar jag kunna tala kortare än när jag inte har anförandet skrivet. Det är därför inte alldeles säkert, att det blir någon tidsvinst genom att borteliminera de skrivna anförandena, utan det kan mycket väl tänkas att anförandena bli längre. Men det blir dock mera liv och ledighet över debatten.

Nåväl, till saken! Vi äro alla överens om att någon ändring måste ske. Olika meningar kunna naturligtvis råda om denna omläggning, men i en sak äro vi tydligen alla ense, nämligen att det inte kan gärna få fortgå såsom hittills. Då uppstår bara den frågan, hur en ändring skall ske.

Orsaken till att riksdagarna blivit så långa är den ökade arbetsbörda, som numera onekligen vilar på riksdagen i jämförelse med vad tidigare var fallet.

En annan olägenhet med den nuvarande ordningen har, åtminstone såvitt jag kunnat bedöma saken, varit för ledamöterna ganska besvärande. Det är inte så mycket riksdagens längd i och för sig, som verkat besvärande, utan den omständigheten, att man inte har haft någon som helst vetskap om när riksdagen skulle sluta sin session. Man har inte heller haft någon vetskap om huruvida det skulle bli någon höstsession. Ingen har vetat det, och om det skulle bli en höstsession har man inte vetat, när den skulle sammanträda. Det är denna ovisshet, denna oklarhet, som har varit mycket besvärande för många av kammarens ledamöter. De ha ju ändå behov av att i någon mån ordna för sig i olika avseenden.

Högerreservanterna anse nu att förhållandet skulle bli så mycket bättre enligt 1-decemberalternativet. Jag måste emellertid säga, att herr J. B. Johanssons argumentation inte verkade så synnerligen övertygande, när han här räknade upp de många helgerna, påskhelgen och de övriga ledighetsdagar, som han här angav, och sedan föreslog att vi skulle

börja sessionen den 1 december. Därigenom skulle vi väl få ett långt större antal helgdagar inom riksdagssessionen än vad nu är fallet. Ty till de av herr Johansson angivna helgdagarna skulle ju också komma jul- och nyårshelgen. Att börja riksdagsarbetet före den 10 januari på det nya året är då knappast någon mening, eftersom vi ju i regel ha helgdagar ideligen under tiden närmast före den dagen. Om man då har en riksdagssession enligt 1-decemberalternativet på ungefär sex och en halv månader och med denna mängd helgdagar eller en riksdagssession, som börjar den 10 januari, och ifrågasätter eventuellt en höstsession, men den sammanlagda tiden inte blir längre än efter decemberalternativet, kan jag inte förstå annat än att riksdagen ju då måste ha bättre tid, om den får bearbeta ärendena under samma antal månader men slipper undan så många helgdagar.

Talet om yrkespolitiker tycker jag att man skall försöka avliva fortast möjligt, ty det kan väl inte vara möjligt att man blir yrkespolitiker, därför att riksdagen börjar den 10 januari i stället för den 1 december, eftersom den tid, under vilket arbetet utföres, ändå blir lika lång. Det är väl inte bara den omständigheten att man börjar sessionen vid en viss tid på året, som är avgörande för huruvida man blir yrkespolitiker eller ej, utan det avgörande är väl huruvida den tid, som arbetet omfattar, blir så mycket längre eller kortare. Såvitt jag kunnat se av den uppdelning, som här gjorts, sammanfaller i det avseendet 1-decemberalternativet i huvudsak med det alternativ, som utskottet har föreslagit, även om det skulle bli en höstsession, och vi räkna med att en sådan inte skall vara alldeles obligatorisk. Tänkbart är ju, att den omläggning av riksdagens arbetsformer i övrigt, som vi här nu föreslå, kan komma att innebära sådana förändringar att någon höstsession inte behöver förekomma, och då är det ju uppenbart att vi ha vunnit en del. Om man går på utskottets linje, får man sålunda bättre möjligheter att utnyttja sessionstiden på ett praktiskt sätt.

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

Det har vidare sagts att propositioner, motioner och dylikt skulle hinna iordningställas, så att detta material vore färdigt redan de första dagarna i januari, om riksdagen samlas den 1 december. Ja, det är ju en mycket svår tid i julbrådskan att hinna få just detta iordningställt ifrån tryckerierna. Det blir kanske ännu värre då än det varit nu under den senaste tiden. Men — och det är kanske viktigare — jag kan inte erinra mig, att någon motion eller proposition, som avlämnats i januari eller början av februari, har föranlett någon förlängning av riksdagssessionen, utan förlängningen har vållats av sådant material, som kommit till riksdagen senare.

Herr talman! Jag skall inte gå in på de övriga detaljer, som här varit berörda i debatten. De ha behandlats av både reservanternas och utskottets talesmän, och jag har inte någon anledning att ännu en gång taga upp dessa spörsmål. Vad jag emellertid velat säga, är att jag inte tror att det blir någon vinst med att gå på decemberalternativet. Man råkar in i samma ovisshet som råder nu, och det blir förvisso inte någon större möjlighet att få materialet avverkat till den tidpunkt, vid vilken man avser att det eventuellt skall kunna vara avverkat enligt utskottets linje.

Jag ber, herr talman, alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSSTRÖM: Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort, och jag kan i stort sett instämma i vad herr Sten yttrat. Men därutöver skulle jag vilja säga några ord angående tidsbegränsningen, främst i anledning av herr Ewerlöfs yttrande. Han anförde, att statsråden borde få längre tid på sig för sina anföranden. Det kan jag hålla med om, men jag skulle vilja fråga, var gränsen skall dragas. Är det inte lika angeläget beträffande anföranden av utskottens ordförande eller utskottens talesmän över huvud taget att de undantagas från denna tidsbegränsning? Då är man genast inne på en uppluckring. Vore det inte lika bra att vi helt och hållet toge bort

detta stycke och inte ginge med på någon tidsbegränsning?

Sedan nu andra kammaren har bifallit reservationen på denna punkt, alltså herrar Petterssons i Norregård och Hedlunds i Rådombeservation om att detta avsnitt skall uteslutas, ber jag också att kort och gott få yrka bifall till reservationen nr 3).

I detta anförande instämde herr *Andersson, Karl*.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! Det är redan så mycket ordat i detta ärende, att det kanske inte är så lätt att komma med några nya synpunkter, och jag skall också försöka att fatta mig mycket kort. Jag vill emellertid göra några erinringar emot vad statsutskottets ärade ordförande herr J. B. Johansson hade att anföra i sitt tal för en stund sedan.

Han räknade upp hur många dagar som gingo bort under riksdagssessionen enligt utskottets förslag och kom då fram till så pass många dagar, att jag började att undra, om det över huvud taget skulle finnas någon dag kvar för att sammanträda i utskott och kamrar och fatta beslut i de ärenden, som voro riksdagen förelagda. Han talade om att första halvåret ju är den tid av året, då vi ha de flesta helgdagarna. Det är ju ett faktum, som inte går att bestrida. Han talade vidare om de långa påskferierna, som vi äro vana att ta oss. Men till detta senare om påskferierna vill jag säga, att det ju är en sak, varom riksdagen själv beslutar, och det är ju inte alls nödvändigt att påskferierna räcka två veckor, som de i regel brukar göra. Det kan ju mycket väl tänkas, att de förkortas i någon mån, så att det kan återstå flera dagar till förfogande för det verkliga riksdagsarbetet. Men jag kan inte hjälpa, herr talman, att när herr J. B. Johansson med sådan skärpa underströk fördelen med 1-decemberförslaget, d. v. s. högerns reservation, och menade att det skulle vara så mycket bättre än utskottets förslag, måste jag tänka på att den månad som högerre-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

servanterna föreslå att flytta in i riksdagen, nämligen december, ju är en månad, då vi ha många helgdagar, och utöver själva helgdagarna är det ju en så gammal tradition här i landet med ledighet över julhelgen och nyårshelgen, att den månaden väl inte lär bli så värdefull ur den synpunkten, att vi skulle kunna hålla riksdagsarbetet i gång. Och när det ifrån förespråkarna för reservationen talas om fördelen av att få en sammanhängande riksdagssession, så måste man ju påpeka, att den måste avbrytas av en relativt rimligt tilltagen paus under jul- och nyårshelgen.

Det har sagts, inte precis i debatten här i dag men under tidigare diskussioner om detta problem, att då kan riksdagen konstituera sig i december, och så kan man remittera ut de ärenden, över vilka man behöver höra vissa myndigheter och organisationer. Det är ju en gammal tradition här i Sveriges riksdag, att sedan utskotten fått förslagen sig förelagda, så vilja de, utöver de remisser som skett i samband med beredandet av propositioner och i all synnerhet i anledning av de motioner som väckas i riksdagen, höra en hel rad av myndigheter och sammanslutningar här i landet över de förslag som på det sättet ha framförts. Då skulle man alltså kunna remittera ut dem sedan riksdagen har konstituerat sig, utskott m. m. valts och motionerna ha blivit väckta. Men är det inte orimligt, herr talman, att tänka sig, att man på det sättet skulle kunna få utremitterade ärenden lästa och granskade och yttranden avgivna under den tid, då man står inför julhelgen och dagarna närmast efter den? Det är ju inte bara riksdagen och dess ledamöter som önska att få taga julleddigt, utan så långt sig göra låter vilja ju också andra människor, sedan den värsta julbrådskan är över, försöka få något andrum under helgen. Därför kan jag inte förstå, att det skulle kunna på något som helst sätt vara möjligt att få det materialet färdigt, så att det låge på utskottens bord, då riksdagen åter samlades på nyåret. Det måste enligt mitt förmenande bli en rätt dyrbar tid som går bort

om sessionerna ordnas enligt reservanternas förslag.

Nu har herr J. B. Johansson alldeles särskilt i sin egenskap av ordförande i statsutskottet framfört betänkligheter och bekymmer för hur det över huvud taget skall vara möjligt för statsutskottet att medhinna det arbete, som detta utskott har att fullgöra, särskilt i sammanhang med statsregleringen. Ja, det skall naturligtvis inte förnekas, att det kan uppstå svårigheter för utskottet. Herr J. B. Johansson talade ju om att det är så arbetstyngt, och dessutom har man enligt förslaget lagt på utskottet ytterligare en del arbetsuppgifter, som det tidigare icke har haft att syssla med. Det är riktigt, men i samband därmed har ju också föreslagits en utökning av statsutskottet på det sätt att statsutskottet skulle få ytterligare en avdelning. Det hela måste ju hänga på om riksdagen får fram de ärenden och förslag som röra statsregleringen från regeringen i sådan tid, att det är möjligt att hinna behandla dem, och om regeringen gör den kraftansträngningen, att alla de problem och de förslag som sammanhänga med statsregleringen framläggas i så god tid, som vi ha förutsatt i det av utskottet framlagda förslaget, torde det inte vara omöjligt att också hinna slutföra arbetet i sådan tid, att vårsessionen kan sluta på den tid som utskottet här har föreslagit, nämligen den 1 juni.

Jag är rädd för att reservanternas förslag skulle komma att medföra ännu större olägenheter än det som utskottet framlagt, ty det måste ju skjuta tillbaka ärendenas behandling hela vägen: alla verks petita, arbetet i departementen o. s. v. Om man skall utgå ifrån att statsverkspropositionen och därmed sammanhängande förslag skola föreläggas riksdagen den 1 december, och då regeringen och de sakkunniga ha kommit till den uppfattningen, att förslaget om att börja riksdagen den 1 december medför större olägenheter än att lägga saken på det sätt som utskottet har föreslagit, utgår jag ifrån att man måste, först hos de sakkunniga och sedan

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

inom departementet, ha övervägt alla de olika förhållanden som kunde påverka det ena eller andra förslaget, och man har som sagt kommit till den uppfattningen, att förslaget om den 1 december för riksdagens börjande medför större olägenhet än att förlägga sessionstiden på det sätt som utskottet här föreslår. Jag tror att man med detta skall vinna väsentliga fördelar, och en av fördelarna, och en inte så liten fördel för riksdagsledamöterna, måste vara, att man har en bestämd tidpunkt, då man vet att sessionen på våren skall vara avslutad. Man vet då också, som herr Lindblom nyss underströk, huruvida det skall bli riksdagssammanträde på hösten eller icke. Det måste för de ledamöter av riksdagen, som ha andra sysselsättningar, vara av en mycket stor fördel att i förväg ha reda på den ungefärliga tid som riksdagssessionen kommer att omfatta.

Sedan talade herr J. B. Johansson om det uttalande som finnes i motiveringen om suppleanternas ställning i statsutskottet. Jag är inte reservant på den punkten, men jag har i utskottet talat emot det förslaget, och jag tror inte att det var med någon större entusiasm, som någon i utskottet gick med på att taga in det där uttalandet. Det var närmast utskottets ledamot herr Håstad, som var så synnerligen angelägen om att få in detta, som han sade, oskyldiga uttalande, att statsutskottet skulle få göra ett försök att ordna det på det viset. Jag anförde emot förslaget, att enligt vad jag hört tillämpas i statsutskottet den regeln, att suppleanterna på vederbörande avdelningar faktiskt deltaga i handläggningen av de olika ärendena, men de deltaga icke i omröstningarna, och under sådana förhållanden är den här anordningen enligt mitt sätt att se något egendomlig. På den punkten instämmer jag alltså i vad den ärade ordföranden i statsutskottet har anfört.

Jag tror inte det finns anledning att säga mycket mera. Jag tror att om första kammaren liksom andra kammaren avslutar sig till det förslag som utskottet har framlagt, kan kammaren göra det

med en känsla av att vi ha fattat ett beslut, som säkerligen kommer att vara till gagn för riksdagens fortsatta arbete. Herr J. B. Johansson sade visserligen, att det är bättre att på en gång fatta ett beslut som är det bästa, men, herr Johansson, det är ju delade meningar om vilket som är det bästa beslutet. Vi som stå för utskottets förslag ha ju tvärtom den uppfattningen, att utskottets förslag är det bästa.

Jag vill, herr talman, med det sagda ansluta mig till det yrkande, som först är framställt av herr K. J. Olsson.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Jag är i det stora hela ganska nöjd med utskottets förslag, även om jag, eftersom jag deltagit i utredningen, skulle ha önskat längre gående förslag på några punkter, men jag är på det klara med att man inte kan få alltför stora förändringar här. Jag funderar inte på att biträda någon reservation, om det inte möjligen skulle vara den som är betecknad med nr 2 och som är avgiven av utskottets ärade ordförande och ett par andra ledamöter. Jag menar nämligen att det, som herr ordföranden uttryckt det, kunde vara riktigt, att man vid denna punkt begagnade sig av möjligheten att taga båda alternativen. Herr ordföranden i utskottet sade, att för oss i utredningen hade det inte varit något problem, eftersom vi utan vidare fastslagit, att en riksdag skulle gå över årsskiftet och fram till den 9 januari. När nu utskottet har gått den motsatta vägen och håller på kalenderår som en normal gräns för avslutningen, skulle jag vilja säga, att det nog vore riktigast, att man finge tänka på båda dessa möjligheter att klara de första nio dagarna av året som här ha framkommit.

Herr talman! Jag begärde emellertid ordet för att försvara ett par saker i utredningens förslag gent emot angrepp som här ha förekommit. Herr Sten menade, att vi i utredningen icke hade tillräckligt ägnat oss åt frågan om delegation av en del ärenden till Kungl. Maj:t. Jag vill säga, att jag gång på gång har fått det intrycket, när riksdagen behand-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

lat sådana delegationsärenden, att riksdagen är mycket restriktiv i sådana fall och icke brukar vara villig att åt Kungl. Maj:t överlämna de saker som den av ålder anser sig själv böra besluta i. Det var en huvudsynpunkt, som vi hade tagit mycket stort intryck av i utredningen, men jag vill bestämt bestrida att vi icke ägnat ärendet en ingående prövning. Vi ha sysselsatt oss med delegationsfrågan mycket ingående, och även om många av kammarens ledamöter mena, att det resultat vi kommit till är magert, tror jag att vi på den punkten befinna oss i bästa samklang med riksdagen. Det kan inte vara nödvändigt att delegera en massa små ärenden åt Kungl. Maj:t, då de ju ta upp mycket liten tid här i riksdagen, och jag tycker faktiskt att utskottet i sitt yttrande är minst lika restriktivt som vi ha varit i utredningen. Kungl. Maj:t har ju också biträtt vår ståndpunkt, och det som anföres på s. 12 om att det hade varit angeläget, att gränserna för bemyndigandet hade kunnat närmare fixeras, och det som sägs längre ned, på samma sida, att det förutsattes, att en sammanställning om hur bemyndigandet blivit använt kommer att meddelas riksdagen, det tyder säkerligen på att om vi hade gått längre i frågan om delegation, hade vi nog fått ett bakslag.

Herr talman! Det var även en annan punkt i utredningens förslag, som jag skulle vilja uppehålla mig vid, nämligen det tidsschema som vi ha framkastat såsom ett exempel på hur man lämpligen kunde ordna riksdagsarbetet per vecka. Herr ordföranden i utskottet kritiserade detta tidsschema något, men han hade ju i alla fall klart uppfattat, att vi icke ha avsett att det skulle lända till absolut efterrättelse varje särskild vecka under en pågående riksdag. Vi ha naturligtvis aldrig kunnat avse något sådant, ty vi veta mycket väl, hur olika riksdagsarbetet kan, och måste gestalta sig under olika tider, t. ex. i början och i slutet av riksdagen. När det t. ex. sägs, att vi ha föreslagit plena både onsdag, torsdag och fredag, så är det ju en sanning med mycket stor modifikation. Torsdagsplena ha

vi föreslagit endast i särskilt trängande fall, och fredagsplena ha vi tänkt oss såsom en möjlighet att utnyttja fredags-eftermiddagarna till att besvara interpellationer, då det föreligger flera sådana och man med rätta anser, att det inte kan vara rimligt, att interpellationssvar skola få lov att helt förrycka den uppgjorda föredragningslistan för ett ordinarie arbetsplenum i en vecka. Jag skulle vilja tillägga, att det är givet, att vid de tider under riksdagen, då det föreligger många ärenden från utskotten, skola naturligtvis onsdagarna utnyttjas helt för kammarplena, men vår mening, att när det ändå blir korta plena, det bör vara bättre att sätta dessa på eftermiddagen än på förmiddagen, tror jag vid närmare efter sinnande skall befinnas vara en riktig tankegång.

Utskottet synes mena, att det kanske borde läggas in lunchpauser, fast det inte skrivit det rent ut. Vi ha i utredningen menat, att detta icke skulle behövas, så som vi föreslagit att man skulle ordna arbetet, och jag tror att även på den punkten vad vi skrivit kommer att anses ganska riktigt. Men, som sagt, det är ju bara meningen att detta skall vara ett exempel på hur arbetsveckan kan utnyttjas, och jag vill för min del uttala den förhoppningen, att talmanskonferensen, när den kommer att behandla denna fråga, skall ingående pröva även de förslag som vi ha framlagt såsom tänkbara.

När jag nu har fått ordet, kanske jag kan få säga någonting på ett par andra punkter också.

Beträffande sessionstiden och arbetets rationalisering vill jag bara helt kort betona vad som sagts här förut, att det hela hänger på när Kungl. Maj:ts propositioner avlämnas. Vi mena, att vi genom vårt förslag om propositionstiden skola kunna pressa fram de ärenden som ha med budgeten att göra på ett tidigare stadium och att det då också skall vara möjligt att verkligen hålla de tider som utskottsmajoriteten föreslagit, men som sagt, det hänger på propositionernas avlämnande.

Vad beträffar tidsbegränsningen har

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

jag ju i utredningen biträtt förslaget därom, och det var för oss givetvis en glädje att utskottet ville instämma i detta förslag. Vi ha tänkt oss detta som ett led bland de övriga förslag om debatterna som föreligga, och avsikten är att göra dessa livligare och mera omväxlande genom att det inte skall bli så långa och i många fall trista anföranden som det under nuvarande förhållanden ofta inte kan undgås i större debatter. För min del har jag fullt förtroende för att kamrarnas talmän skola kunna avgöra, när det är lämpligt att föreslå en tidsbegränsning, och jag kan tillägga, att enligt min mening tidsbegränsning i själva verket inte kommer att behövas så många gånger under en riksdag. På frågan om riksdagarnas längd kan således detta inte alls ha någon avgörande betydelse.

Det har upplysts, att andra kammaren har bifallit propositionen på den punkten. Om jag inte är fel underrättad, har emellertid andra kammaren begagnat sig av sin möjlighet att göra mera än ett förslag vilande till nästa år. Andra kammaren lär ha bifallit samtliga tre förslag: utskottsförslaget, reservationen och herr Håstads tilläggsyrkande.

Herr talman! Det skulle kanske vara frestande att ge sig in även på vad som här sagts om statsutskottets speciella problem. Jag skall inte göra det i vidare mån än att jag säger, att det förslag som herr Håstad drivit fram i det särskilda utskottet är avsett att ligga i linje med vad vi föreslagit i utredningen, då vi tycka att det är väl litet med bara sex beslutande ledamöter på varje avdelning i statsutskottet. Vi hade föreslagit en anordning med fem avdelningar å åtta ledamöter, men detta förslag har icke accepterats, och jag kan naturligtvis inte heller ställa något yrkande om det. De fem avdelningarna äro, såvitt jag förstår, accepterade, men då har det blivit kvar endast sex ledamöter till varje avdelning. Det är i minsta laget för att få en fullgod representation av samtliga partier på avdelningarna, och det är därför som tilläggsförslaget har framkommit.

Herr talman! Jag har endast velat förklara detta, och jag anser det inte vara någon större olycka, vare sig kammaren beslutar på det ena eller andra sättet i fråga om tilläggsyrkandet.

Herr PAULI: Herr talman! Jag skall försöka att fatta mig kort, men jag har inte velat underlåta att säga min mening på två punkter, där det finns reservationer till utskottsutlåtandet.

Jag vill emellertid först deklarerera beträffande sessionstiden, att jag helt och fullt ansluter mig till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag och att jag icke på något sätt har blivit övertygad om den praktiska lämpligheten av det s. k. 1-decemberalternativet. Vad herr Karlsson framhöll om det betänkliga i att förlägga riksdagens första arbetstid just till julmånaden, tycker jag är ett mycket välgående argument. Det nämnes i den reservation, där 1-decemberalternativet förordas, att riksdagsarbetets preludier skulle kunna medhinnas före jul; det talar om utskottsval, remissdebatt och motionerande, men åtminstone i det utskott, där jag har arbetat i många år, har man icke underlåtit att börja själva utskottsarbetet så fort som möjligt efter riksdagens öppnande. Detta innebär inte på något sätt, att man förkvävt motionärerens rätt att komma till tals, utan man har tagit i tu med vederbörande huvudtitel och ägnat den en preliminär behandling så mycket man hunnit före motionstidens utgång, och när det sedan kommit motioner, har man tagit upp de punkter som beröras av motionerna till förnyad sakbehandling. Detta har visat sig vara en i hög grad tidsbesparande anordning, som väl har behövts, när det gällt sådana omfattande delar av statsverkspropositionen som t. ex. åttonde huvudtiteln. Men detta förfarande skulle praktiskt taget omöjliggöras, om man förlade den första riksdagstiden till den av olika skäl för sådant arbete olämpliga tidsperiod, som inträffar efter den 1 december. Jag tror också att en sådan förläggning av riksdagsarbetet skulle bli ganska impopulär i de svenska riksdags-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

mannahemmen. Egentligen borde reservationerna ha inhämtat yttrande från t. ex. Sveriges husmodersförbund och hört vad det skulle säga om ett sådant inkräktande på julfriden och julstöket — ja, det kan låta som en skämtsam anmärkning, men det ligger en allvarlig invändning bakom.

Jag ber alltså att i fråga om själva sessionstiden få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan är det två reservationer, vilka båda berörts av den siste ärade talaren. Den ena rör anordningen inom statsutskottets avdelningar, en sak som redan har påtalats av olika talare och mot vilken herr Heiding har avgivit en reservation nr 6. Jag har, som sagt, i många år varit med om arbetet i statsutskottet på tre olika avdelningar, och jag har aldrig haft den uppfattningen, att det var, som herr Persson sade, alldeles för litet med sex ledamöter per avdelning. Dessa ledamöter äro nämligen i regel mycket väl försedda med suppleanter, som dess bättre ha visat sig mycket intresserade av arbetet, deltagit i detta och, som det redan har upplysts, enligt praxis i statsutskottet haft rättighet att deltaga i diskussioner om de olika sakerna. Faktiskt ha dessa suppleanter kommit till utskottets plena och ofta genom vänliga överenskommelser med ordinarie utskottsledamöter kunnat deltaga i både debatter och voteringar i utskottets plena. Jag kan därför inte se vad man skulle vinna med en sådan underlig anordning som man här rekommenderat att låta statsutskottet överväga. Jag medger, att det endast är fråga om ett förslag till utskottet, men jag tror inte att ett sådant förslag ligger inom det förnuftigas och realiserbaras gräns. Det skulle innebära, att man gäve vissa suppleanter ordinarie ställning på avdelningen men berövade dem lenna ställning i utskottets plenum. De skulle alltså kunna votera på avdelningarna, medan de nu endast kunna diskutera där. Men vid utskottsplenium skulle de varken kunna diskutera — det är utslutet för närvarande, om de sitta vid väggen, som man säger — eller votera, försåvitt de inte enligt den praxis

jag nyss berörde finge byta med någon ordinarie ledamot. Jag förstår uppriktigt sagt inte vad herr Håstad och övriga förslagsställare mena att man skulle vinna med denna anordning. Då man säger, att det är alldeles för få personer i avdelningen, borde det väl påvisas, att detta har lett till några verkligt allvarliga olägenheter. Jag har inte kunnat upptäcka några sådana. Det är inte någon självtillräcklighet av statsutskottet att påstå detta, utan det är en mångårig erfarenhet. Jag tror, att om herr Håstad själv hade arbetat i statsutskottet, skulle han inte ha varit så ivrig att få fram denna tämligen oformliga tanke. Jag skulle helst se, att kammaren följde herr Heiding's reservation och avtog utskottets förslag på denna punkt, d. v. s. utslöt det stycke på s. 52 i motiveringen, som lyder: »Utskottet vill därför rekommendera att statsutskottet upptar till övervägande huruvida här avsedda syfte skulle kunna uppnås genom att låta ett visst antal suppleanter med samma ställning som ordinarie ledamöter deltaga i arbetet på avdelningarna.» Det är alltså det förslag som jag skall be att få framställa på denna punkt.

Den andra reservationen har också varit på tal i kammaren och berörts av herr Ivar Persson. Det är den reservation 3), som gäller tidsbegränsningen. Jag ställer mig även här på reservationens sida. Jag antecknar särskilt, att herr Ivar Persson gjorde ett medgivande. Han trodde inte, att en tidsbegränsning skulle behöva tas i anspråk ofta eller, som han sade, i många fall, och därför kan en sådan anordning knappast bli avgörande för riksdagstidens längd. Det är ju glädjande att höra, att han har en sådan uppfattning. Men om tidsbegränsningen inte är avgörande för hur länge riksdagen skall vara samlad, varför skall man då behöva ha en dylik bestämmelse? Mig förefaller det vara ganska osympatiskt, att kammarens ledamöter skola kunna bestämma att från och med en viss tidpunkt under överläggningen skola andra ledamöter — och de själva också för all del — inte få yttra sig mer än ett visst antal minu-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

ter. Detta ifrågasätter man skall gälla även herrar statsråd. Jag är visst medveten om att under mina riksdagsår har jag sett åtskilliga exempel på att ledamöter ha varit alldeles för frikostiga med der tid de tagit i anspråk. Det är naturligtvis en sak som riksdagsledamöterna i riksdagens eget intresse, för riksdagens egen prestige, borde kunna ändra på. Men jag tycker den svenska riksdagen bör bestå av sådana ledamöter, att man kan vädja till deras självdisciplin i en sådan här sak och att inte behöver uppställa några tidsbegränsningar. Jag vågar säga, herr talman, att jag inte tycker, att det är värdigt den svenska riksdagen att genomföra en sådan anordning. Jag anser, att riksdagen i viss mån skulle desavouera sig själv genom att anta ett dylikt förslag. Låt oss i stället inte släppa förhoppningen om att vi i framtiden skola få en starkare självbehärskning i det fallet.

Må det tillåtas mig, herr talman, att säga något om de olika kamrarna härvidlag. Jag har sedan många år haft det bestämda intrycket, att i första kammaren skulle en sådan tidsbegränsning mycket sällan behövas, ty här finns faktiskt en verklig strävan att inte prata alltför vidlyftigt och i onödan. Ända sedan jag kom in i denna kammare har jag känt ett slags moraliskt tryck från kammarens sida i denna riktning, och jag tror, att det är flera än jag som ha haft den förnimmelsen. Men om jag får vara oartig nog att göra en jämförelse med nedkammaren, måste jag säga, att jag där ofta, även under sena nattimmar, bevittnat en ganska stor lössläpplighet med därav följande slöseri med kammarens tid.

På nu anförda skäl och i likhet med vad Kungl. Maj:t har föreslagit anser jag, att bestämmelsen om tidsbegränsningen bör utgå ur utskottets utlåtande. Jag ber därför att liksom herr Steen få yrka bifall till reservationen 3) av herr Petersson i Norregård och herr Hedlund i Rådum.

Herr PERSSON, IVAR (kort genmäle):
Herr talman! Jag skulle bara vilja säga

till herr Pauli, att jag betonade, att jag inte har sett tidsbegränsningen såsom ett medel att förkorta riksdagstiden, utan såsom en möjlighet att hjälpa till att, tillsammans med andra förslag här, få debatterna mera omväxlande och livfulla. Jag anser, att det är en sak som också har sitt stora värde.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Herr talman! Genom det föreliggande utskottsförslaget har man ju försökt skapa former för riksdagens arbete, som skola bli mera tillfredsställande än de vi för närvarande ha. Man har sökt lösa frågorna i den mån det går, och jag anser för min del, att resultatet innebär en förbättring av formerna för riksdagens arbete. Visserligen kan det, såsom utskottets ordförande nämnde, ligga åtskilligt i högerreservationen, som går ut på att man skulle börja riksdagsarbetet tidigare än enligt utskottets förslag och därmed få en sammanhängande riksdag. Men såsom här är påpekat komme tiden före den 10 januari inte att kunna utnyttjas effektivt, utan den komme att sönderplottas på grund av jul- och nyårshelgen. Mycken tid skulle på så sätt slösas bort.

Det viktigaste motivet till att man inte skall börja riksdagen tidigare än den 10 januari är likväl, att det skulle bli svårt för departementen att få statsverkspropositionen färdig i tid, liksom även de propositioner i övrigt, som här komma på riksdagens bord i god tid. De starka skäl, som utskottets ärade ordförande anförde i fråga härom, måste enligt mitt förmenande vara av mycket stor betydelse, när man tar ställning till denna sak.

I övrigt anser jag tiden lämplig för sessionerna. Enligt förslaget finns det också en möjlighet att vi skola kunna undgå höstsession, när vi kommit in i mera normala förhållanden, om tiden för vårsessionen utsträcktes till den 15 juni. Det är bra för de många inom näringslivet, som ha sitt arbete att sköta, att inte behöva vara kvar längre. Jag tror dock för min del, att det skall visa

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

sig att man inte kan sluta tidigare, och att riksdagen alltså i regel kommer att vara samlad till den 15 juni.

Enligt förslaget lämnar man ju öppet att pröva om det är nödvändigt att sammankalla riksdagen till en höstsession. Sedan kriget började har ju riksdagen med två undantag varit samlad även på hösten varje år. Det torde väl därför i allmänhet även komma att hållas en höstsession. Inom denna ram bör man kunna ordna riksdagsarbetet tillfredsställande såväl ur arbetssynpunkt som ur de enskilda ledamöternas synpunkt.

Jag skulle dock vid detta tillfälle vilja uttala, att om under normala förhållanden möjlighet gives att slutföra riksdagsarbetet under en vårsession, så bör man anstränga sig att göra detta. Det är väl inte opåkallat att uttala en önskan om att regeringen skall göra sitt bästa för att få fram propositionerna i god tid. Det är en viktig sak för riksdagsarbetets bedrivande.

Jag skall inte uppehålla mig vidare vid förslaget i övrigt. Det är endast på en punkt, som jag vill säga några ord, nämligen beträffande begränsningen av riksdagsmännens anföranden. Jag anser inte, att en sådan begränsning är av behovet påkallad, och jag sätter i fråga, om det är berättigat att på detta sätt begränsa riksdagsmännens yttranderätt. Det skulle inte komma att drabba fullt rättvist i en stor debatt. Det fordras då stor grannlagenhet och gott omdöme hos talmannen för att kunna tillämpa en tidsbegränsning. De talare, som skulle komma upp i slutet av en debatt och som inte haft tillfälle att yttra sig tidigare, skulle inte få samma möjlighet som de som redan deltagit i debatten att framlägga och motivera sina synpunkter. Jag tycker, att detta är ett reellt skäl mot tidsbegränsning. Man får inte jämföra ett riksdagssammanträde med t. ex. en bolagsstämma, ett klubbmöte eller ett föreningssammanträde. Det bör väl vara något annorlunda i den lagstiftande församlingen — där bör inte yttranderätten begränsas.

Om vi för övrigt kasta en blick tillbaka på de debatter som vanligen äga rum här, skola vi finna, att vi inte hade vunnit så mycket genom en bestämmelse om tidsbegränsning. Jag tar såsom exempel den fråga, som vi debatterade för ett par dagar sedan i kammaren, nämligen tryckfriheten. Den tog kammarens tid i anspråk från kl. 11 på förmiddagen till fram emot midnatt. Det var visserligen en enda fråga, men den omfattade så många olika punkter, som voro viktiga var för sig, och debatterna behövde avse de olika detaljerna. En talare fick tala först på en punkt och sedan på en annan. Om man skulle ha beslutat om tidsbegränsning, sedan debatten försiggått en eller annan timme, skulle man ju ha beskurit kammarledamöternas möjlighet att yttra sig uttömmande i frågan. Jag anser därför inte, att man bör införa tidsbegränsning. Jag tror inte heller, att man i realiteten skulle vinna något avsevärt därmed. Vi känna ju till att remissdebatterna bli mycket långa, men där kunde man väl inte begränsa anförandena, ty där yttra sig talarna inte bara i en särskild fråga, utan om hela frågekomplex, om principerna för den förda politiken och mycket annat. Jag kan som sagt inte se, att man skulle vinna så mycket på att införa tidsbegränsning, men man skulle avsevärt inskränka den enskilde riksdagsmannens rätt.

Att inte ens regeringens ledamöter skulle ha rättighet att yttra sig utan tidsbegränsning, vore väl orimligt. Om t. ex. vederbörande departementschef har yttrat sig utförligt i ena kammaren och följt frågan där och därefter kommer in i medkammaren, när frågan håller på att avgöras i den kammaren, sedan beslut om tidsbegränsning fattats, då kan man väl — såsom redan tidigare påpekats — inte beskära hans rätt att yttra sig och uttömmande motivera sina synpunkter och framföra sina skäl.

I fråga om tidsbegränsningen ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådombeslut av givna reservationen.

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

Herr STRAND: Herr talman! Debatten i dag har oförtydligt visat, att den stora frågan rör det gäller riksdagens arbetsformer är förslaget om sessionstiderna. Vi ha inom utskottet mycket noga diskuterat denna fråga, övertvägt vad som skulle vara det lämpligaste med hänsyn till den arbetsbelastning, som vi ha kunnat konstatera att riksdagen har och som vi inte se några möjligheter att lätta, i varje fall inte under de närmast följande åren.

Det alternativ, som reservationsvis har framförts — att vi skulle börja riksdagen den 1 december och därigenom vinna så pass mycket, att vi skulle kunna räkna med att sluta riksdagen åtminstone före midsommar året därpå — har jag inte kunnat ansluta mig till. Jag tror nämligen, att det är en felspekulation i denna beräkning. Effektivt vinner man inte mer än tre veckor. Man börjar den 1 december, och sedan blir det jul och ett uppehåll i arbetet. Det blir bara det rent formella som undanstökas, och vi ha väl i allmänhet den erfarenheten av helgdagarna att de på ett eller annat sätt desorganisera arbetet, i synnerhet om det inte har kommit i gång på allvar. Jag ser inte, att några förutsättningar föreligga att med en sådan reform klara arbetet till den tidpunkt, då vi vilja vara färdiga. Jag har därför anslutit mig till utskottets majoritet, som föreslår, att vi skola dela upp riksdagsarbetet på två perioder. Jag har därvid inte vågat vara så förhoppningsfull som utskottsordföranden, som räknade med att vi inte skulle behöva ha höstsession varje år. Jag tror nog, att vi i allmänhet inte klara arbetet på de fyra och en halv månader — i varje fall högst fem månader — som komma att stå till förfogande. Vi måste följaktligen räkna med en session även under hösten.

Om man kunde utgå från att man som regel skulle klara arbetet under vårsessionen, då vore det naturligtvis fördelaktigare att ta reservanternas förslag, som i varje fall innefattar ytterligare tre veckors effektiv arbetstid. Det alternativet har naturligtvis de olägenheter,

som här ha framförts, nämligen att departementen inte i tid få fram statsverkspropositionen och andra propositioner, som också böra komma tidigt, om man skall sätta i gång den 1 december. Jag tror därför, att vi göra klokast i att hålla oss till utskottsmajoritetens förslag, som innebär, att vi börja den 10 januari, inställa oss på att vi skola arbeta till den 1 juni, därefter ta en paus till hösten och avsluta arbetet då.

Det är nog riktigt, såsom det också har sagts här i dag, att mycket kommer att hänga på om statsutskottet kan bli färdigt med sina avgöranden så tidigt, att man verkligen kan avsluta sessionen den sista maj. Statsregleringen måste då vara klar, och följaktligen måste också statsutskottet hinna med sitt arbete, innan vi åtskiljas på våren. Jag har inte tillräcklig erfarenhet för att kunna bedöma, vilka möjligheter statsutskottet har att hinna med sitt arbete på den tiden. Det är mycket och mycket som hänger samman med andra propositioner, och jag förmodar, att i de fall dessa bordläggas, bordlägges även statsutskottets arbete. Också lagfrågor kunna ju vara av den beskaffenheten, att statsutskottet skall syssla med vissa anslagsfrågor, som äro beroende av lagfrågorna. I varje fall har det inte från erfarna statsutskottsledmöter framförts sådana anmärkningar mot den tanke, som ligger i att man skall sluta arbetet den 31 maj, att vi inom det särskilda utskottet funnit oss böra av denna anledning frångå förslaget i propositionen.

I samband med förslaget om sessionstiderna har det också varit ett intresse hos utskottet att försöka arbeta bort begreppet urtima riksdag i grundlagarna. Urtima riksdag skulle ju nämligen endast kunna förekomma under tiden 1—9 januari, och att bara för denna korta tidsperiod dras med bestämmelser, som behandla frågan om vad som skall iakttagas vid urtima riksdag, har utskottet funnit mindre lämpligt. Jag är inte riktigt säker på om inte utredningen räknade med att riksdagen skulle pågå fram till den 10 januari och följaktligen inte avslutas den 31 december, utan först

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

den 9 januari. Därigenom skulle man få hela det löpande året täckt. Men det finns väl också ett intresse för att man skulle kunna avsluta årets riksdag vid kalenderårets utgång. Det har utskottet nu försökt klara på det sättet, att utskottet har givit en möjlighet att inkalla riksdagen före den 10 januari och dessutom en möjlighet att förlänga pågående riksdag till och med den 9 januari — och därmed också eventuellt utelöpande riksdagsmandat — om så skulle befinnas lämpligt. Jag tror, att det är en ordning som kommer att täcka det behov, som kan föreligga att hålla riksdagen samlad under tiden 1—9 januari.

Det är också fråga om ändringar beträffande utskotten. Det har inte nämnts någonting därom här i dag annat än i fråga om antalet ledamöter i statsutskottet. Utskottet föreslår antalet till 30, men utredningen till 40. Så har det skrivits någonting i motiveringen om möjligheterna att använda suppleanterna i avdelningarnas arbete i någon sorts ordinarie ställning. Det ligger naturligtvis en svaghet i att en suppleant sitter i avdelningen såsom ordinarie och är ansvarig för besluten, men kan komma i den ställningen, att han inte har möjlighet att rösta för dem vid plenisammanträdena, alltså då utskottet i sin helhet sammanträder. Detta har också angivits endast såsom en rekommendation. Skulle statsutskottet självt finna, att den föreslagna anordningen är olämplig, är det för utskottet inte förpliktande. Särskilda utskottet har nämligen endast i motiveringen talat om möjligheten att låta suppleanterna tjänstgöra på annat sätt än hittills i avdelningarna.

I övrigt har jag inte funnit, att man under debatten gjort några anmärkningar mot vad särskilda utskottet skrivit om utskotten. Förslagen om att inrätta ett tredje lagutskott och om att slopa de tillfälliga utskotten och ersätta dem med ett beredningsutskott ha tydligen vunnit allmän anslutning.

Så ha vi ett par, som jag ser det, mindre betydelsefulla frågor. Det är först och främst frågan om tidsbegränsningen. Såsom sagts här i dag är det kanske inte

så befogat med tidsbegränsning i första kammaren, ty här har det inte ofta förekommit långt utdragna debatter. Måhända har det moraliska tryck, som herr Pauli talade om, varit tillräckligt för att avhålla talarna från att så att säga tala på längden. Jag har inte känt något moraliskt tryck för min del, men det är möjligt, att herr Pauli syftade på att när kammaren blir tom, är det ett slags moralisk demonstration mot vederbörande långtalare. Å andra sidan skulle frågan om tidsbegränsningen inte få någon betydelse, om den skreves in i grundlagarna, ifall kammarens ledamöter ändå dock fattade sig så kort, att beslut skulle kunna fattas innan alla ledamöter bleve uttråkade. Det som stöter i förslaget är onekligen, att även statsråden skola falla under tidsbegränsningen. Vederbörande statsråd har väl icke någon särskild önskan att tala längre än nödvändigt, och oftast är kammaren intresserad av vad statsrådet har att säga, även om han skulle behöva längre tid än som är fastställd vid en eventuell tidsbegränsning. Herr Ewerlöf har opponerat sig mot en dylik bestämmelse i riksdagsordningen eller riksdagsstadgan, och jag är fullständigt på hans linje. Jag tror, att det kommer att verka stötande och störande, om man skulle frånta statsråden en taltid, som de behöva för att informera kammarens ledamöter om vad som kan vara av betydelse i den ena eller andra frågan. Enbart en sådan konsekvens av tidsbegränsningen är följaktligen för min del tillräcklig för att jag med jämnmod tar om kammaren finner sig icke böra införa någon bestämmelse om tidsbegränsning.

Herr Sten har talat om arvodena och arvodesfrågan, beroende på att utskottet funnit anledning skriva något i motiveringen om arvodesfrågans sammanhang med frågan om riksdagens arbetsformer. Jag tror inte, att vi behöva diskutera denna sak i dag, eftersom den kommer upp i ett utformat förslag i samband med att dessa frågor återkomma för slutligt avgörande nästa år. Då blir det tillfälle att diskutera både vilka ar-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

voden som skola utgå och vilka utbetalningstider som skola förekomma. Det är möjligt, att resultatet kan tillfredsställa även herr Sten i fråga om såväl arvodesbeloppen som den tid, under vilken arvodet skall utgå.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HAGE: Herr talman! Det ligger en viss flykt och glans över 52 § i riksdagsordningen, sådan den nu är utformad. Där heter det bl. a.: »Vid kammarens sammanträde äger varje dess ledamot rätt att till protokollet *fritt* tala och utlåta sig i alla frågor, etc.» Denna förnämliga lagtext skulle nu dras ned och försämras genom att man enligt utskottets förslag skulle sätta in, att en riksdagsman i vissa situationer *inte får uttala sig fritt* i de frågor, som föreligga till behandling. Jag måste då påstå, att den talare som vet, att han bara får yttra sig under en minut, inte har rätt att uttala sig *fritt*, utan hans rätt blir beskuren genom en sådan bestämmelse.

En föregående talare sade, att detta är en liten fråga, men jag vill vidhålla, vad jag yttrade förut, att det inte är en liten fråga. Nej, det är en stor principfråga om yttrandefriheten i riksdagen, och från den utgångspunkten måste jag betrakta frågan.

Någon talare nämnde, att vad som här föreslås av utskottsmajoriteten bara är vad som tillämpas vid våra kongresser och våra folkliga sammankomster. Det är inte riktigt. Förslaget avviker på betydande punkter härifrån. Vid våra folkliga kongresser går det till så, att ordföranden eller presidiet eller en medlem av kongressen begär tidsbegränsning. Om den som begärt tidsbegränsning föreslagit en tid av en minut, kan någon annan stå upp och föreslå två, tre eller fem minuter. Därefter medges diskussion om *den* saken, och till sist fattas eventuellt beslut om införande av tidsbegränsning. Men enligt detta förslag kan det gå till så, att talmannen — eventuellt utan att rådgöra med någon annan i kammaren — föreslår t. ex. tre minuter. I motsats

till vad som är fallet vid våra kongresser, kommer det sedan ej att finnas någon möjlighet att yttra sig om talmannens förslag. Ingen kan då stå upp och säga, att han vill ha en tidsbegränsning på fem minuter i stället eller att han inte vill ha någon tidsbegränsning alls, eftersom han anser att den föreliggande frågan ännu inte är tillräckligt diskuterad och att det kan sägas åtskilligt mera av värde i frågan.

Det förslag, som här föreligger, är med andra ord sådant, att det går mycket längre än vad som tillämpas vid våra folkliga kongresser. Talmannen blir ett slags diktator. För all del, jag skulle inte ett ögonblick tveka att överlämna denna diktatoriska myndighet åt talmannen i första kammaren eller i andra kammaren, om jag *endast* såge på vad som kan vara lämpligt i detta speciella fall. Men själva *idén* tilltalar mig i mycket ringa grad.

Sedan vill jag begagna tillfället att säga till herr Åkerberg, eftersom han står här framför mig, att det kan vara riktigt — såsom han antydde — att i slutet av debatten kommer det i allmänhet inte fram så många nya vägande synpunkter. Men jag har under min långa riksdagstid känt riksdagsmän — även män i ganska ledande ställning — som haft för princip att sitta och höra på en lång debatt och så ta till orda först i slutet av debatten — och jag undrar, om inte herr Åkerberg brukar tillämpa den principen, någon gång åtminstone. Det skulle vara tråkigt för en sådan man, som hört på allt som sagts och kan göra en sammanfattning av debatten och på så sätt åstadkomma ett mycket vägande inlägg, att bli tillsagd av talmannen: »Ni får bara yttra er en minut.» Jag tycker att detta skulle vara olämpligt och olägligt.

Jag skall passa på tillfället att beröra ytterligare en fråga, nämligen huruvida i det förslag, som föreligger, ärenden i tillräcklig utsträckning delegeras till Kungl. Maj:t. Jag har redan förut sagt, att jag tycker att ännu en grupp av frågor mycket väl kunde överlämnas till avgörande av Kungl. Maj:t. Häremot har

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

det invänts, att en sådan åtgärd inte skulle medföra någon större arbetsbesparing i riksdagen. Det är kanske riktigt. Men det är att märka, att detta spörsmål berör inte bara frågan om tidsbesparing i riksdagen, utan också t. ex. frågan om konsumtionen av *papper*. Det är en synpunkt, som helt säkert har en viss betydelse för närvarande. Spörsmålet berör även *tryckerikostnaderna* och framställningskostnaderna i övrigt etc. Slår man ihop allt detta, kan det befinnas, att om frågor i större utsträckning än vad som nu föreslås delegeras till Kungl. Maj:t, åstadkommer detta dock en ganska betydande besparing för statsverket. Och det är någonting, som man väl borde ha anledning att tänka på en liten smula i dessa dagar. Jag ansluter mig alltså till den uppfattningen, att man bör fortsätta på den inslagna vägen att överflytta arbetsuppgifter från riksdagen till Kungl. Maj:t. Det har i detta sammanhang påståtts, att inget parlament sysslar med småfrågor i samma utsträckning som det svenska. Jag vill framhålla, att när det gäller en hel del rent *praktiska* frågor, kan det inte bli tal om att Kungl. Maj:t skulle fatta ett annat beslut än det, som skulle ha fattats av riksdagen. Särskilt i sådana frågor måste det vara en ren nationalekonomisk förlust att låta dessa frågor gå till riksdagen, trots att det i alla fall blir samma beslut.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande, när det gäller § 52 rörande tidsbegränsning av riksdagsmännens anföran den.

Herr **OLSSON, KARL JOHAN**: Herr talman! Jag begärde ordet för att ge en del repliker.

Vad först gäller de båda olika möjligheter, som anvisats för att täcka de tio första dagarna av året, vill jag bara erinra om att under hela den senaste krigs- och kristiden ha vi klarat oss med den möjlighet som finns enligt nuvarande grundlag att sammankalla urtima riksdag. Nu föreslå reservanterna en anordning av motsvarande slag, bestående däri att Kungl. Maj:t kan sammankalla den

nya riksdagen tidigare än den 10 januari. Eftersom vi ha klarat oss under dessa svåra år, förefaller det mig ganska rimligt, att vi skola klara oss i fortsättningen med den av reservanterna föreslagna anordningen.

Herr J. B. Johansson ställde en fråga till utskottet beträffande det uttalande, som har gjorts om suppleanternas deltagande i statsutskottsavdelningarnas arbete. Även om andra talare ha vidrört ämnet, anser jag mig skyldig att besvara de direkta frågor, som herr J. B. Johansson gjorde. Han frågade, varför utskottet talat om denna möjlighet just när det gäller statsutskottet men inte beträffande övriga utskott. Eftersom förslagsställaren själv inte är i tillfälle att lämna någon förklaring, vill jag säga, att den närmaste anledningen till detta uttalande i utskottets motivering var, att det anmärkts på att antalet ledamöter i avdelningarna var så litet, att även rätt stora partigrupper över huvud taget inte kunde bli representerade i avdelningarna, när beslut skulle fattas, och det var för att göra det möjligt att öka ut en avdelning, så att alla stora partier skulle kunna få åtminstone en representant med vid beslutsfattande, som detta förslag gjordes. Jag vill inte påstå, att det var med någon större entusiasm från det särskilda utskottets sida, som vi anslöto oss till förslaget, men vi tyckte å andra sidan, att det var föga riskabelt, eftersom det här inte är fråga om någon grundlagstext utan bara om en rekommendation till statsutskottet att överväga denna möjlighet. Det kan väl ändå inte vara farligt, om statsutskottet överväger spörsmålet. Sedan vi nu hört statsutskottsledamöternas synpunkt på saken, förefaller det inte föreligga någon större risk för att det blir revolution i statsutskottet.

Beträffande möjligheten att avsluta riksdagsarbetet till den 1 juni har det från ett par håll anförts, att det skulle vara praktiskt taget omöjligt, emedan man inte hinner med att klara budgetfrågorna till dess. Jag vill då fästa uppmärksamheten vid två ting. Först och främst vill jag erinra om att Kungl. Maj:t

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

själv har framlagt denna proposition, som går ut på att man ordinärt skall avsluta riksdagsarbetet före den 1 juni. Har Kungl. Maj:t tilltrött sig att för sitt vidkommande kunna klara budgetärendena, mena vi nog i utskottet, att det inte bör föreligga någon risk för att inte riksdagen skall klara sin del av arbetet. Vidare vill jag påpeka, att det göres en mycket sträng tidsbegränsning av Kungl. Maj:ts rätt att framlägga propositioner, som beröra budgeten. I utskottets förslag är tiden fastställd till 70 dagar. Endast där ett uppskov skulle lända riket till allvarligt men, kan undantag göras. Det betyder, att propositioner, som avse statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår, skola vara avlämnade senast mot slutet av mars månad. Om det programmet kan hållas, borde väl riksdagen kunna medhinna dessa ärenden inom avsedd tid.

Det här här talats om den situation, som kan tänkas uppstå, i fall riksdagen beslutat att hålla en höstsession och plötsligt upptäcker, att det inte behövs någon sådan men att den behöver fatta beslut i budgetfrågor senare än den 1 juni. Jag förmodar, att beslut rörande höstsession kommer att fattas vid en så sen tidpunkt, att man vet ungefär hurvida arbetet kommer att medhinnas under varen eller inte. Om den olyckan mot all förmodan skulle ha inträffat, att man i onödan beslutat om en höstsession, lär det väl inte föreligga något hinder för riksdagen att upphäva det beslutet, eftersom det gäller riksdagens eget arbete.

Jag vill också säga några ord i anledning av herr Hages anförande. Det skulle vara mycket intressant att något diskutera frågan om reaktion och yttrandefrihet i det här sammanhanget, men jag, som själv har varit med om att föreslå en möjlighet till tidsbegränsning, skall väl inte plåga kammaren med att ta upp någon diskussion om den saken vid denna tidpunkt. Jag skall bara säga två ting. Jag har hört ordet reaktionär användas i många möjliga och omöjliga sammanhang, men jag har ännu aldrig kunnat föreställa mig, att det skulle betraktas som en reaktionär strävan att försöka

göra riksdagsdebatterna livfullare och mera njutbara än de för närvarande äro. Det har också påståtts, att det innebär en begränsning i riksdagsmännens yttrandefrihet, om till äventyrs vid en sen tidpunkt beslut fattas om tidsbegränsning. Jag kan över huvud taget inte, med den föreställning jag har om begreppet yttranderätt, tänka mig, att det skulle vara något våld på yttranderätten, om en kammarledamot vid en sen timme i en fråga, som kanske tröskats hela eller halva dagen, får inskränka sig till låt oss säga tio eller fem minuter, så att också andra kunna få ordet.

Med detta tror jag att jag kan avsluta mitt anförande. Jag vill endast tillfoga några ord om andra kammarens beslut, eftersom herr Näsströms anförande nog givit anledning till missförstånd. Det verkliga förhållandet lär, enligt vad det berättats mig, vara att andra kammaren godkänt utskottets förslag över hela linjen, men dessutom beträffande § 52, som behandlar frågan om tidsbegränsningen, antagit såsom vilande såväl det förslag, som innefattas i reservationen av herr Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådomb, som ett yrkande av herr Håstad, vilket sammanfaller med herr Ewerlöfs yrkande att tidsbegränsningen ej skall gälla statsråden. För min del har jag ingenting emot att första kammaren följer den linjen; i varje fall har jag inte någonting emot att herr Ewerlöfs förslag bifalles jämte utskottets. För att inte frågan skall bli alltför tilltrasslad, anser jag att kammaren gör klokt i att antaga utskottets förslag som det är. Om kammaren sedan vill som vilande antaga även något annat förslag än utskottets, så är det ingenting att säga om det. Och för min del anser jag i likhet med herr Ivar Persson, att kammaren bör antaga även den reservation, som herrar Gottfrid Karlsson och Mosesson och jag avgivit.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag har begärt ordet för att meddela, att när jag har varit i tillfälle att i det särskilda utskottet taga del i behand-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

lingen av förslaget, har jag ansett att framställningen om att inrätta ett tredje lagutskott borde avslås. Samtidigt som man har föreslagit att inrätta ett tredje lagutskott, vill man öka antalet ledamöter i jordbruksutskottet. Jag tycker att det borde räcka med att man beslutade sig för ettdera. Om man fråntar jordbruksutskottet samtliga lagärenden, måste det vara onödigt att öka utskottet från 16 till 20 medlemmar. Det skulle också kunna tänkas, att man till jordbruksutskottet överflyttade ytterligare en del lagärenden avseende jordbruket i samband med utökningen av ledamotsantalet och samtidigt invalde i utskottet några ledamöter med juridiska insikter, vilket även ur andra synpunkter vore nyttigt. Gör man det, tror jag att det vore omöjligt att besätta ett tredje lagutskott med ett tillräckligt antal juridiskt kunniga ledamöter. Vi ha nog redan nu svårt att besätta de två lagutskotten med ett tillräckligt stort antal ledamöter med juridisk erfarenhet. Jag har därför yrkat avslag på frågan om inrättande av ett tredje lagutskott. Nu skall jag inte göra det, herr talman, för att inte, som utskottets ärade ordförande sade, trassla till saken, men jag vill meddela, att jag anser det felaktigt att tillsätta ett tredje lagutskott samtidigt som man utökar antalet ledamöter i jordbruksutskottet. Det kan vara lämpligt att ha sagt det för att inte bli medansvarig, om det skulle uppstå olägenheter av den föreslagna anordningen.

Förslaget om att låta suppleanter i statsutskottet deltaga i besluten i avdelningarna innebär endast att man på en bakväg för in utredningskommitténs förslag om utökning av utskottsledamöternas antal. Jag tycker inte att det är riktigt att på ett eller annat sätt utöka antalet ledamöter. Ingen ledamot i kommittén har väl någonsin satt sin fot i statsutskottet, när det pågått arbete där. Det är möjligt att de varit inne i lokalerna någon gång, men de ha inte deltagit i utskottets arbete, och det kan under sådana förhållanden inte ha varit lämpligt att kommit-

tén försökt giva föreskrifter för statsutskottet. Jag tror att det skulle bli mycket rörigt och besvärligt och många gånger rent ut sagt alldeles i onödan kunna föranleda tvistigheter, om riksdagen följde särskilda utskottets råd. Det vill jag avråda från och förordar därför, att herr Heidings yrkande, till vilket jag ansluter mig, bifalles.

Vad angår sessionstiden, tycker jag inte att kritiken mot reservanternas förslag är verklighetsbetonad. Man förklarar, att det går bort så många dagar under jul- och nyårshelgerna, men om riksdagen börjar första dagarna i december, komma riksdagens utskott att den 10 januari kunna sätta i gång på samma sätt som utskotten t. ex. i år gjorde den 3 februari. Efter den ordinarie motionstidens utgång brukar en stor del av riksdagsledamöterna ge sig hem och sköta sina angelägenheter i hemorten och vänta på att motionerna skola bli tryckta. Som det nu är, blir det praktiskt taget inte något reellt utskottsarbete förrän i början på februari. Man har alltså med reservanternas förslag vunnit tre veckor, och jag undrar om man inte fram i maj kommer att önska, att man hade de tre veckorna till godo.

I övrigt vill jag säga, att den enda åtgärd, som kan åstadkomma resultat, är att Kungl. Maj:t får fram arbetsmaterialet inom den ordinarie propositionstiden. Det behövs inte så mycket rationalisering vid sidan därav, trots att det, liksom då det häromdagen gällde de värnpliktigas övningstid, talas så mycket om att genom rationalisering förkorta tiden. Nu säger man: »Förkorta sessionstiden», men man vill likväl inte vara med om en sådan rationaliseringsåtgärd som innefattas i den av herr Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen. Det är inte verklighetsbetonat att säga att man inte tjänar tre veckor i arbetstid, om den reservationen bifalles, ty det är det man gör.

Herr PERSSON, IVAR (kort genmäle):
Herr talman! Med anledning av herr Mannerskantz' yttrande, att ingen i ut-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

redningskommittén hade deltagit i något som helst arbete i statsutskottet, vill jag erinra om att jag visserligen inte har den höga äran att vara ordinarie ledamot i statsutskottet och därför inte heller är ordinarie ledamot på någon av dess avdelningar, men att jag dock har deltagit åtskilliga år i arbetet på såväl fjärde som andra avdelningen. Då jag varit suppleant på andra avdelningen, har där inte funnits någon ordinarie ledamot, tillhörande min meningsriktning, som jag kunnat inträda som ersättare för. Det är kanske just mina erfarenheter i egenskap av suppleant på andra avdelningen som gjort, att jag instämt med kommittén i övrigt, och liksom utskottet ansett att även några suppleanter böra få deltaga vid beslutsfattande i avdelningarna. Vi som sitta vid väggen, som man brukar säga, få visserligen yttra oss, men vi få inte framställa förslag och inte heller fatta några beslut.

Herr MANNERSKANTZ (kort genmäle): Jag vill endast fråga herr Ivar Persson, om han inte räknar med andra avdelningens ordförande, herr Svensson i Grönvik. Han är väl ingen nullitet. Han kan skriva avvikande meningar.

Herr PERSSON, IVAR (kort genmäle): Det var inte fråga om att inte den meningsriktning, som jag representerar, för närvarande har en ordinarie ledamot på varje avdelning, utan det var fråga om att det finns ett parti, som inte har en ordinarie ledamot på varje avdelning. Som herr Mannerskantz vet, är ordningen sådan, att jag inte får inträda, om herr Svensson i Grönvik skulle vara frånvarande, då vi måste hålla båda kamrarna isär.

Herr HAGE: Herr talman! Jag beklakar, att jag måste uppträda mot min gamle vän Karl Johan Olsson, med vilken jag i många år samarbetat. Men frågan om begränsning av yttranderätten i kamrarna är för mig en samvetsfråga. Jag säger det öppet och ärligt, och jag

kan inte säga annat än att enligt svenskt språkbruk måste väl ett besked till en talare, att han inte får yttra sig mera än exempelvis en minut, betyda en minskning av yttrandefriheten. Det tyck jag är ett axiom helt enkelt. Jag vill samtidigt passa på att säga, att när vännen Olsson talar om *tio* minuter som en lämplig begränsning, så är det inte någonting som talar för att det blir just tio minuter, utan talmannen kan bestämma, att anförandena få pågå endast en minut. Jag vill även upprepa, att innebörden i utskottsförslaget är, att sedan talmannen väckt frågan om minskning av yttrandefriheten, får denna fråga *inte diskuteras*, vilket däremot sker vid våra kongresser och våra folkliga sammankomster. Det är det som gör, att jag blir så betänksam.

Herr EWERLÖF: Herr talman! När debatten lider mot sitt slut, kan jag endast konstatera, att vi lika litet nu som på tidigare stadier lyckats övertyga varandra om de olika meningar, som vi förfäktat. Jag vill endast med anledning av vad som sagts under debatten efter mitt förra yttrande i allra största korthet sammanfatta vad jag tycker alltjämt står oförmedlat mot vartannat.

Ingen har här motsagt, att det är statsutskottets arbete, som under de nuvarande förhållandena mer eller mindre varit bestämmande för riksdagssessionens längd. Nu vill man på den ena sidan förbättra förhållandena genom att tillskapa en höstriksdag. Men med denna höstsession kan man inte i någon nämnvärd grad lätta statsutskottets arbete. Detta kommer fortfarande att bli ungefär detsamma, i varje fall när det gäller det som har med budgeten att göra. I fråga om detta budgetarbete förkortar majoriteten tiden till den 1 juni. Samtidigt säger man, att man inte kan reflektera på vårt förslag, trots att vi ändå ostridigt öka den effektiva tiden för riksdagsarbetet med minst tre veckor — jag skall inte säga, att tiden är längre än tre veckor, oaktat den i och för sig omfattar sex veckor.

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

Det sägs, att om reservanternas förslag antages, statsutskottet inte skulle medhinna sitt arbete till den 1 juni och inte ens till den 15 juni, samtidigt som man för egen del är övertygad om att statsutskottet på den av majoriteten föreslagna kortare tiden skall medhinna arbetet till den 1 juni. Man är så säker på detta, att man är beredd att i grundlagen skriva in, att efter den dagen får statsutskottet inte syssla med budgetarbete.

Särskilda utskottets ärade ordförande sade nyss, att den saken borde kunna klaras på det sättet, att om riksdagen beslutat om en höstsession, kan riksdagen ta tillbaka det, om det befinner sig, att statsutskottet behöver arbeta med anslagsfrågor efter den 1 juni. Men om vi ha den situationen — som väl ligger närmast till hands att anta — att man dels inte tror att man kan sluta riksdagsarbetet till den 15 juni och dels har ett arbetsmått för statsutskottet, som inte kan medhinnas på dagen till den 1 juni, står man utan varje laglig möjlighet att fullfölja arbetet. Man har underlåtit att i grundlagen införa en bestämmelse om att statsutskottets arbete i nödfall får pågå en eller annan dag efter den 1 juni. Jag erinrar om att de sakkunniga hade föreslagit en sådan möjlighet. Den möjligheten har man tagit bort. Här är en fallbila vid den 1 juni.

När kammaren hört statsutskottets ordförande med sin mångåriga erfarenhet kommentera, hur han för sin del ser möjligheterna att klara utskottets tidschema, tycker jag innehållet i hans anförande borde ha gjort kammaren ganska betänksam på denna punkt. Men det är som om det hade blivit en trosak — en anmärkning som naturligtvis kan riktas även mot oss, eftersom vi också hålla på vår mening — och vi komma inte varandra närmare, utan vi stå här oförmedlat med våra olika uppfattningar om hur det tidschema kommer att verka, som man på ömse håll föreslår.

Jag är för min del, herr talman, övertygad om att det beslut, som riksdagen

går att fatta, inte kommer att kunna bli sista ordet i denna fråga.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr Ewerlöf har förbisett, att mycket stränga bestämmelser föreslagits beträffande tiden för propositionernas avlämnande och alldeles särskilt när det gäller budgetpropositioner. Det står, att »propositioner, som avse statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår, skola till riksdagen avlämnas inom sju-tio dagar från dess öppnande». Om den tiden kan hållas, lär det väl gå för statsutskottet och riksdagen att klara sina uppgifter inom den föreskrivna tiden.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Om det herr Karl Johan Olsson nu anförde är bara att säga, att enligt vårt förslag blir tiden för avlämnande av propositioner flyttad flera veckor ytterligare tillbaka, och detta ger en ökad säkerhet för att arbetet skall kunna medhinnas med vårt tidschema. Även vi räkna med fastlagda tider för avlämnandet av propositioner, vilka tider tack vare att riksdagen enligt vårt förslag börjar tidigare kunna flyttas tillbaka lika lång tid.

Herr OLSSON, KARL JOHAN (kort genmäle): Det är väl på det sätt, som jag tror herr Gottfrid Karlsson redan sagt, att Kungl. Maj:t ansett det vara lättare att få fram budgetpropositionerna inom den tid, som föreslås i propositionen och utskottsförslaget, än att få fram statsverkspropositionen till den 1 december.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag vill bara omvittna, att den betänksamhet, som jag hyser, när det gäller möjligheten att avsluta vårsessionen den 1 juni, har stärkts under denna debatt, och jag kommer därför att rösta för att även det förslag, som innehålls i den av herr Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen, antages såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

Herr BRANTING: Herr talman! Jag har inte velat låta denna debatt gå förbi utan att uttala ett beklagande över att det inte föreligger något förslag om en mera genomgripande reorganisation av statsutskottet. Jag tänker därvid särskilt på att de ur allehanda synpunkter så utomordentligt betydelsefulla försvarsfrågorna i realiteten väsentligen bli dirigerade om också inte formellt avgjorda av en helt liten grupp personer inom statsutskottet. Dessa frågor borde enligt mitt sätt att se betraktas såsom tillräckligt betydelsefulla för att vara värda behandling av ett speciellt utskott med en relativt talrik sammansättning. Endast genom en sådan anordning kan enligt mitt sätt att se riksdagen tillförsäkras ett fullödigt och enhetligt inflytande över militärväsendet, inte bara ur budgetära utan också ur organisatoriska och politiska synpunkter.

Herr Karl Johan Olsson gav nyss en förklaring över tillkomsten av den mycket blygsamma antydningen till en utökning av statsutskottet genom att låta suppleanter i vissa fall deltaga i besluten på avdelningarna. Man skulle ge statsutskottet självt en möjlighet att överväga lämpligheten av en sådan anordning. Jag förstår uppriktigt sagt inte den enligt mitt sätt att se något överdrivna återhållsamheten på denna punkt, ty försvarsfrågorna äro ju icke på något sätt statsutskottets mer eller mindre enskilda angelägenhet, utan de gå ju vida därutöver. De beröra ett av hela det parlamentariska systemets centrala problem, nämligen folkrepresentationens kontakt med och möjlighet till kontroll över den militära apparaten. Jag undrar verkligen om det i något annat modernt parlamentariskt land finns någon motsvarighet till den svenska anordningen. Jag tvekar inte, fastän det kan låta en smula hårt, att säga att jag betraktar ordningen på detta område sasom föråldrad, som odemokratisk och som — speciellt under krigsförhållanden — ganska farlig.

I herr Brantings yttrande instämde herr Forslund.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att enär de därunder framställda yrkandena i vad de rörde § 52 riksdagsordningen vore oberoende av yrkandena beträffande övriga ifrågakomma grundlagsparagrafer, propositioner komme att göras först särskilt rörande vart och ett av de framställda grundlagsändringsförslagen, utom såvitt anginge § 52 riksdagsordningen, samt därefter särskilt angående vart och ett av grundlagsändringsförslagen, i vad de rörde nämnda paragraf. Slutligen komme propositioner att framställas beträffande herr Heidings yrkande rörande utskottets motivering.

I förstnämnda hänseende, d. v. s. om man undantog § 52 riksdagsordningen, fortsatte herr talmannen, förelåge följande förslag, nämligen 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr Olsson, Karl Johan, att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas ett förslag till ändrad lydelse av de i utskottets förslag upptagna paragraferna i regeringsformen och riksdagsordningen med undantag av § 52 riksdagsordningen, vilket förslag sammanföle med utskottets motsvarande förslag utom därutinnan, att § 2 avfattats så som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att till vilande skulle antagas det grundlagsändringsförslag, som förordats i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, alltjämt med undantag av § 52 riksdagsordningen.

Därefter gjordes till en början propositioner, först på bifall till utskottets hemställan, utom såvitt anginge § 52 riksdagsordningen, samt vidare därpå att utskottets hemställan i förevarande delar skulle avslås; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Vidare gjordes propositioner, först på bifall till herr Karl Johan Olssons under 2:o) här ovan upptagna yrkande samt vidare därpå att det av honom framställda grundlagsändringsförslaget skulle för-

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

kastas; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjorde herr talmannen propositioner, först därpå att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det grundlagsändringsförslag, som förordats i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, utom såvitt anginge § 52 riksdagsordningen, samt vidare därpå att berörda förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ewerlöf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som förkastar det grundlagsändringsförslag, som förordats i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. vid särskilda utskottets utlåtande nr 1 avgivna reservationen, utom såvitt angår § 52 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag till vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ewerlöf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 24.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om § 52 riksdagsordningen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade

yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas, i vad den rörde nämnda paragraf; 2:o), av herr *Ewerlöf*, att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas ett förslag till ändrad lydelse av ifrågavarande paragraf, som skilde sig från utskottets förslag allenast därutinnan, att det i tredje stycket förekommande ordet »anförande» utbyts mot »ledamots anförande»; samt 3:o) att till vilande skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av § 52 riksdagsordningen, som förordats i herrar Petterssons i Norregård och Hedlunds i Rådombeslut vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan, såvitt anginge § 52 riksdagsordningen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i berörda del, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sten* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 1 a, såvitt angår § 52 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan i ifrågavarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 57.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till herr *Ewerlöfs* yrkande samt vidare därpå att ifrågavarande grundlagsändringsförslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ewerlöf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som förkastar det av herr *Ewerlöf* under överläggningen om särskilda utskottets utlåtande nr 1 framställda förslaget till ändrad lydelse av § 52 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag till vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 42.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen gjordes propositioner, först därpå att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av § 52 riksdagsordningen, som förordats i herrar *Petterssons* i *Norregård* och *Hedlunds* i *Rådomb* vid utlåtandet fogade reservation, samt vidare på förkastande av berörda förslag; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. revision av riksdagens arbetsformer.

Vidkommande utskottets motivering, anförde nu herr talmannen, hade yrkats, av herr *Heiding*, att utskottets yttrande skulle godkännas med utelämnande av den del därav, som å s. 52 rad 21 nedifrån i det tryckta utlåtandet började med orden »Utskottet vill» och å samma sida rad 11 nedifrån slutade med »på avdelningarna.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å herr *Heidings* berörda yrkande; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till nämnda yrkande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Karl Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller herr *Heidings* yrkande beträffande motiveringen i särskilda utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.17 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 2 juli eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. inrättande av e. o. tjänster vid krisorganen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 148, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1948, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att vid statens krisorgan finge inrättas sammanlagt högst 7 extra ordinarie byråchefstjänster i lönegraden Ce 33 och 7 extra ordinarie byrådirektörstjänster i lönegraden Ce 31, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder utfärda erforderliga bestämmelser om ifrågavarande tjänster.

Med förmålan, att utskottet av angivna orsaker icke velat motsätta sig bifall till Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framställda förslag, hade utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte

a) medgiva, att vid statens krisorgan finge inrättas sammanlagt högst 7 extra ordinarie byråchefstjänster i lönegraden Ce 33 och 7 extra ordinarie byrådirektörstjänster i lönegraden Ce 31;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1948 förordade grunder utfärda erforderliga bestämmelser om ifrågavarande tjänster.

Reservation hade anförts av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt

herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Falla* och *Rubbestad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att propositionen nr 148 ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr *MANNERSKANTZ*: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande är fogad en reservation av några bland statsutskottets ledamöter. Jag kan ju genast säga, att det var flera än reservanterna som röstade för avslag på framställningen, men att inte alla sedan ansågo sig böra fullfölja denna linje.

Vad som här föreslås är en ganska unik anordning, så pass unik till och med, att den i viss mån kan sägas vara farlig. Det är nämligen så, att de här ifrågavarande befattningshavarna i toppen av de olika krisorganen inte skola uppbara de löner det här är fråga om, utan de skola i stället uppbara avlöning enligt vanliga grunder från krisorganet, och dessa löner äro ofta högre än för motsvarande befattningar inom den ordinarie statsförvaltningen. Först när dessa befattningshavare sluta sin verksamhet inom krisförvaltningen och man inte vet, var man skall placera dem, skola de uppbara avlöning i den extra ordinarie tjänsten och tilldelas de arbetsuppgifter, som lämpligen kunna anförtros åt dem, såsom det heter. Jag tycker verkligen att det är ganska lösliga grunder man bygger hela denna anordning på.

Statsutskottets majoritet har haft en riktig känsla för detta och har på s. 4 i utlåtandet skrivit en, som jag tycker, mycket övertygande motivering för avslag på Kungl. Maj:ts förslag. Motiven äro, kan man säga, grupperade i fem punkter. Först och främst säger utskottsmajoriteten, att dessa tjänstemän under sin tjänstgöring vid krisorganen borde

Ang. inrättande av e. o. tjänster vid krisorganen.

ha förvärvat sådana meriter, att de kunna göra sig gällande vid konkurrensen i vanlig ordning till högre befattningar inom den reguljära statsförvaltningen. Vidare säger utskottet, att deras tjänstgöring i krisförvaltningen torde meritera dem till goda befattningar, för den händelse de vid avvecklingen av vederbörande krisorgan önska söka anställning i privat tjänst. Avlöningen till krisorganens kvalificerade tjänstemän är i regel, framhåller utskottet vidare, högre än för motsvarande befattningar vid statsförvaltningen i övrigt, detta för att skapa garantier för tjänsternas rekrytering med kvalificerade personer. Det är detta som har varit huvudskälet. Den otrygghet, säger utskottet vidare, som för närvarande kan anses vidlåda anställning i krisförvaltningen, synes till väsentlig del kunna undanröjas genom att krisorganens avvecklingsperioder utsträckas så, att dessa tjänstemän erhålla goda möjligheter att placeras på befattningar, där deras speciella kvalifikationer komma till sin rätt. Slutligen framhåller utskottet, att möjligheter böra hållas öppna att anförtro dessa tjänstemän speciella utredningsuppdrag i avvaktan på att fast anställning erhålles. Därvidlag finns det naturligtvis stora möjligheter såsom det nu är ställt här i landet.

Vad beträffar otryggheten vill jag tillägga, att den ju har minskats genom ett av riksdagen antaget förslag, att hos krisorganen anställd personal skall erhålla rätt till sådana förmåner, som ordinarie och extra ordinarie personal i statsförvaltningen har beträffande sjukdomsersättning och liknande.

Sedan utskottet har konstaterat allt detta, tilläggas följande kloka och riktiga ord: »Nu antydda utvägar hava synts utskottet i första hand böra övervägas innan åtgärder av det slag departementschefen förordat tillgripas, vilka för vår statsförvaltnings del te sig främmande.»

Därefter följer ett avslutningsstycke, där andra ordet är »emellertid», och då är man genast på det klara med hur det kommer att sluta. Utskottet talar litet

grand om önskemålet att trygga tillgången på kvalificerad personal inom krisförvaltningen och om att man därför icke vill motsätta sig bifall till Kungl. Maj:ts förslag o. s. v.

Reservanterna ha inte behövt göra någonting annat än att ansluta sig till utskottets skrivning men i stället för sista stycket säga: »Med hänsyn till vad sålunda anförts har utskottet icke funnit sig för närvarande bära tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts föreliggande förslag.» Det är alldeles uppenbart att detta »sålunda» är fullt befogat.

Det är med hänsyn till det nu anförda och även med hänvisning till att den ifrågasatta anställningsformen är alltför oriktig för att införas i vår statsförvaltning som jag nu, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr OLSSON, OSCAR: Herr talman! Jag skall inte alls upptaga någon logisk diskussion med reservanten. Jag har varit med om att ge honom på hand allt vad han över huvud taget kan begära, till och med i så stor utsträckning, att han anser att jag har varit med om en formulering som logiskt bör leda till avslag på propositionen. Det är alldeles riktigt att utskottet här har framlagt allt, som talar emot den kungl. propositionen, och gjort det med mycket stor omsorg, så att ingen skall kunna säga annat än att utskottet har klart för sig alla de bekymmer, som följa med ett bifall till propositionen.

När jag nu har sagt detta, skall jag inte gå in på några upprepningar av diskussionerna i statsutskottet eller av vad som är skrivet i utlåtandet. Jag vill bara fästa uppmärksamheten vid departementschefens motivering, som lyder: »Då krisförvaltningen icke kan avvecklas så snart som man förut hoppats — — — har det synts nödvändigt att taga i övervägande åtgärder för att trygga tillgången på kvalificerad personal för ändamålet.» Jag tycker att detta också är logik. Är man tvungen att ha detta eländ, för att använda ett starkt uttryck, får man åtminstone se till, att det

Ang. inrättande av e. o. tjänster vid krisorganen.

blir så funktionsdugligt som möjligt, för att krisförvaltningen så mycket snabbare skall kunna utföra vad på den ankommer och avskaffas i sinom tid, d. v. s. så fort som möjligt.

Departementschefen har framhållit, att det kan visa sig omöjligt att trygga tillgången på kvalificerad personal inom krisförvaltningen även sedan alla försök med andra anordningar gjorts, och det är därför detta förslag har framlagts. Utskottet har beaktat detta, och därför har det där ordet »emellertid», som herr Mannerskantz talade om, tillkommit, när utskottet gjorde vändningen. Utskottet säger inte, att Kungl. Maj:t utan vidare skall inrätta dessa tjänster, utan det heter: »Skulle emellertid Kungl. Maj:t vid ytterligare omprövning av förevarande spörsmål finna att önskemålet att trygga tillgången på kvalificerad personal inom krisförvaltningen icke kan tillgodoses på annat sätt än det av departementschefen föreslagna synes det utskottet befogat, att Kungl. Maj:t också har möjligheter att vidtaga åtgärder i sålunda angiven riktning.»

Så vitt jag förstår, är det Kungl. Maj:t som bär ansvaret för att krisorganen äro funktionsdugliga. Vi kunna hysa betänkligheter och uttala dem — och det ha vi gjort — men kan Kungl. Maj:t inte komma undan dessa åtgärder, ha vi inte ansett oss kunna ta ansvaret för att hindra Kungl. Maj:t att göra krisorganen så funktionsdugliga som möjligt. Det är därför, synes det mig, fullkomligt i sin ordning att utskottet har stannat vid att, under dessa förutsättningar och med dessa starka reservationer, tillstyrka propositionen.

Jag ber således, herr talman, att få yrak bifall till utskottets hemställan.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag har litet svårt att räkna ut, hur en tjänst i lönegraden Ce 33, som ger ungefär 17 000 kronor om året, skall kunna locka de högkvalificerade tjänstemän som det här är fråga om, vilka ofta torde ha omkring 22 000—25 000 kronor

om året i lön. Jag tror inte att detta är det rätta sättet tillgodose krisförvaltningens intressen. Om det hade gällt lägre befattningshavare, som vid en avveckling av krisorganen kanske ha mindre utsikter till ordinarie anställning antingen i statsförvaltningen eller i näringslivet, hade man kunnat förstå förslaget. Men de bäst kvalificerade tjänstemännen behöva inte riskera att bli utan anställning, ty sådana dugliga män kommer det väl alltid att vara stark efterfrågan på.

Herr JOHANSSON, JOHAN BERNHARD: Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande, står jag bland dem, som ha tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och jag kan således inte dela de synpunkter som reservanterna här ha framfört.

Det får väl anses vara ett mycket betydelsefullt allmänt intresse, att till krisorganen knyts verkligt kvalificerade krafter, som kunna leda verksamheten och organisera de olika befattningshavarnas arbete på ett sådant sätt, att organen kunna fylla sin uppgift utåt, gent emot allmänheten. Det är ur allmänhetens synpunkt ett intresse, att krisorganen utrustas med kvalificerade krafter i en utsträckning, som utgör en viss borgen för att den bästa betjäning och hjälp där kan erhållas.

Nu har ju krisorganens tjänstemän under alla år haft en ganska osäker ställning, och därför har det börjat visa sig en tendens till flykt från krisorganen över till andra anställningar. Detta är ganska förklarligt även med tanke på att svårigheterna att vinna anställning i en mera stadigvarande verksamhet ökas, ju äldre en befattningshavare blir.

Jag har alltså sett saken på det viset, att det är ett allmänt intresse att i krisorganen få behålla de högt kvalificerade tjänstemännen, när vi nu ovillkorligen skola ha regleringarna kvar. Antalet nya befattningar är ingalunda stort — det gäller 7 extra ordinarie byråchefstjänster och 7 extra ordinarie byrådirektors-

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

tjänster — men det rör sig om nyckelposter i krisorganen. Det gäller både att skaffa kvalificerade krafter till dessa poster och att behålla kvalificerade tjänstemän, i den mån man har sådana.

Statsutskottet har ju, såsom också herr Oscar Olsson påpekade, skrivit så pass restriktivt, att det helt och hållet lägges i Kungl. Maj:ts hand att på nytt ta detta ärende under omprövning.

Jag har inte kunnat finna att det föreligger tillräckligt starka skäl för att motsätta sig detta förslag, och därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 226, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 227, i anledning av väckta motioner angående en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av de likalydande motionerna I: 55, av herr *C. E. Eriksson* m. fl., och II: 97, av herr *Severin* i Gävle m. fl., hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning rörande frågan om en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen i enlighet med av utskottet anförda synpunkter.

Reservation hade anmälts av herrar *Mannerskantz* och *Falla*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag liksom herr *Falla* antecknat en blank reservation. Jag tror emellertid inte att motiveringen är densamma för oss båda.

Jag har inom utskottet yrkat avslag på förslaget om utredning, ehuru väl jag nog får säga, att det kan vara litet tvevelaktigt, huruvida man skall sätta i gång den begärda utredningen eller inte. Anläggningskostnaderna för denna järnvägsförbindelse ha av orsintressenterna enligt en preliminär utredning uppskattats till 36 miljoner kronor, medan järnvägsstyrelsen för sin del har uppskattat kostnaderna till minst 40 miljoner kronor. Denna sista uppskattning kommer troligtvis sanningen närmare.

Anledningen till att jag har antecknat en reservation i detta fall är, att jag önskar framföra den synpunkten, att man, innan nya stora järnvägsprojekt förberedas och utföras, skall försöka genomföra redan tidigare utredda projekt på järnvägsområdet och även på trafikområdet i övrigt. Riksdagen har ju tidigare fattat beslut om att den smalspåriga järnvägen mellan Kristianstad och Karlskrona skall breddas till nor-

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

mal spårvidd, och samma kommitté, som utredde den frågan, har sedan framlagt förslag om breddande av ytterligare järnvägssträckor, bland annat från Karlskrona norrut, så att man skulle få en bredspårig bana i förbindelse med bredspårnätet vid Berga via Hultsfred till Linköping. Det föreligger även förslag om andra breddningar. Jag menar, att sådana arbeten i första hand borde komma i åtanke.

Det har ju visat sig att sådana här större projekt ofta inte komma till utförande annat än vid arbetslöshetskriser, och det blir då sådana landsändar, där man har särskilt stor arbetslöshet, som få sina större projekt utförda, detta ibland oberoende av om anläggningarna kunna anses behövliga eller mindre behövliga, under det att andra landsändar, där en större arbetslöshet till följd av näringslivets differentiering relativt sällan förekommer, bli eftersatta när det gäller sådana större arbeten, där antalet dagsverken blir mycket stort.

Detta gör att jag hyser vissa farhågor för att om arbetslösheten skulle bli den dominerande faktorn någon gång i framtiden — något som vi hoppas inte skall bli fallet och som det för närvarande inte heller finns anledning att befara — så kan det tänkas att den här ifrågasvarande järnvägsförbindelsen mellan Ljusdal och norska gränsen kommer att utföras tidigare än de enligt min mening mera nödvändiga breddningarna av redan befintliga, smalspåriga järnvägar till normal spårvidd, trots att dessa senare investeringar skulle kunna göras mera räntebärande och kanske betyda mera för en landsända med en större befolkning än järnvägslinjen i Härjedalen skulle kunna komma att göra. Jag anser att det skulle vara felaktigt, om breddningen av smalspåriga järnvägar skulle komma i efterhand, och den synpunkten har jag här velat framföra.

Vad beträffar utskottsutlåtandet i övrigt har jag, herr talman, inte något särskilt yrkande.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! För en aktiv järnvägsman måste det givetvis vara mycket glädjande att konstatera den stora uppskattning av järnvägskommunikationerna och den starka tilltro till järnvägarnas framtida betydelse, som man har mött i de föreliggande motionerna och i de utlåtanden, som ha avgivits i anslutning till dem.

Såväl i motionerna — som äro under-tecknade, herr talman, av inte mindre än 117 ledamöter av riksdagens samtliga partier — som också i remissyttrandena från länsstyrelserna i Gävle och Östersund och nu sist i statsutskottets utlåtande har man ju med särskild styrka framhållit, vilken fullständigt avgörande betydelse för de berörda trakterna ett förverkligande av de nu förevarande järnvägsplanerna har. Samtidigt har man understrukit, hurusom realiserandet av just dessa järnvägsplaner är ett oundgängligt villkor, som det heter, för att Härjedalen skall kunna utvecklas i enlighet med sina möjligheter i övrigt. Man tänker härvid på den betydelse de nya järnvägslinjerna anses komma att få såväl för näringslivets — och då främst skogsbrukets — rationalisering och utveckling som också för turisttrafikens uppblomstring. Länsstyrelsen i Östersund säger sålunda i detta senare avseende bland annat, att Härjedalen har stora naturliga förutsättningar att bli ett turistland av ungefär samma rang som Dalarna och Jämtland.

Ingen, och allra minst jag, vill naturligtvis förneka det utomordentligt stora värdet för en trakt av goda kommunikationer, allra helst goda järnvägs-kommunikationer. Att ett utvidgat järnvägsnät i Härjedalen skulle bli till synnerlig fördel för utvecklingen i olika avseenden där uppe, är väl självfallet. Frågan är endast, herr talman, om fördelarna i olika avseenden kunna antagas bli av den storleksordning, att de uppväga eller i varje fall försvara de kostnader, som en sådan utbyggnad av järnvägsnätet skulle komma att dra med sig såväl när det gäller själva anläggningen

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

som i fråga om den löpande, direkta driften.

Att kostnaderna måste komma att röra sig om ganska avsevärda belopp, torde få anses fastslaget genom de uppgifter, som återfinnas i handlingarna och som även lämnats av järnvägsstyrelsen i dess remissyttrande.

Å andra sidan vågar man väl åtminstone ifrågasätta, om inte förväntningarna när det gäller de fördelar, som man har räknat med såsom en följd av detta järnvägsbygge, i vissa fall äro hållna, låt mig säga, något i överkant. Tillåt mig för att något belysa detta påstående, herr talman, peka bara på ett par detaljer som förekomma i de olika yttrandena! Till en början tänker jag då på betydelsen ur turisttrafikens synpunkt av en järnväg mellan Ljusdal och Sveg. Personligen tror jag knappast att denna banlinje skulle kunna komma att få någon synnerligen stor betydelse just i det avseendet. Den alldeles övervägande delen av turisttrafiken till dessa trakter kommer nämligen från Stockholm och Södra Sverige i övrigt, och med den kännedom jag har om hur trafiken går, har jag mycket svårt att tänka mig, att denna trafik till någon huvudsaklig del skulle komma att ledas över en linje Ljusdal—Sveg, därest denna järnväg kom till. Denna trafik kommer nog i stället, till fördel för turisttrafiken både till Dalarna och till Härjedalen, att gå den kortare vägen från Krylbo över Borlänge och Orsa, precis som den gör i dag, sedan GDG-nätet har införlivats med statsbanenätet.

Inte heller tror jag — för att ta ett annat exempel, herr talman, — att ett förverkligande av det föreliggande järnvägsprojektet skulle, såsom länsstyrelsen i Östersund säger, få »synnerligen stor betydelse» för en blivande transitotrafik Ryssland—England.

Utan att på minsta sätt vilja förringa värdet av en god avsättning av renköttet från Härjedalen har jag nog också svårt att förstå, herr talman, att transportererna av renkött från Härjedalen skulle kunna få en sådan storleksord-

ning, att de i och för sig kunna anföras som något särskilt tungt vägande skäl för att bygga de nya järnvägslinjerna uppe i Härjedalen.

Jag skall nöja mig med dessa exempel, herr talman. Jag har med vad jag anfört endast velat göra några små randanmärkningar mot de på en del håll förekommande uppskattningarna och uttalandena för att visa att dessa nog åtminstone i vissa avseenden äro, som jag förut sade, hållna något i överkant. Jag förstår fuller väl, att man i Härjedalen fäster de allra största förhoppningar och förväntningar vid detta nya järnvägsprojekt, och personligen skulle jag bli uppriktigt glad, om den fortsatta utredningen kunde komma fram till sådana resultat, att dessa planer inom rimlig tid kunde helt eller delvis förverkligas. Med mitt uttalande har jag alltså inte på något vis velat motsätta mig den förordade utredningen, utan jag har endast velat ge en liten påminnelse om att denna fråga liksom de allra flesta, herr talman, har inte bara en sida, utan två sidor. Och även om de hittills gjorda utredningarna nog kunna göra, att man måste känna sig något tveksam inför det föreliggande järnvägsprojektet och att man därför kan förstå järnvägsstyrelsens avvisande hållning, kan det enligt mitt förmenande å andra sidan inte förnekas, att särskilt i länsstyrelsernas yttranden framkommit synpunkter, som starkt tala för att i varje fall en fullständigare utredning bör komma till stånd.

På grund härav, och då denna ytterligare utredning enligt statsutskottets förslag jämväl skall avse möjligheterna att genom utbyggnad av landsvägsnätet och en förbättring av buss- och bilkommunikationerna åstadkomma en nöjaktig utveckling av kommunikationerna inom de här berörda delarna av vårt land, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr JOHANSSON, JOHAN BERNHARD: Herr talman! Ingen av de båda föregående talarna har yrkat avslag på

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

statsutskottets hemställan, men vissa av de synpunkter, som framhållits, kunna ju knappast få stå oemotsagda.

Den representant för järnvägsstyrelsen, som vi ha såsom ledamot av kam-maren, nämligen herr Lundqvist, har lagt den rent järnvägsökonomiska syn-punkten på spörsmålet, något som ock-så järnvägsstyrelsen gjort i sitt yttran-de. Men skulle man lägga sådana rent affärsmässiga synpunkter på ett kom-munikationsföretag, att det alltid skall gå med vinst, skulle nog åtskilliga and-ra, redan byggda järnvägar i vårt land befinnas höra till samma kategori som den här ifrågavarande järnvägsförbin-delsen. Nej, även om ett kommuni-kationsmedel i början inte kan beräknas gå med vinst, får man ta hänsyn till de indirekta vinster nationalekonomiskt sett, som äro förenade med järnvägs-bygget och som bestå i att hela den be-rörda landsdelen kan ryckas upp ge-nom att nya företag växa fram och nya utvecklingsmöjligheter skapas. Vi ha sett, hur det gått vid Inlandsbanan. Stora stationssamhällen ha vuxit upp vid denna järnväg i trakter, som tidi-gare voro mycket glesbefolkade.

Utskottets utlåtande redovisar ju en hel rad av de skäl, som tala för en fort-satt utredning i syfte att få fram ett positivt resultat. Vad som står i utlå-tandet är värt beaktande. Den avdelning i statsutskottet, som förberett ärendet, har på ort och ställe undersökt förhål-landena. Vi ha kunnat konstatera att den bygd, som man genom ett förverkligan-de av detta företag skulle avse att tjäna, är en av de mest efterblivna bygderna i vårt land, i mycket stort behov av för-bättrade kommunikationer. Vi ha ock-så kunnat konstatera, att i Härjedalen finnas naturtillgångar som, i avsaknad av kommunikationer, inte ha blivit vårdade och utnyttjade på samma sätt som naturtillgångarna i övriga delar av lan-det. Jag tänker här främst på skogs-bruket, som i Härjedalen uppenbarligen är eftersatt och efterblivet, något som vi redovisat i utlåtandet. Vi ha också pekat på åtskilliga andra faktorer. Det är ett faktum, såsom redovisas i utlå-

tandet och såsom vi också fingo be-kräftat, att utflyttningen från dessa byg-der allt mer och mer har ökats. Av 1946 års omflyttningsöverskott utgjorde, så-som omnämnes på s. 2 i utlåtandet, an-talet personer i åldern 15—34 år 60 procent, medan antalet personer under resp. över anförda ålderstal uppgick till 20 procent av vardera gruppen.

Det är uppenbart, att den efterbliven-het i fråga om kommunikationer, som där råder, gör att det inte är möjligt för befolkningen att stanna kvar, då man ser, att man inte har de utveck-lingsmöjligheter där, som man har fått i andra delar av vårt land, vilka ha bli-vit tillgodosedda i detta hänseende. Vi-dare är det ju ett oerhört vidsträckt om-råde det här gäller.

Nu tycker jag att den summa, 40 mil-joner kronor, som kostnaderna för an-läggandet av denna järnväg genom väst-ra Hälsingland och Härjedalen till nor-ska gränsen ha uppskattas till med ut-gångspunkt från dagspriserna, inte är så förfärligt stor i förhållande till den nytta, som skulle kunna vinnas genom att denna järnväg kommer till stånd.

Det är också åtskilliga andra fakto-rer som böra tagas med i räkningen. Järnvägen får en anslutning till norska gränsen. Fylkesmannen i det norska fylke, som är närmast berört av saken, och en representant för samfärdselde-partementet voro också närvarande vid vårt besök, och de visade ett stort in-tresse för en anslutning på norska si-dan. Det är bara fyra mil järnväg som behöver byggas på den norska sidan för att man skall få anslutning, och om man åstadkommer en sådan anslutning, får man en förbindelse från Ljusdal ge-om Härjedalen ned till Trondheim, allt-så till en västkusthamn som är av bety-dande storlek och väl belägen.

Det har också framhållits av länssty-relsen i Jämtlands län, vilket värde den ifrågasatta förbindelsen skulle få ur be-redskapssynpunkt, en synpunkt som inte alldeles bör förbises.

Det finns således mycket starka skäl för att nu genom ett bifall till detta ut-låtande låta staten komplettera den pre-

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

liminära utredningen, och jag är för min del så positivt inställd, att jag skulle vilja uttala en förhoppning, att utredningen också skall leda till ett verkligt positivt resultat.

Herr Mannerskantz har lagt sin opposition på en helt annan linje. Han säger, att vi här i landet i Kristianstads län, Blekinge län och Kalmar län ha smalspåriga järnvägar, som behöva breddas, och att det arbetet bör gå före det som detta utlåtande avser, eftersom breddningen av dessa redan befintliga järnvägar kommer att bli till nytta för flera människor och bli av större betydelse. Den jämförelsen är emellertid inte hållbar. Det är att märka, att de trakter, som herr Mannerskantz har talat om, redan ha kommunikationer, under det att det nu gäller trakter som helt sakna goda kommunikationer, och skulle man på denna fråga anlägga sådana rent lokala synpunkter som herr Mannerskantz anlägger, när man skall taga ställning till ett projekt så viktigt som detta, ja, då skulle också jag ha anmält reservation, ty jag bor i en provins som har två smalspåriga järnvägar, vilkas ombyggande till normal spårvidd jag betraktar såsom mycket angeläget, eftersom de efter ombyggnad skulle kunna fylla sin uppgift bättre. Jag skall emellertid inte gå in på det kapitlet.

Nej, här får man inte anlägga sådana rena lokalsynpunkter på frågan, ty här skall man rikta blicken på en del av vårt land, som är eftersatt i fråga om kommunikationer och där befolkningen har blivit lidande på detta förhållande. Den får det intrycket, att den trakten är bortglömd. Som det nu är, är det svårt att hålla kvar befolkningen där på landet och i småsamhällena; den flyttar i stor utsträckning därifrån.

Jag ber, herr talman, att får yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Johan Bernhard Johanssons anförande instämde herrar *Sandler, Bergh, Grym, Olofsson, Hage, Carl Edmund Eriksson, Näsgård, Nils Olsson, Sten, Lars Andersson, Damström, Löhner,*

Emil Petersson, Leander, Franzon och Hjalmar Nilsson.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Låt mig säga, att jag är något förvånad över det skarpa uttalande som statsutskottets ärade ordförande här har gjort. Jag vore honom mycket tacksam, om han ville peka på ett enda uttalande ifrån min sida, som vittnar om att jag uteslutande lägger järnvägsekonomiska synpunkter på den här frågan. Jag är själv inte människa att kunna finna något sådant i vad jag har sagt, och därför tycker jag nog att det är litet underligt att måla på det sätt som statsutskottets ärade ordförande har gjort, men jag överlåter åt mina ärade kammarkolleger att närmare läsa i protokollet vad jag har sagt. Jag behöver därför inte rätta till den saken nu.

Men när statsutskottets ärade ordförande framhöll, hur positivt inställd han för sin del var och hur livligt han önskade att det här projektet skall gå igenom, så kan jag kanske få tillåta mig att erinra om att jag för min del har sagt, att jag personligen skulle bli uppriktigt glad, ifall den fortsatta utredningen lämnade ett sådant resultat, att det skulle vara möjligt att inom rimlig tid helt eller delvis bygga de här föreslagna järnvägslinjerna. Jag sade i mitt anförande visserligen också att man, när man tar del av de utredningar som hittills äro gjorda, nog ändå kan vara något tveksam, om det kan vara ekonomiskt försvarligt att bygga dessa banor, och att man därför kan förstå järnvägsstyrelsens ståndpunkt. Men jag fortsatte med att säga, att jag personligen i de avgivna remissyttrandena från länsstyrelserna hade funnit så många starka skäl för bifall till motionerna, att jag för min del direkt tillstyrkte den av statsutskottet föreslagna utredningen. Är det bara därför, att jag råkar vara järnvägsman, som allt vad jag säger skall stämplas som färgat av tränga järnvägssynpunkter? Det tycker jag i så fall är tråkigt. Jag tycker att det i varje fall knappast är berättigat i det här fallet.

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

Sedan kan man naturligtvis ha olika uppfattningar om vad ekonomien i det här fallet skal betydja. Jag skall inte fälla något omdöme om det uttalande, som här i det avseendet gjordes av statsutskottets ordförande, men jag kan kanske ändå få tillåta mig att erinra om de direktiv, som riksdagen har lämnat för statens järnvägars skötsel och där de järnvägsekonomiska synpunkterna starkt framhåvts. Järnvägsstyrelsen har ju ett klart bestämt direktiv att sköta statsbanerörelsen så, att i varje fall full förräntning erhålles på det kapital som är där nedlagt och som inte är avskrivet. Då kan man väl ändå förstå, menar jag, att järnvägsstyrelsen anser sig vara skyldig att ta hänsyn till den saken och alltså även tänka på de ekonomiska konsekvenserna. Statsutskottets ordförande har ju själv varit med om att i utlåtandet framlägga bevis för att vi enligt de utredningar, som hittills äro gjorda, inte kunna få någon förräntning på det nedlagda kapitalet, och till och med att vi för varje år skulle komma att få ett direkt driftunderskott på flera hundra tusen kronor för att över huvud taget kunna hålla hjulen rullande på banan — detta alltså enligt de utredningar som hittills äro gjorda.

Jag behöver inte säga mera, men jag tyckte, herr talman, att jag kunde ha rätt att i någon mån svära mig fri från att ha lagt helt andra synpunkter på frågan än statsutskottet gjort. Våra uttalanden och våra yrkanden äro så sammanfallande, att det är ganska egendomligt att mitt yttrande har kunnat bli föremål för ett sådant omdöme som utskottets ordförande här har fällt.

Herr **OLOFSSON**: Herr talman! Jag har ingen anledning att förlänga debatten så mycket — det tycks ju, som om vi skulle vara rätt eniga allesamman — men med anledning av att jag är den ende representant för just provinsen Härjedalen, som finns i riksdagen, anser jag mig ändå böra framföra ett tack till statsutskottet för den välvilliga behandling som utskottet har ägnat det här utredningsförslaget.

Jag tror att de, som voro med, när utskottet reste upp till Härjedalen för att se på trakten, voro eniga; ingen av de båda utskottsledamöter, som ha låtit anteckna blank reservation, var väl med på den resan. Jag för min del har ju varit på platsen och känner till förhållandena där uppe, så att jag skulle kunna i detalj vittna om hurudana förhållandena där äro.

Det är ju en avskräckande hög siffra på den ifrågasatta järnvägens årliga underskott som den preliminära utredningen har angivit, men i detta stora område — det omfattar 1 361 942 hektar och är näst Lappland den glesast befolkade provinsen i Sverige — finns det stora utvecklingsmöjligheter, och befolkningen tror absolut på det här järnvägsprojektet. Det är ju nu 80 år sedan de här planerna första gången diskuterades, och under den tid, som har gått sedan dess, har i alla fall en hel mängd naturtillgångar exploaterats där uppe, så mycket att det mer än väl kunde ha motiverat byggandet av en järnväg. Det är i stor utsträckning enskilda som ha exploaterat dessa naturtillgångar, men det allmänna har i alla fall haft nytta av denna exploatering, och jag tror att det vore till fördel för hela landet, om man toge vara på de naturtillgångar i denna del av Sverige, vilka ännu inte äro utnyttjade.

Av den preliminära utredning av det här problemet, som de berörda kommunerna ha låtit företaga, har det framgått att kostnaden kan väntas bli så eller så stor, och samtliga dessa kommuner ha beslutat satsa erforderliga medel i det här företaget. Under tiden ha kostnaderna stigit — till det dubbla, tror jag — men det avgavs inte en enda röst i de där kommunerna mot att man skulle satsa det belopp som fordrades, ty man ansåg att tillkomsten av denna järnväg skulle medföra synnerligen stor nytta för bygden. De, som känna till förhållandena där uppe, få en helt annan uppfattning om den här frågan, än de, som sitta exempelvis här i Stockholm och läsa om den. Jag måste erkänna att jag själv blev brydd, när jag såg att

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

järnvägen kan väntas lämna ett så stort underskott för varje år, men jag tror liksom utskottets ordförande, att det blir något helt annat med tiden, om den här järnvägen kommer till stånd. Jag är säker på att den kommer att betala sig efter några år — fastän visserligen ganska många år — och då är det ju i alla fall en god sak, om projektet kommer till utförande.

Herr talman, jag hade egentligen bara tänkt framföra ett tack från Härjedalen till utskottet, fastän jag nu har kommit litet vid sidan om ämnet.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag skulle inte ha gripit till orda igen, om inte statsutskottets ärade ordförande nästan hade provocerat mig till att göra det. Han fällde ett uttalande som gick ut på att breddning av smalspåriga järnvägar egentligen inte var något särskilt nödvändigt arbete och att de trakter jag hade talat om voro väl försedda med kommunikationer, varför det projekt, som detta utlåtande gäller, borde genomföras i första hand — ungefär så uppfattades innehållet i vad han sade. Jag förstår inte var det skulle tjäna till att säga detta; vi hade kunnat spara 20 minuter, om han inte sagt det.

Nu skulle jag vilja påstå, att det inte finns någon del av landet som är så illa försedd med kommunikationer, i varje fall i förhållande till befolkningstätheten, som just Kalmar län är. Jag tror att det skulle vara ganska hälsosamt och nyttigt för statsutskottets fjärde avdelning att bli bjuden på en resa genom diverse nejder där nere. Jag skulle åtaga mig att låta er köra en lika lång sträcka som ni körde i Härjedalen och låta er bli lika sjösjuka som ni voro där uppe, och ni skulle träffa på byar med 40 eller 50 jordbrukare, som ha en halv eller en mil till allmän väg. Jag undrar, om det finns någon motsvarighet till detta där uppe i Härjedalen. Vid järnvägarna i Kalmar län kan man ofta inte få någon nyupprättad industri, eftersom det inte går att komma ut på riksjärnvägsnätet med de

vagnar som lastas vid dessa smalspåriga järnvägar.

Jag skulle kunna hålla på länge med att tala om, vilka verkligt stora brister i kommunikationshänseende som råda där nere, men jag hoppas att statsutskottets ärade ordförande tror mig, när jag säger, att där finnes ett stort område som är mycket eftersatt när det gäller kommunikationsväsendet. Det är därför jag reagerar litet emot att man på detta sätt nonchalerar ett sådant uttalande som jag gjorde, att de breddningar av smalspåriga järnvägar där, som äro utredda, inte böra eftersättas för ett sådant nytt projekt som det nu ifrågavarande. För övrigt finns det nog även på andra håll i landet projekt, som äro utredda och även beslutade och som man bör tänka på, innan man förverkligar ett projekt sådant som det här. Vad jag närmast var rädd för var att en eventuell kommande arbetslöshet i vissa trakter skall medföra, att man utför arbeten på järnvägar i dessa trakter, även om de äro mindre nödvändiga än arbeten i andra trakter, där det till äventyrs råder mindre arbetslöshet.

Jag vill således reagera emot att man utan att ha gjort en lika noggrann undersökning som den, vilken föreslås beträffande Härjedalen, påstår att behovet inte är lika stort på andra håll, där utskottet inte har varit och rest under samma auspici. Men det skall bli ett nöje att få se fjärde avdelningen nere i trakter, om vilkas förhållanden dess ledamöter tydligen inte ha någon kännedom.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag går ut ifrån att den utomordentliga enighet, med vilken man här går in för den i motionen föreslagna utredningen, också skall återspeglas i kammarens beslut och att detta således skall gå ut på bifall till utskottets hemställan.

Utskottet har fullgjort sitt uppdrag på ett enligt min mening förnämligt sätt, inte minst genom att besöka den trakt det är fråga om och studera förhållandena på platsen. Det är mycket viktigt

Ang. järnvägsförbindelse Ljusdal—norska gränsen.

att ett utskott på detta sätt blir i tillfälle att tala med bygdens folk och lära känna dess sätt att se på tingen, samtidigt som utskottet får se, huru förhållandena gestalta sig i bygden.

Jag har ju för min del sysslat litet med de problem, som herr Manner-skantz här har berört i diskussionen, och jag tycker det är rätt att han påminner om de förhållanden, som han anförde, men jag tycker inte att vad han sade behöver anses stå i motsättning till önskemålet om en ny järnväg från Ljusdal till norska gränsen. Jag tycker man skall vara tacksam för det intresse för vårt kommunikationsväsende, som riksdagen har visat. Det är förhållanden, över vilka man icke råder, som ha gjort att arbetet på förbättring av våra kommunikationer icke har kunnat bedrivas i den takt som hade varit önskelig.

Jag vill i det sammanhanget passa på tillfället att säga att jag tror det finns stora grupper av människor här i landet, som kanske inte riktigt ha gjort klart för sig vilken betydelse kommunikationsväsendet har för produktionen och för befolkningens levnadsförhållanden. Kommunikationerna ha så utomordentligt stor betydelse dels för samhällsbildningen och dels för utvecklingen av näringslivet utefter kommunikationslederna, att kommunikationsfrågan enligt min mening inte bör förbigås, när man intresserar sig för en rationalisering och lokalisering av vår industriella verksamhet. De ansträngningar, som man gör för att rationalisera våra industrier och därigenom åstadkomma en större produktion per anställd i företagen, måste alltså kombineras med ett förbättrat kommunikationsväsende.

Som här har anförts, har järnvägsstyrelsen med sin förvaltande uppgift skyldighet att se till, att järnvägsanläggningarna kunna lämna skälig ränta på det nedlagda kapitalet, men riksdagen bör anlägga vidare synpunkter på frågan. Även om man inte i dag kan utlova de och de vinsterna, måste vissa åtgärder ändå vidtagas, vilket även har anförts beträffande blekingenätet. Det

vore tacknämligt, om arbetet med kommunikationernas utbyggande kunde påbörjas på allvar och utföras efter en bestämd plan, så att man kunde slippa vänta år från år. Medan man utför det arbete, som kräves av herr Manner-skantz och säkerligen av många med honom, som där nere bygga och bo, hinner man utreda nu föreliggande problem. Härjedalen är en del av vårt land, som säkert har sina stora värden, och man bör därför inte underlåta att biträda det här framlagda förslaget om en utredning.

Många av härjedalingarna ha för övrigt släktingar i Norge. Där har det ådagalagts ett oerhört stort intresse för kommunikationsväsendet, och man är fortfarande mycket starkt engagerad i planläggning av ytterligare utbyggnad av järnvägsnätet där. I Norge har man för att få enhetlig spårvidd byggt om så gott som varenda banbit, där spårvidden inte från början har varit den rätta, och detta arbete, som har utförts under årens lopp, har kostat drygt 300 miljoner kronor. I Sverige ha vi fortfarande detta mycket ogynnsamma system med olika spårvidder på olika banor. I Norge har man i regel vida svårare terrängförhållanden än vi ha här, men ändå planlägger man där utomordentligt stora järnvägstrafikleder. Varför gör man det? Jo, den norska befolkningen är i stor utsträckning bosatt i sådana trakter, att det är mycket svårt att åstadkomma snabba förbindelser på annat sätt än med järnvägar. På olika ställen i landet finns det näringsgrenar som behöva förbindelser ut till stora trafikleder eller till vattendrag. Likadant ha vi det i vissa delar av vårt land, och jag anser nu att man bland annat i detta fall, som gäller Härjedalen och en del av Hälsingland, åtminstone bör föranstalta om utredning för att undersöka, om det finns några förutsättningar för att göra detta offer, som byggandet av en icke räntabel järnväg innebär.

Jag är fullt ense med statsutskottets ärade ordförande om att vi här inte få tveka, åtminstone inte i detta första skede. Vi måste försöka få fram ett ma-

Om en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

terial, som vi kunna bygga ett slutligt ställningstagande på, och jag hoppas, att den lilla disharmoni, som herr Mannerskantz' reservation här framkallat, inte skall grusa förhoppningarna i det avseendet, utan att alla, som äro intresserade av kommunikationsväsendet, skola få fastslaget, att riksdagen allt fortfarande har stort intresse för kommunikationsväsendets utbyggande här i landet. Genom att lämna besked till de olika bygderna om detta intresse stärka vi befolkningens förhoppningar att få leva kvar i sina gamla hemtrakter. En avfolkning av dessa blir till skada för landet i dess helhet.

Jag ber att på det varmaste få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON, JOHAN BERNHARD: Herr talman! Herr Mannerskantz har, att döma av hans sista inlägg, alldeles missförstått mitt anförande.

Jag menade visst inte, att man inte skulle fortsätta med arbetet att förbättra de järnvägar, som finnas i södra Sverige, genom att bygga ut de smalspåriga järnvägarna till bredspåriga. Herr Mannerskantz vet, att jag inte heller har motsatt mig detta, ty det är väl bara två år sedan vi i statsutskottet fattade ett principbeslut om att blekingenätet skulle ombyggas. Staten har ju i år också beslutat övertaga västgötanätet, och samma problem kunna uppstå på andra håll.

Jag har inte på något sätt velat avråda från att man fullföljer de planer, som äro uppgjorda, utan är positivt inställd därvidlag.

Jag kan för övrigt inte riktigt förstå, att man i diskussionen skall behöva göra dessa jämförelser mellan två så skilda spörsmål, vilka på intet sätt kunna jämföras, och jag ber herr Mannerskantz fundera litet över vad folket uppe i Härjedalen skall säga, när de höra, att dessa två saker ställas mot varandra. Att ett sådant motsatsförhållande föreligger vill väl herr Mannerskantz heller inte på allvar göra gällande. Vad jag här velat framhålla är endast, att den bygd

det här gäller på grund av avsaknaden av kommunikationer kommit i en särställning.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Om en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 228, i anledning av väckta motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr E. Persson m. fl. (I: 11) och den andra inom andra kammaren av herr Ericsson i Sör-sjön m. fl. (II: 18), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående anläggande av mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna, varvid i första hand avsåges upptagande av underhandlingar med norska regeringen för träffande av erforderlig överenskommelse härom, samt för riksdagen framlägga det eller de förslag, som därav kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 11 och II: 18 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr PERSSON, EINAR: Herr talman! Det kan måhända synas litet förmätet av mig att uppträda i denna fråga efter all den överläggning, som har ägt rum i föregående ärende, och efter all den sakkunskap i järnvägsfrågor, som här har utvecklats, men eftersom jag är motionär i den fråga, som nu föreligger till avgörande, har jag ansett mig inte böra underlåta att säga några ord.

Det spörsmål, som här redovisas i statsutskottets utlåtande nr 228, är icke nytt, även om det är första gången som det förts fram på riksdagens bord genom motioner i båda kamrarna. Denna järnvägsfråga har varit föremål för be-

Om en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

handling vid åtskilliga järnvägsmöten både på norsk och svensk mark. Redan år 1896 var den föremål för ett fullständigt kostnadsförslag. Det gällde då en mellanriksbana mellan Orsa och norska gränsen. Järnvägen mellan Mora och Älvdalen var då inte byggd. Den tillkom några år senare, och år 1920 bildades till och med ett järnvägsbolag, som fick koncession för byggande och trafikerande av en järnväg mellan Älvdalen och Nornäs. Det var ju meningen att Särnabanen skulle framdragas förbi Nornäs, och då ansågs det lämpligt från kommunernas sida att såsom en första etapp på detta mellanriksbaneprojekt bygga en järnväg fram till Nornäs. Jag kan också nämna, att Älvdalens kommun i detta företag tecknade en miljon kronor.

Efter de mer än femtio år, som denna mellanriksbana har varit aktuell, har det nu ansetts lämpligt, att riksdagen finge ta ställning till densamma. Det ser emellertid ut, som om frågan ännu ej vore mogen för en lösning i av motionärerna angiven riktning. Men trots att statsutskottet avstyrkt motionerna, får man väl ändå anse, att frågan har fallit framåt, och den torde också så småningom återkomma här i riksdagen.

När statsutskottet i sitt utlåtande nr 227 rörande den föreslagna järnvägen Ljusdal—norska gränsen, som vi nu ha beslutat om, säger att denna järnväg skulle få en stor betydelse för de ekonomiska och kulturella förbindelserna med Norge, är jag fullt och fast övertygad om att samma skäl kunna anföras för en mellanriksbana med den sträckning, som herr Evald Ericsson i andra kammaren och jag föreslagit i våra motioner. Genom en mellanriksbana Dalarna—Stöa—Trysil skulle en direkt förbindelse skapas mellan Östersjön och Västerhavet, eller med andra ord mellan Gävle och Bergen. Man skulle på så sätt också få en förbindelse till en isfri hamn året runt, nämligen Bergen.

Jag ber att i detta sammanhang få understryka vad länsstyrelsen i Kopparbergs län säger i sitt yttrande till statsutskottet. Det heter där: »En sammanbindning av de svenska och norska järn-

vägsnäten å någon plats mellan Charlottenberg och Storlien synes vara av behovet påkallad. De nuvarande förbindelserna mellan mellersta Sverige och mellersta Norge äro synnerligen dåliga och all samfärdsel mellan dessa trakter måste ske med mycket stora omvägar. Åtskilliga skäl tala för att en dylik sammanbindning bör göras till järnvägslinjen Vansbro—Särna.» Jag kan nämna att det från det svenska stambanenätet och till norska gränsen inte är mer än två mil.

Den föreslagna mellanriksbanan skulle framför allt få en mycket stor betydelse för det svenska skogsbruket i de trakter, som den skulle komma att genomlöpa, ty dessa utgöra ett av Dalarnas skogrikaste områden. Enbart inom Transtrand och Älvdalen uppgår den taxerade skogen till ett värde av nära 22 miljoner kronor, och det är väl skogens värde som härvidlag är avgörande och inte hur stor areal som skogsmarken omfattar. Av denna skog äger staten en rätt stor del — jag skulle tro ungefär hälften — och om man räknar med skogsvärdet för de övre Dalasocknarna, som äro intresserade av denna mellanriksbanas uppkomst, uppgår det sammanlagda taxeringsvärdet på skogen till i runt tal 60 miljoner kronor.

Vårt lands billigaste kommunikationsleder äro som bekant, när det gäller transport av större mängder av gagnvirke, våra flottleder. Men det finns dock vissa virkessortiment, som ej lämpa sig för flottning, och det gäller framför allt gallringsvirket, men dit kan man också hänföra vissa sortiment av gagnvirke, såsom stolpar och plywood samt slipers, vilket allt i stor utsträckning fraktas på järnvägarna. Jag undrar också, om inte tendensen går i den riktningen, att procenten av den massaved, som fraktas per järnväg till fabriker, blir större och större för varje år, då man ju inte här behöver räkna med något sjunkningsvirke. Sjunkningsprocenten på flottledsvirket är eljest ganska stor. Jag tror också att man i framtiden måste räkna med att på ett helt annat sätt än före kriget ta vara på gallringsvirket. Vi ha ej råd att låta

Om en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

detta virke ligga på marken och ruttna bort till ingen nytta i en tid av sinande skogstillgångar.

För att på ett rationellt sätt kunna utnyttja våra skogar äro vi emellertid också i mycket stor utsträckning beroende av den mänskliga arbetskraften, och härmed är jag inne på de sociala synpunkter, som jag vill lägga på denna fråga. Det blir nog ett av vårt lands största problem i framtiden, hur man skall kunna behålla arbetskraften i våra skogar, ty som alla känna till, är flykten från skogen inget tomt prat, utan en realitet — en utveckling som man på skogsmannahåll är mycket bekymrad för. Detta framgår tydligt och klart av de två föredrag, som höllas vid skogsveckans allmänna sammanträde år 1946, det ena av professor Wahlund, som i sitt föredrag talade över ämnet »Skogsbrukets arbetskraftsproblem», och det andra av f. d. skogschefen G. Wesslén, som gav en »Översikt över arbetskraftsproblemen i skogsbruket». Enligt professor Wahlund skulle arbetskraftstillgången inom enbart skogsbruket i genomsnitt komma att minska med 12 procent under tiden fram till år 1960. Man torde emellertid få räkna med en mycket högre procentsats, ty i och med att sugningen till industrien blir kraftigare och kraftigare för varje år, minskas också arbetskraftstillgången i skogarna.

Orsaken till att skogsarbetarna lämna skogen, och särskilt då de yngre, ligger framför allt däri, att man känner sig mycket osäker om arbetstillgången. Man har en viss otrygghetskänsla. Enbart inom Kopparbergs län förefinns för närvarande en brist på drygt 1000 skogsarbetare. Det är alltså av stor vikt att här skapa fram arbetstillfällen, så att skogsarbetaren vet, att han kan få arbete året runt. Det har gått mycket bra att skaffa arbete åt skogsarbetarna under dessa krisår, då vi haft brist på fossilt bränsle. Nu känna emellertid skogsarbetarna med sig, att brännvedshuggningarna hålla på att ta slut och att alltså de riskera att bli utan arbete, framför allt sommartid, och de resonera

då som så, att det är bäst att söka sig arbete på annat håll. Om efterfrågan på arbetskraft inom industrien kommer att bli lika stor som för närvarande, tror jag att det i en nära framtid blir ett stort samhällsproblem att skaffa arbetskraft till skogarna.

Det är ur denna synpunkt särskilt viktigt att bättre betingelser skapas för att tillvarataga det ej flottningsbara virket i våra skogar, ty därmed skapas också arbetstillfällen. Det sker enligt min mening bäst genom tillskapande av bättre kommunikationsleder, och härvidlag äro otvivelaktigt järnvägarna av ett betydligt större värde än landsvägarna. Jag vill naturligtvis inte förneka, att våra landsvägar på många håll kunna ersätta järnvägarna, men det ena bör inte utesluta det andra. Järnvägar och landsvägar komplettera varandra på ett utmärkt sätt, och när det gäller tunga virkestransporter, tror jag att järnvägarna äro att föredraga.

Jag tycker att statsutskottet borde ha sett även på denna järnvägsfråga litet mera ur den sociala synpunkten, liksom var fallet i den järnvägsfråga, som vi nyss behandlade och beslutade om.

Nu får man emellertid vara statsutskottet tacksam för vad utskottet yttrat i slutet av sitt utlåtande, där det heter: »Det är emellertid möjligt att den av utskottet i utlåtandet nr 227 förordade utredningen rörande frågan om järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen icke kan undgå att ägna uppmärksamhet jämväl åt förevarande järnvägsprojekt i den del det avser att tillgodose behovet av en mellanriksbana i ifrågavarande landsdel.»

Jag vill kraftigt understryka vad statsutskottet här anfört. Men jag skulle naturligtvis ha känt mig så mycket tacksammare, om statsutskottet även hade kunnat tillstyrka en utredning i denna järnvägsfråga, och jag anser mig föranlåten att yrka bifall till motionerna nr 11 i första kammaren och nr 18 i andra kammaren.

Häri instämde herrar *Lindblom* och *Damström*.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Herr JOHANSSON, JOHAN BERNHARD: Herr talman! När statsutskottet haft att ta ställning till dessa båda i två olika motioner föreslagna riksjärnvägar och därmed sammanhängande projekt, har det stått alldeles klart för oss i statsutskottet, att båda dessa järnvägsföretag inte kunna genomföras på en gång, utan det har gällt för oss att med hänsyn till de olika bygdernas förhållanden och övriga omständigheter avväga angelägenhetsgraden dem emellan. Vi ha därvid kommit till den slutsatsen, att ur dessa synpunkter övervägande skäl tala för Härjedalsprojektet på grund av, såsom i den föregående debatten framhållits, denna vidsträckta bygds efterblivenhet i dessa avseenden.

I föreliggande utskottsutlåtande redovisas de skäl, som legat till grund för utskottets ställningstagande, och då utlåtandet inte är så långt, förmodar jag, att kammarens ledamöter tagit del av dess innehåll.

Det kan dock här förtjäna påpekas, att man inte är i samma avsaknad av järnvägar i norra Dalarna, och framför allt inte i samma avsaknad av allmänna vägar, som i Härjedalen.

Jag vill även hänvisa till järnvägsstyrelsens yttrande, i vilket framhålles, att den trafik, som en riksbaneförbindelse här skulle förmedla, inte är en helt ny trafik, utan en sådan, som redan nu har en viss anknytning till andra järnvägar.

Det må vidare framhållas, att beträffande detta järnvägsprojekt inte föreligger ens en preliminär utredning. Det har, efter vad som inhämtats, tvistats om vilken sträckning denna järnväg skulle få, och man tycker ju under sådana förhållanden, då vi ju veta att kommunerna i Dalarna med sina stora skogsfonder äro mycket bärkraftiga, och de mindre starka kommunerna i Härjedalen och norra Hälsingland ha gjort en preliminär utredning, som de själva bekostat, att man även i Dalarna hade kunnat kosta på sig en liknande utredning.

Det avgörande har emellertid varit, att vi varit nödsakade att välja mellan dessa båda järnvägar. Om vi hade tagit med båda, kunde det ha varit detsamma som

att ingendera av dem kommit till stånd. Nu har statsutskottet starkt understrukt behovet av den ena av dessa två järnvägar, men varit mera negativt inställd till den andra, i förevarande motion föreslagna järnvägen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 265, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till sjöarbetstidslag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft tio i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:
nr 425 av herr Gillström och herr Nilsson, Ernst Hjalmar,
nr 427 av herr Lindström m. fl.,
nr 428 av herr Johannesson och

Förslag till sjöarbetstidslag.

nr 429 av herr *Ericsson, Carl Eric*, m. fl., ävensom

inom andra kammaren:

nr 591 av herrar *Dahlgren* och *Adolfs-son*,

nr 592 av herrar *Dahlgren* och *Adolfs-son*,

nr 503 av herrar *Lindberg* och *Lundgren*,

nr 594 av herr *Lundgren* m. fl.,

nr 600 av herr *Severin* i Stockholm och

nr 601 av herr *Olson* i Göteborg m. fl.

I motionerna I: 429 och II: 601, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 265 måtte besluta, att ikraftträdandet av förslaget till ny sjöarbetstidslag skulle beroende av att den i propositionen omförmälda Seattlekonventionen i eventuellt reviderad form trätt i kraft i enlighet med de i konventionen angivna förutsättningarna.

I övriga motioner framställda yrkanden avsågo ändringar i eller tillägg till särskilda stadganden i det genom propositionen framlagda lagförslaget.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att det genom förevarande proposition, nr 265, framlagda förslaget till sjöarbetstidslag icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till sjöarbetstidslag;

B. att de i anledning av propositionen väckta motionerna I: 425, I: 427, I: 428, I: 429, II: 591, II: 592, II: 593, II: 594, II: 600 och II: 601, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits av, utom andra,

1) herrar *Wistrand*, *Löfvander*, *Oswald*, *Carl Eric Ericsson* och *Ryberg* samt fru *Sandström*, vilka av angivna orsaker hemställt, att riksdagen ville för närvarande avslå den kungl. propositionen;

2) herrar *Uhlén*, *Lundberg* och *Andersson* i Alfredshem, vilka på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga 2 § 2 mom. i den föreslagna sjöarbetstidslagen i den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Angående sättet för utlåtandets föredragning anförde

Herr **NORMAN**: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 54 hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages det i punkten tillstyrkta lagförslaget paragrafvis, och, där så erfordras, momentvis, med slutstadganden, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarrens ledamot begäres.

Vad herr Norman sålunda hemställt bifölls.

Punkten A.

Utskottets förslag till sjöarbetstidslag.

1 § 1 mom.

Detta moment lydde:

Denna lag äger, med nedan omförmälda undantag, tillämpning beträffande arbete som å svenskt fartyg anställd person för fartygets räkning eller eljest på grund av förmans uppdrag utför ombord å fartyget eller annorstädes.

Herr **NORLING**: Herr talman! I nu föreliggande utskottsforstag ha visserligen en del justeringar gjorts i nu gällande arbetstidslag, som betyda förbättringar för vissa grupper av sjöfolket men i andra fall en avsevärd försämring i deras arbetstidsförhållanden.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Den långa arbetstid, som tillämpas för sjöfolket, verkar också hämmande för yrket och utbildningen. Inte minst gäller detta fartygs- och maskinbefälet. Den tjuvning, som för ungdomen ligger i sjömansyrket, försvinner ganska fort, när man väl kommit ombord och finner, att arbetstiden betydligt överstiger den arbetstid, som man varit van vid, så länge man arbetade i land. Den frihet, som man har drömt om, blir i stället ett hårt slit såväl till sjöss som i land. Följden blir att omsättningen bland sjöfolket blir mycket stor, vilket i sin tur inverkar menligt på yrkesutbildningen.

I den kungl. propositionen och i utskottets förslag har enligt min mening alltför stor hänsyn tagits till redarintresset. De betänkligheter av ekonomisk art, som man från rederiernas sida hyst beträffande arbetstiden, anser jag för min del överdrivna, då säkerligen rederierna lika väl som industrierna skulle kunna bära kostnaderna för en 48 timmars arbetsvecka. Det är också belysande för inställningen på redarhåll i denna fråga, att på denna punkt fogats en reservation till utskottets utlåtande, i vilken yrkas avslag på de jämförelsevis ringa förbättringar i fråga om arbetstiden, som det nu föreliggande lagförslaget innehåller.

För att sjöfolket skall få en dräglig arbetstid fordras i första hand att 2 kap. 6 § i det nu framlagda förslaget erhåller en ändrad lydelse. Särskilt vill jag framhålla, att ekonomipersonalen på passagerarfartyg enligt detta förslag generellt sett får 10 timmars arbetsdag även på sön- och helgdagar. Det betyder en arbetsvecka på omkring 70 timmar.

Borttagandet för ekonomipersonalens vidkommande av bestämmelsen om arbetstidens början och slut och införande i stället av en 14-timmarsregel betyder också att arbetstiden kan utnyttjas mycket mer än tidigare. En arbetsdag på ända upp till 20 timmar kan faktiskt uttagas, och det kan man göra med stöd av lagen.

Vid en jämförelse mellan de nya bestämmelser, som nu föreslås, och de avtal, som finnas med rederierna, kan man

visserligen konstatera, att det nya lagförslaget innebär en sänkning av arbetstiden för ekonomipersonalen i förhållande till nu gällande lag, men samtidigt kan man konstatera, att enligt det nya lagförslaget arbetstiden ligger något högre än enligt de avtal, som träffats mellan rederierna och samma personal. Enligt gällande lag är arbetstiden 12 timmar och enligt föreliggande nya lagbestämmelser 10 timmar, men avtalen säga 9 timmar. Endast några få grupper av denna personal ha längre arbetstid, såsom matsalsuppassare, hyttuppassare och städerskor, vilka ha en arbetstid på 10½ timmar per dag. Dispens kan emellertid ges för längre tid i vissa fall, och det betyder att arbetstiden förlänges med en halvtimme. Däremot ha andra arbetare inom samma kategori, såsom förrådsarbetare, renhållningsmän, tvättpersonal, vaktmän och brandmän enligt gällande lag 8 timmars arbetsdag, medan den nu föreslagna lagen stadgar 10 timmar.

Följden blir alltså, att om än ett avtal finns, kan man för denna senare kategori fordra övertid upp till 24 timmar i veckan. Det betyder, att man aytalsmässigt kan utnyttja två timmar dagligen såsom övertid, vilka enligt lag inte kunna betraktas såsom övertid. Dyliga bestämmelser anser jag skada sjöfolket i stället för att gagna det.

Lagförslaget medför också en utökning av arbetstiden för trevaktindeldad maskinpersonal. Motiveringen härför är, att förrättad vakttjänst till sjöss efter hand kan förvandlas till övertidsarbete. Men detta kan i varje fall inte gälla vare sig styrman eller maskinist på fartyg med en bruttodräktighet av 1 000 registerton och inte heller beträffande däck- och maskinpersonal på fartyg om minst 500 registerton. Till och med utskottet har i sin motivering erkänt, att det rör sig om en försämring för denna kategori av sjöfolk.

Vad beträffar arbetstiden vid ankomst till eller avgång från hamn kan den ordinarie arbetstiden enligt utskottets förslag ökas med ytterligare en timme per dag för sjöman, som inte tillhör ekono-

Förslag till sjöarbetstidslag.

mipersonalen. Här borde i stället med rätta en förkortning av arbetstiden kunnat företagas. Numera har nämligen en betydande del av de arbeten, som tidigare betraktats såsom arbetsuppgifter för sjömän, överförts till stuveriarbetarna. Ytterligare en hel del av detta arbete torde i fortsättningen kunna överföras till stuveriarbetarna. Därför hade man med skäl kunnat vänta en betydlig minskning i stället för en förlängning av arbetstiden i detta fall.

När det gäller övertidsarbetet har Svenska sjöfolksförbundets styrelse till 1946 års sjömanskommitté avgivit ett yttrande, vari föreslagits att övertiden skulle begränsas till 12 timmar per vecka, dock att högst fyra timmars övertid per vecka i hamn skulle kunna uttagas, samt att befälhavares rätt att beordra sjöman att stanna ombord utan övertidsersättning skulle utgå. Utskottet har inte tagit någon hänsyn till dessa önskemål, utan föreslagit 24 timmars övertidsarbete även i fortsättningen. Man har visserligen gjort den rekommendationen, att övertidsarbete ej bör förekomma regelbundet, men en sådan rekommendation har naturligtvis inte något större värde. Bättre hade naturligtvis varit, att lagförslaget innehållit preciserade bestämmelser om övertid. Hur orimliga bestämmelserna om övertid för sjöfolket äro, ser man bäst, om man jämför med högsta tillåtna övertid i land, alltså för vanliga industriarbetare. För industriarbetare bestämmes ju övertiden enligt lag till högst 200 timmar per år, men för sjöfolket blir motsvarande tid 1 248 timmar. Den nya lagen medger till och med 94 timmars arbetsvecka, och det är ju någonting alldeles otroligt att man i nuvarande tid skall kunna föreslå en lag, som tillåter någonting sådant. Lagen om övertidsarbete skulle ju vara ett skydd för arbetarna, så att de inte genom överanstängning eller för stark förslitning ådraga sig ohälsa. Lagen om övertid för sjöfolket har, kan man säga, stiftats i rakt motsatt syfte. Sjöarbetstidslagets bestämmelser om ordinarie arbetstid och övertid kunna med fog anses föreskriva

nästän medeltida, omänskliga arbetsförhållanden.

Den lag om sjöarbetstiden, som nu skall antagas av riksdagen, är således ännu vitt skild från den lag om 48 timmars arbetsvecka, som gäller för industriarbetarna. Lagen blir säkert en mycket stor besvikelse för sjöfolket, som troligen hade väntat sig någonting helt annat i lagväg — ett närmande till 48 timmars lagstadgad arbetstid per vecka. Jag vill därmed inte förneka, att det nya lagförslaget innehåller vissa förbättringar jämfört med nu gällande lag, men jag anser att utskottet har varit alldeles för försiktigt när det gällt att begränsa såväl den ordinarie arbetstiden som övertiden.

Jag kommer alltså, herr talman, att beträffande 2 kap. 6 och 7 §§ och 4 kap. 13 § ställa särskilt yrkande i enlighet med motion II: 591. Dessutom yrkar jag bifall till reservation nr 4 av herr Uhlén m. fl.

Herr ERICSSON, CARL ERIC: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som i dag ligger på kamrarnas bord, rör sig om en verksamhet, vars detaljer äro relativt okända för flertalet av dem som såväl här i kammaren som inom utskottet ha att taga befattning med detsamma. Även för dem, som borde äga kännedom om de många intrikata frågor det här gäller — och jag tänker därvid i första hand på mig själv — är ämnet ganska svårbedömligt. Därför borde man i utskottet ha fått en något så när rimlig tid på sig för handläggningen av detta ärende, för att man skulle bli i stånd att bilda sig en uppfattning om förslagets innebörd och sannolika verkningar. Det har man emellertid ej fått, och det har också oförbehållsamt medgivits i utskottet.

Utskottsbehandlingen av ärendet har enligt min mening varit så föga grundlig och så knapphändig, att jag vågar påstå att flertalet medlemmar av utskottet inte i alla delar haft klart för sig vad deras ståndpunkt i en del frågor verkligen inneburit. Jag kan som bevis härför omnämna, att det finns medlem-

Förslag till sjöarbetstidslag.

mar av utskottet som motionerat på ett sätt, röstat på ett annat sätt inom utskottet och reserverat sig på ett tredje sätt. Med kännedom om dessa personers klara förstånd och begrepp finner jag det alldeles påtagligt, att denna villrådighet har sin grund i själva lagtexten, tillämpningen av densamma och den omständigheten, att det för en utomstående är svårt att sätta sig in i arbetsförhållandena ombord i fartygen.

Utskottet har heller inte haft tid på sig att framlägga förslag i frågor, där en omarbetning enligt utskottets mening uppenbarligen borde ha skett. Jag tänker här särskilt på frågan om den lagstadgade ersättningen för övertidsarbete. Jag återkommer längre fram till denna fråga och vill nu endast nämna, att ersättningen för övertid här, i olikhet mot vad fallet är i mig veterligt all annan arbetstidslagstiftning, är reglerad och reglerad på ett sätt, som även enligt utskottets mening leder till ersättningar för övertid, som äro ganska orimliga. Man var nog i utskottet inne på tanken att göra någonting åt detta, en sak som för övrigt framgår av följande yttrande på s. 18 i utlåtandet: »Med hänsyn härtill och då tiden icke medgivit utskottet att företaga någon mera ingående prövning av olika tänkbara metoder att bestämma övertidersättningen, har utskottet funnit sig nödsakat att inskränka sig till detta omnämmande med uttalande av att frågan enligt utskottets förmenande förtjänar att ägnas fortsatt uppmärksamhet framdeles.» Detta tyder ju på att utskottet självt har ansett tiden för knapp för att man skulle kunna uppgöra det förslag, som även utskottet i detta fall har ansett behövt.

Jag måste därför framhålla, att resultatet av utskottets arbete redan av denna anledning ej kan anses så väl övervägt som man har rätt att fordra av ett riksdagens utskott. — Vad jag nu anfört innebär på intet sätt någon kritik mot utskottets ärade ordförande. Han har tvärtom med sedvanlig oväld och med det goda handlag, som är utmärkande för hans sätt att leda över-

läggningarna i utskottet, gjort det bästa av en svår situation. Orsaken är utslutande att söka i att frågan förelagts utskottet så sent, att en grundlig genomgång ej medhunnits.

Det hade, synes det mig, ur alla synpunkter varit bättre, om propositionen i stället framlagts omedelbart vid början av nästa riksdag. Därigenom hade utskottet fått tillräcklig granskningstid på sig och dessutom varit i tillfälle att genast taga itu med arbetet. Andra lagutskottet hade på det sättet sluppit ifrån att under någon tid i början av riksdagen gå i tomgång.

Jag vill nu med några få ord redogöra för utvecklingen av den tidigare lagstiftningen på detta område. Vi fingo den första sjöarbetstidslagen år 1920. Denna lag förlängdes, med en del smärre ändringar, till och med utgången av år 1926 samt därefter först fyra och senare tre år till 1933 års utgång. Det var särskilt på grund av lagstiftningens svårbedömliga karaktär och den försiktighet, vartill de internationella förhållandena på detta område gävo anledning, som man gick varsamt fram. Detta uttalande återfinnes i sjömanskommitténs betänkande. År 1934 utfärdades en ny lag med giltighet till år 1938, och den lagen förlängdes sedan ytterligare ett år till 1939. I september 1938 utfärdades den lag, som från den 1 januari 1939 har gällt och allt fortfarande i huvudsak gäller till och med utgången av innevarande år. En del justeringar ha dock under tiden vidtagits. Man kan därför inte påstå, att lagstiftningen har stått stilla, även om man, som nyss nämnts, fått iakttaga en viss försiktighet på grund av den internationella konkurrensen.

Det är alldeles tydligt att den nation, som pålägger sin sjöfart de största pålagorna, får räkna med de sämsta resultaten av densamma, alldenstund fraktsatserna äro internationella. Detta förhållande har även utgjort anledningen till att de sjöfartsidkande staterna sökt åstadkomma enhetliga internationella bestämmelser i fråga om de sociala anordningarna till sjöss, såsom ar-

Förslag till sjöarbetstidslag.

betstidslag, bemanningslag, bestämmelser om löner o. s. v. Det senaste försöket i detta syfte gjordes vid den s. k. sjätte sjöfartskonferensen, som avhölls i Seattle, USA, år 1946. Vid denna konferens enades de deltagande nationerna om flera konventioner, bland annat även in fråga om sjöarbetstiden. Denna konvention behandlades vid 1947 års riksdag, och på förslag av departementschefen avtog riksdagen densamma. Inte heller någon annan nation har godkänt konventionen i fråga. Det nu föreliggande lagförslaget är emellertid grundat på denna konvention, efter överarbetning av 1946 års sjömanskommitté. I lagförslaget har i vissa delar gjorts avsteg från konventionen, särskilt i vad det gäller övergångsbestämmelserna om dispenser för existerande fartyg samt i fråga om totalt förbud mot regelbundet övertidsarbete.

Då nu två år förflutit sedan Seattlekonferensen utan att någon enda stat antagit de konventioner, vilka blevo resultatet av konferensens arbete, har man nödgats gå i författning om en revision av dessa beslut. Denna revision skall äga rum i Genève i höst. Det är ju tänkbart att en dylik revision skall komma att möjliggöra ett antagande av konventionen för Sveriges vidkommande, men därom vet man ännu intet. Det förefaller egendomligt, om Sverige såsom enda land nu skulle stifta en lag, som står i nära överensstämmelse med Seattlekonventionen, trots att alla äro ense om nödvändigheten av att den revideras. Departementschefen har ansett, att man oaktat detta förhållande bör taga största hänsyn till konventionens regler i syfte att underlätta en eventuell senare ratificering av konventionen. Vore det inte naturligare, om ratificering eller i varje fall en revidering av konventionen föreginge en lagstiftning i vårt land i denna sak?

Såsom enda bärande motiv för denna lagstiftning har anförts en utbredd önskan hos vårt sjöfolk om att en dylik lagändring nu skall komma till stånd. Jag vill på intet sätt underkänna betydelsen av detta motiv, liksom jag inte heller

vill motsätta mig en fortgående jämställdhet i fråga om sjöfolkets arbetsförhållanden och förhållandena inom andra näringar. Man får dock inte glömma bort, att verksamheten ombord på ett fartyg är så i grunden olik all verksamhet i land, att man inte kan sätta likhetstecken dem emellan. Om den föreslagna lagen inte skulle träda i tillämpning den 1 januari 1949, tror jag inte att någon enda sjöman skulle taga skada därav. Det är troligare, att sjöfolket kommer att ha mera ont av en i stor hast genomförd lagstiftning, som kan leda till skada för näringen och därmed för dess utövare i olika grader.

Jag vill nu anföra några synpunkter på propositionen.

Såsom jag förut nämnt, trädde den nu gällande sjöarbetstidslagen i kraft den 1 januari 1939. I förhållande till den tidigare lagen innebar den väsentliga skärpningar. Kommerskollegium och socialstyrelsen uttalade då, att även om den svenska sjöfarten kunde bära de uppkommande merkostnaderna under goda konjunkturer, var det ovisst, om detta kunde bli förhållandet vid en depression. Under och efter kriget har fraktmarknaden varit god. Tecken tyda dock på att vi nu gå mot sämre tider. Tillgången på laster har påtagligt minskats, och frakterna äro med få undantag i sjunkande. Man väntar ju att Marshallplanen skall medföra ökade transporter till och från de transoceana länderna, men minst 50 procent av dessa laster avses skola transporteras på amerikanska kölar. Det blir alltså inte mycket över för andra.

Vad beträffar trafiken i de svenska hamnarna har jag i min dagliga gärning tillfälle att mycket noga följa utvecklingstendenserna. För att nu ta Stockholms hamn som ett exempel kan jag nämna, att trafiken där sedan ett år tillbaka har sjunkit med ungefär hälften. Den statistik jag då bygger på är det antal man, som dagligen arbetar i hamnen. Vid denna tid förlidet år uppgick arbetsstyrkan till mellan 800 och 900 man per dag, under det att den nu uppgår till mellan 300 och 400 man per dag.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Denna påtagliga nedgång i verksamheten i hamnen står i nära samband med och betingas av förhållandena inom sjöfarten som sådan. Fartygen på de transoceaniska linjerna hade vid denna tid förra året i regel full last, 3 000—5 000 ton, beroende på fartygens storlek, under det att de i dag komma med lika många hundra ton. Denna nedgång i trafiken på Stockholms hamn motsvaras i stort sett av förhållandena i våra övriga hamnar, och man kan alltså konstatera en successiv och stark nedgång i trafiken på våra hamnar.

Jag vill i detta sammanhang inte underlåta att nämna några ord om fraktmarknaden, sådan den ter sig i dag. Det kan ju förefalla damerna och herrarna, som om den saken skulle ligga litet vid sidan av ämnet, men så är det inte, ty fraktmarknaden är ju ändå det för trafiken väsentliga. Är fraktmarknaden dålig, har man också dålig trafik. Utsikterna på fraktmarknaden, sådana de nu te sig, måste ha en viss betydelse vid bedömningen av den här föreliggande frågan. Jag erkänner gärna att läget på fraktmarknaden är en mera temporär företeelse, men man kan ändå inte fränkänna det betydelse.

Världshandelsflottan uppgick före kriget till cirka 80 miljoner ton d. w. På grund av den under kriget synnerligen omfattande nybyggnadsverksamheten i Amerika har världstonnaget ökat mycket kraftigt. Efter kriget uppgick det till cirka 99 miljoner ton d. w. och utgör för närvarande över 100 miljoner ton d. w. En ökning med cirka 25 procent sedan förkrigstiden har alltså skett. Trots detta förhållande har en viss brist på tonnage gjort sig gällande under åren närmast efter kriget, beroende dels på de långa transoceaniska koltransporterna, dels på den långa tid som vid varven erfordrats för utförande av reparationer och eftersläpande klassningsarbeten, som nu ha tagit mycket längre tid i anspråk än förut.

Den alltid normgivande fraktmarknaden för spannmålslaster från La Plata har under senaste tiden visat en mycket svag tendens. Sålunda erhöles exem-

pelvis i januari vid frakt av spannmål från La Plata till kontinenten 15 dollars per ton, under det att man nu i april har fått sänka fraktsatsen till 12 dollars, d. v. s. en sänkning med 20 procent. För närvarande visar det sig förenat med stora svårigheter att över huvud taget erhålla laster från Sydamerika till Europa.

I fråga om den internationella linjefarten, inom vilken en betydande del av det svenska tonnaget är sysselsatt, har under den senaste tiden en väsentligt minskad tillgång på laster förelagat. Lasttillgången från Europa till exempelvis Australien är för närvarande så dålig, att en nybyggd svensk 9 500-tonnare nyligen varit nödsakad avgå i ballast till Australien, när inte ens en dåligt betalande cementlast kunnat uppbringas. Detta är åtminstone ett tecken som tyder på, att vi befinna oss i en nedgångskonjunktur.

Samma är förhållandet i linjetrafiken mellan Nord- och Sydamerika, där fartygen, av vilka en del äro svenska, inte kunnat erhålla tillräckliga laster, utan måst omdirigeras för sysselsättning med mindre lönsamma laster i för dessa specialbyggda fartyg ogynnsam trafik.

För Sveriges handel med England och kontinenten användas i huvudsak fartyg på mellan 1 000 och 3 000 ton, av vilka Sverige har en stor och, som det vid flera tillfällen visat sig, för landet mycket värdefull flotta. Lasttillgången i denna trafik har på grund av det livliga handelsutbytet under åren närmast efter kriget varit tillfredsställande. Till följd av sammankrympningen av handeln inom detta trafikområde får man nu med säkerhet räkna med väsentligt minskade fraktkvantiteter. Härtill kommer ytterligare en faktor att räkna med, nämligen den alltmer tilltagande konkurrensen från framför allt tyskt och holländskt men även annat utländskt tonnage, som kan drivas med väsentligt lägre kostnader än det svenska.

Vad angår trafiken mellan Sverige och Danmark har valutasituationen för Danmarks del inneburit att det danska tonnaget gynnats i mycket hög grad, och

Förslag till sjöarbetstidslag.

största delen av transporter till och från Danmark sker på danska kölar.

Jag har velat lämna dessa uppgifter för att ge bakgrunden till det ställnings-tagande, som man från mitt håll anser motiverat av det rådande läget.

Propositionens förslag innehåller långt gående skärpningar i förhållande till gällande lag. Enligt en av departementschefen godtagen beräkning uppgå merkostnaderna för den svenska handelsflottan till cirka 10 miljoner kronor i engångskostnader och lika mycket i årliga kostnader. Engångskostnaderna bero, såsom kammarens ledamöter förstå, till största delen på den ombyggnad av fartygen, som blir följderna av de ökade besättningarna. Det är inte små summor det här rör sig om, och de angivna siffrorna torde vara minimisiffror. Propositionen innehåller för övrigt närmare utredning på denna punkt. Denna belastning kommer vid en depression att försvåra konkurrensen med utlandet och kan då leda till en uppläggnings av fartyg. Den kan även tänkas medföra överflyttande av svenskt tonnage under främmande flagg med de nackdelar för landet, som detta kan komma att medföra. Jag hänvisar till sjömansutredningens yttrande härvidlag. Jag vill ej underlåta att läsa upp det för kammaren; det är en offentlig utredning, och man får förutsätta att de uppgifter, som finnas i den, skola vara tillförlitliga. Det står i samband med behandlingen av 6 § om den ordinarie arbetstiden å passagerarfartyg följande: »Skulle förslaget i denna del genomföras, finge detta till följd, att det ekonomiska drivandet av passagerarfartygsflottan avsevärt försvårades. Nyligen har s/s 'Drottningholm' försålts till utlandet. Ett av de vägande skälen därför har varit, att gällande bestämmelser i avseende å bostäder och arbetstid äro så rigorösa, att det icke längre ansetts lönande att ekonomiskt driva fartyget. Samma orsaker hava medverkat till att m/f 'Kungsholm' icke återförts till svensk flagg utan kommer att gå i trafik för utländskt företag. Vad detta betyder för passageraretrafiken mel-

lan Sverige och Amerika ligger i öppen dag.»

Så skall jag be kammaren observera vad som sedan anföres, nämligen: »Det är fara värt, att man även i andra fall finner det nödvändigt att avyttra fartyg till utlandet eller icke anser det lönande att kontrahera nya fartyg.»

Detta är ju en ganska allvarlig sak, som jag ber kammaren vara god att lägga på minnet, när vi skola bedöma denna fråga. Det har uppgivits från sakkunnigt håll, att på motorfartyget »Gripsholm», som fortfarande är i svensk ägo, »ekonomipersonalen finge — jag citerar fortfarande samma yttrande — »om förslaget tillämpades, ökas med ett stort antal man. Enär bostadsutrymme för närvarande icke finnes tillgängligt för större personal än som nu är anställd, finge passagerarutrymme tagas i anspråk och med hänsyn till fartygets byggnad och de krav, som jämligt bostadskungörelsen ställas, har man beräknat, att passagerareantalet finge icke oväsentligt reduceras.»

Ja, det är ju ganska besvärliga förhållanden, som kunna bli följderna av detta förslag, och jag vill särskilt påpeka att vad jag nu citerat inte skrivits direkt med tanke på att den nya lagen införes utan även med tanke på de förhållanden, som ha varit rådande under den nuvarande lagens tillämpningstid. Om man då ytterligare skärper den, förstår man vad detta kan innebära. Jag tror inte att man skall ta så lätt på detta problem som man nu har gjort på en del håll.

Om de i propositionen framlagda förslagen upphöjas till lag, måste såväl befalets som manskapets antal utökas högst väsentligt. Det råder för närvarande stor brist på befäl, nämligen enligt uppgift cirka 500 personer, av vilka större delen utgöres av maskinbefäl. Om förslaget skulle gå igenom, skulle bristen ökas med cirka 450 man, d. v. s. vi skulle få ett underskott på närmare 1 000 personer i befälsställning. Jag vet inte, hur det skulle gå till att täcka denna brist, men det har man tydligen inte fäst avseende vid. Jag vill också

Förslag till sjöarbetstidslag.

nämna, att vi, för att fartygen skola kunna gå, äro tvungna att ha befäl till dem. Då har man nu fått göra på det sättet att man fått använda som befäl folk, som inte haft den i lag stadgade kompetensen för detta arbete. Man får taga vanligt duktigt sjöfolk, som har praktisk erfarenhet. Dessa personer få vara befäl på fartygen. Detta är emellertid ett förhållande som ur sjöfarts-säkerhetssynpunkt inte kan anses vara tillfredsställande.

Förslaget syftar att åstadkomma en verklig förkortning av arbetstiden. Detta kommer i stor utsträckning att ej kunna förverkligas. Lagen kommer i stället att medföra ökade övertidersättningar och oförändrad arbetstid, d. v. s. bli direkt löneförhöjande. Detta har man under utredningsarbetet varit ense om att söka förhindra. Särskilt inom den nyss omnämnda sjömanskommittén har som mål uppställts att man inte skulle få fram en lag, som medför ökade löner.

Bostadsutrymmena särskilt å medelstora och mindre fartyg äro begränsade. Det går inte att taga för stor plats i anspråk för detta ändamål, om fartygen skola kunna drivas ekonomiskt. Såväl efter den nu gällande sjöarbetstidslagens ikraftträdande som enligt den nya bostadsförordningen av den 30 juni 1943 nödgades rederierna att i stor utsträckning ombygga sina fartyg för att bereda ökade och bättre bostäder åt de ombordvarande. Det förefaller ganska obilligt, att man så snart efter dessa ombyggnader ånyo skall behöva ändra bostäderna å existerande fartyg.

De av departementschefen föreslagna dispensbestämmelserna kunna visserligen i viss utsträckning uppskjuta men ej undanröja de därmed förenade engångskostnaderna, som ju någon gång måste uttagas, om över huvud taget lagen skall ha någon mening. Skola de inte det, utan man får utgå ifrån att dispenser skola gälla i fortsättningen, har man ju stiftat en lag, som är byggd på dispenser, och det är väl inte en lämplig och riktig lagstiftning.

Departementschefen har, att döma av hans uttalande i propositionen, icke

framfört förslaget med någon större entusiasm. Då man läser hans uttalanden, får man snarast det intrycket, att han varit ganska tveksam om, huruvida propositionen borde framläggas nu. Denna tveksamhet har även tagit sig uttryck däri, att han på flera punkter vidtagit uppmjukningar i det förslag till proposition, som sjömanskommittén med frejdigt mod framfört. Jag förmodar, att det, som gjort departementschefen tveksam — om han nu varit det — har varit ovissheten dels om hur framtiden skall gestalta sig för sjöfarten, och dels hur lagen skall påverka sjöfarten och därmed landets ekonomi. Om man med en viss pessimism ser fram emot utvecklingen i världen för närvarande, och jag undrar, om man inte i dagens situation bör göra det, måste man räkna med en försämring för sjöfarten oavsett denna lags genomförande. Om denna försämring ytterligare utökas genom de kostsamma verkningarna av en lagstiftning, kan det knappast undgås, att den välbehöfliga inkomst landet haft av sjöfarten minskas. Enligt uppgift, lämnad till utskottet, belöper sig enbart utlandsvalutan och däribland hårdvalutan, som sjöfarten tillför landet under ett år, till cirka en halv miljard kronor. Den totala inkomsten rör sig enligt uppgift om 800 å 900 miljoner kronor — om jag nu skulle vara fel underrättad, kanske departementschefen vill korrigera mina uppgifter härvidlag.

Det kan ifrågasättas, om det är klok politik att i den prekära ekonomiska situation, i vilken landet för närvarande befinner sig, ens taga risken av att förminska denna inkomst genom vidtagande av ej absolut nödvändiga åtgärder. Jag vill inte föregripa diskussionen om bankoutskottets utlåtande nr 50, men nog tycker man, sedan man läst igenom detta, att man ändå får en tankeställare, som skulle kunna ha en viss återverkan även på denna fråga. Jag vill även erinra om det uttalande, som gjordes av hr Franzon häromkvällen, då han sade att man med läpparna talade för sparsamhet och för att man skall arbeta mot

Förslag till sjöarbetstidslag.

inflationen, medan man i verkligheten går helt andra vägar.

Det har uttalats förhoppningar om att en rationalisering skall bli följden av lagens genomförande och att denna rationalisering skulle minska kostnaderna för fartygen. Rationalisering är ju skriket för dagen, och det ordet har en underlig förmåga att få människor att tro att man med rationalisering kan uträtta underverk. Visst är rationaliseringen bra, och visst har den medfört många fördelar, men i allmänhet tror jag nog att man vågar påstå att den ofta inte motsvarat förväntningarna. Ätminstone har detta varit fallet inom de yrken jag bäst känner till — inom industrien kanske det är annorlunda. Inom sjöfarten anser jag ej att man kan rationalisera bort några nämnvärda kostnader. För övrigt ha våra konkurrenter samma möjlighet att rationalisera som vi, och om de göra det, stå vi fortfarande lika illa ställda i konkurrensen med utländska, av hård lagstiftning obundna fartyg.

Jag vill i detta sammanhang också nämna en faktor, som har varit på tal i utskottet men som icke beröres i betänkandet, nämligen den danska beskattningen. Det förhåller sig nämligen så, att i Danmark beskattas ej inkomst av trafik, som bedrivs mellan utländska hamnar. Det är uppenbart, att denna förmån betyder oerhört mycket för dansk sjöfart, och den bereder ökade möjligheter för rederierna att bära kostnader för bland annat s. k. sociala utgifter. Det torde också vara klart att den utgör en sporre för rederierna att söka skaffa sig sådan trafik. Därigenom tillföres landet utländsk valuta. Det kanske kan vara något att tänka på i detta sammanhang. Jag hade, som framgår av motionen I: 429, tänkt mig, att man skulle kunna i huvudsak acceptera propositionen under den förutsättningen att med ikraftträdandet skulle anstå, till dess man lyckats ernå en internationell lagstiftning, som medförde ungefär samma pålagor för de olika nationernas sjöfart. Härigenom skulle man enligt mitt förmenande ha erhållit en grundval, på

vilken man kunnat för vårt vidkommande fortsätta den internationella konversationen vid de diskussioner, som nu i höst komma till stånd.

Utskottet har dock icke velat antaga detta förslag utan i stället godkänt lagförslaget med giltighet från och med den 1 januari 1949. Utskottet har emellertid icke nöjt sig därmed, utan i några ej oviktiga punkter gjort vissa avsteg från propositionen, vilket är så mycket mera anmärkningsvärt, som utskottet samtidigt understryker departementschefens uttalande om nödvändigheten av att »vid en revision av sjöarbetstidslagen gå fram med försiktighet, så att icke sjöfartsnäringen tillfogas skador, som kunna ha menliga återverkningar för folkhushållet i dess helhet och för sjömansyrkets utövare».

I denna situation har utskottets borgerliga minoritet icke haft annat val än att för närvarande yrka avslag på den kungliga propositionen och utskottets förslag.

Jag kanske i detta sammanhang får nämna, att det avgivits en blank reservation av en av högermännen i utskottet, nämligen herr Hagård. Han har meddelat mig att han i den situation, som nu råder, ansluter sig till den uppfattning, åt vilken de övriga borgerliga representanterna inom utskottet ha givit uttryck. I fråga om de detaljändringar i propositionen, som av utskottet vidtagits, kommer jag, herr talman, att, om avslagsyrkandet ej bifalles, vid genomgången av de olika paragraferna framföra yrkanden.

I detta anförande instämde herrarna *Löfvander, Arrhén och Wistrand*.

Herr statsrådet GJÖRES: Herr talman! Det anförande vi lyssnat till av den föregående ärade talaren gav utan tvivel en god sammanfattning av den syn på dessa ting, som är utmärkande för rederinäringen. Det anförda ger också uttryck för de farhågor, som man, jag höll på att säga traditionellt, hyser från rederinäringens sida, när fråga blir om mer eller mindre ingripande reformer

Förslag till sjöarbetstidslag.

beträffande sjöfarten. Man är på rederihåll helt naturligt ganska angelägen om att sjöfarten inte skall belastas med kostnader, som man fruktar skola kunna bli alltför pressande under olika förhållanden. Det förhåller sig onekligen så, att sjöfarten på ett helt annat sätt än de flesta andra näringar är utsatt för de svängningar, som konjunkturväxlingarna föra med sig, och detta kommer alldeles särskilt till uttryck under lågkonjunkturer, då den internationella varuomsättningen krymper. Hänvisningen till dessa förhållanden skjutes därför också alltid fram som argument mot sådana reformer, som äro ägnade att belasta sjöfartsnäringen.

Jag har under mitt sysslande med den proposition, som vi nu gå att behandla i riksdagen, haft anledning att slå upp riksdagens protokoll från 1938, då man behandlade det förslag till sjöarbetstidslag, som trädde i kraft om jag minns rätt på nyåret 1939. Det är ganska egendomligt, eller på sätt och vis inte alls egendomligt, att finna, att de argument, som nu förts fram mot det här föreliggande förslaget, äro nära nog identiskt desamma som framfördes år 1938. Även då hyste man farhågor för att den svenska rederinäringen skulle komma att i så hög grad belastas genom den sjöarbetstidslag, som då genomfördes, att allvarliga vådor för näringens bestånd och utveckling skulle vara för handen. Dessa farhågor ha icke besannats. Tvärtom måste man säga, att den svenska handelsflottan i dag befinner sig i ett mera blomstrande läge än den gjorde år 1938. Detta kan kanske i hög grad förklaras därav att vi efter år 1938 inte fingo den depression, som man från rederinäringens sida då med uppläggningsciffror månad för månad spådde skulle komma, utan vi fingo i stället en konjunktur av alldeles särskild beskaffenhet, en krigskonjunktur, som har i hög grad lyft upp rederinäringens inkomster och även i övrigt inverkat i hög grad förändrande på näringens förhållanden.

Hurudan utvecklingen skulle ha blivit, om kriget inte hade kommit, är icke

så lätt att säga. Historien är som bekant inte någon experimentell vetenskap, men jag tror mig ha anledning att säga, att även de, som föra betänksamhetens talan i dag, inte böra dra alltför vittgående slutsatser av att vi haft en krigskonjunktur mellan 1938 och nuvarande tidpunkt. Jag varken vågar eller vill profetera om konjunkturutvecklingen. Herr Ericsson har gjort uttalanden om den, som han emellertid avfattade med ganska stor försiktighet. Han anförde siffror, som tydde på att vi redan voro inne i en tid av avslappning i konjunkturen. Han anförde siffror från Stockholms hamn för år 1947, jämförde sysselsättningen då med sysselsättningen nu och kunde konstatera — jag har inte haft anledning att närmare syssla med dessa siffror, men jag ifrågasätter inte på något vis deras numeriska riktighet — att sysselsättningen nu är avsevärt lägre än den var år 1947.

Jag tror inte att man bör fästa alltför stort avseende vid en sådan jämförelse, ty 1947 var inget normalt år i någon enda svensk storhamn. Det var ett år, som i hög grad präglades av de abnorma förhållanden, som importutvecklingen icke minst under inverkan av importregleringen förde med sig, och om inte i denna kammare så dock i den andra kammaren hade man anledning att vid olika tillfällen fästa uppmärksamheten på hur överbelastade de svenska hamnarna, särskilt Stockholms hamn, voro på grund av dessa abnorma förhållanden. Jag tror att man får vara ganska försiktig med att dra slutsatser ut ifrån en sådan sifferjämförelse. Jag skulle därför och i allmänhet vilja säga att man får akta sig för att betrakta denna fråga endast efter ögonblickets bedömningar.

När man läser den motion, som den ärade talaren har framburit här i kammaren, och den reservation, som han och andra ledamöter av kammaren samlat sig omkring, får man det intrycket att det skulle vara mycket enkelt att skjuta ifrån sig hela frågan om en reformering av sjöarbetstidslagen. Man tycks föreställa sig att vi befinna oss i

Förslag till sjöarbetstidslag.

en situation, där man helt enkelt kan lägga denna fråga på is och vara förvissad om att man därmed undgår varje inverkan på händelseförloppen. Jag tror att en sådan föreställning är mycket orealistisk.

Om vi skulle avstå från att genomföra den reform, som här föreslås av Kungl. Maj:t, och i stället överlämna åt parterna på denna särskilda arbetsmarknad att i öppen kraftmätning söka komma till rätta med dessa problem, så är jag, mina damer och herrar, övertygad om att vi gå till mötes en utveckling, som innebär mycket allvarliga risker för störningar både för sjöfarten och för det svenska folkhushållet. Det är nämligen på det sättet att det råder en betydande spänning i arbetsvillkoren för sjöfolket och för andra grupper på arbetsmarknaden. Denna spänning är så mycket allvarligare som tjänsten till sjöss är så krävande och riskfylld. Vi hade erfarenheter därav av alldeles särskilt allvarlig natur under kriget. Jag tror att vi alla vid den tidpunkten hade på ett mycket närgånget sätt fått klart för oss, att sjöfolket utförde ett arbete av nära nog livsviktig betydelse för det svenska folkhushållet. Jag tror, utan att jag vill pressa jämförelsen, att man med tanke på sjöfolkets betydelse för den svenska försvarskraften och den svenska ekonomins upprätthållande skulle kunna tillämpa Churchills ord, att aldrig ha så många haft så få att tacka för så mycket. Nu ha vi kommit ett gott stycke bort från kriget, kanske inte alltför långt men dock ett stycke, och det förefaller redan som om man på många håll inom vårt folk skulle ha glömt, under vilka oerhört pressande förhållanden sjöfolket gjorde sin insats till vårt lands gagn. Mig förefaller det utan all sentimentalitet, att vi stå i så stor tacksamhetsskuld till sjöfolket att det måste vara en angelägen uppgift för oss att i all den mån som det är oss möjligt söka att bereda sjöfolket sådana arbetsvillkor, som äro, så långt som tjänstens särskilda karaktär möjliggör det, jämförliga med de arbetsvillkor, som folket i land har att arbeta under.

Det förslag som nu föreligger kommer, om det som jag hoppas antages av riksdagen, inte att upphäva denna spänning, men det kommer att innebära ett betydande steg framåt till bättre förhållanden.

Herr Ericsson har pekat på att det finns risker i det förslag, som jag har gått fram med till riksdagen och begärt att få godkänt. Ja, det finns risker i allt socialt framstegsarbete, och förvisso finns det också risker här. Eftersom sjöfartsnäringen är av så speciell beskaffenhet som den är, så finnas också här speciella risker.

Herr Ericsson fäste särskilt uppmärksamheten vid risken för tonnagesflykt, att svenska redare skulle sätta sina båtar under främmande flagg. Han nämnde därpå två exempel, som voro hämtade ur direktör Reuterskiölds särskilda yttrande i kommittébetänkandet. Det gällde i ena fallet »Drottningholm» och i det andra fallet »Kungsholm». Båda dessa fartyg ha med svenska myndigheters godkännande förts över till främmande flagg. Jag har emellertid den uppfattningen att i bägge dessa fall föreligga sådana särskilda omständigheter att man inte kan anföra dessa exempel som argument i den diskussion, som föres här i kväll. »Drottningholm» är en mycket gammal båt. Hon torpederades under det förra kriget, men iordningställdes och var en god och trevlig sjöbåt. Rederiet hade dock den uppfattningen, alldeles oberoende av det förslag som här föreligger, ty det hade rederiet då ingen aning om att det skulle komma, att gamla »Drottningholm» var i ett sådant tillstånd att hon inte kunde uppfylla de krav på bekvämlighet och komfort, som resande från Nordamerika till Europa ställa på en båt, och därför föredrog man att ställa henne under annan flagg och att sätta in henne på en helt annan trade, där passagerarna inte ha de anspråk på komfort, som nordamerikaner och nord- och mellaneuropéer ha. »Kungsholm» användes av amerikanska staten under kriget för trupptransporter, och efter vad rederiets direktör har förklarat för

Förslag till sjöarbetstidslag.

mig i samband med det resonemang, som föregick Kungl. Maj:ts godkännande av ansökan om fartygets överförande till annan flagg, var »Kungsholm» efter att ha gått ut ur trupptransporttjänsten så illa medfaren och rampone-rad beträffande sin inredning och allmänna standard, att det skulle ha kostat alltför mycket att bringa fartyget upp på ett sådant plan att det skulle svara emot de anspråk, som rederiet självt ställer på en båt, som går i den trafik, som »Kungsholm» före kriget var inställd på. Därför fattade man beslutet att låta »Kungsholm» gå över i annan fart. I samband med dessa arrangemang har rederiet beställt en ny båt, som skulle gå in på New York-traden, en båt så beskaffad att den skulle uppfylla de anspråk, som här komma i fråga.

Jag har velat så pass utförligt som skett klarlägga dessa två fall, eftersom de kommit att figurera i denna diskussion, vilket i någon mån överraskade mig. Det står för mig tämligen klart, att det i bägge dessa fall rör sig om speciella omständigheter, som inte ha ett spår att göra med den diskussion som föres här i kväll.

I fråga om denna lag har departementschefen framhållit, att det är nödvändigt att ge Kungl. Maj:t eller den, som Kungl. Maj:t därtill bemyndigar, rätt att medge dispens ifrån dessa bestämmelser. Utskottet har synnerligen starkt understrukit detta yttrande av departementschefen, och jag tror att det finns mycken anledning att fästa avseende vid det. Jag kan icke riktigt förstå det yttrande, som herr Ericsson fällde, att en lag som bygger på dispenser är ingen riktig lag. Det är måhända — jag är inte jurist — rätt beträffande lagar i allmänhet, men det kan inte vara riktigt beträffande en lag, som är avsedd att reglera ett så pass svårreglerat område som det här är fråga om. Vill man här komma fram till någonting som är rimligt och riktigt, måste man ha en ganska vidsträckt dispensmöjlighet och även göra bruk av den med förstånd och gott omdöme.

Jag är fullt medveten om för min del,

och vill vittna om det här, att när nu, som jag hoppas, denna lag beslutas, så bör man vid dess utförande i livet ta hänsyn till de särskilda omständigheter, som i skilda fall göra det motiverat att medge dispens, så att man får den tid på sig, som kan vara nödvändig för att företaga erforderliga omställningar eller för att ställa sådant tonnage, som över huvud taget inte går att mot rimlig kostnad inrätta efter dessa nya villkor, utanför lagens tillämpning.

Herr OSVALD: Herr talman! Det torde väl föreligga en enig mening om att den nu gällande sjöarbetstidslagen icke fyller de krav, som man skulle vilja ställa på en modern lagstiftning i en sådan fråga som denna; och att man har behov av en förbättring, därom äro väl också alla eniga. Detta har framhållits bland annat av kommerskollegium i dess yttrande över lagförslaget, där kollegiet säger, att det ur social synpunkt är önskvärt, att sjöarbetstidslagstiftningen reformeras. Och jag kan för min del helt instämma i ett yttrande, som fartygsbefälhavarföreningen avgivit om kommittens förslag, där den säger, att det är tillbörligt, att sjöfolket i fråga om arbetstidens längd blir jämställt med landets övriga medborgare. Det är således icke om behovet av en förbättring som det för närvarande råder oenighet. Och jag kan för min del instämma i det mesta av vad herr statsrådet yttrade om att man bör känna tacksamhet mot sjöfolket för det ytterligt maktpåliggande värv som tillkommer dem. Anledningen till att man för närvarande kan hysa tveksamhet är i stället den, att tidpunkten för närvarande icke är lämplig för att genomföra en lagstiftning som denna. Då denna fråga var föremål för behandling år 1938, uttalade statsrådet Sköld, som då var handelsminister, i propositionen bland annat följande: »Sågen återhållsamhet, som de svenska statsmakterna hittills ålagt sig, då det gällt reformering av sjöarbetstidslagstiftningen, har huvudsakligen föranletts av hänsyn till sjöfartens star-

Förslag till sjöarbetstidslag.

ka beroende av den utländska konkurrensen, och liknande skäl torde alltjämt mana till försiktighet.»

Dessa anledningar till försiktighet ha vi kanske i dag anledning att tillmäta en ännu större betydelse än 1938. Herr statsrådet yttrade nyss, att man vid behandlingen av nu gällande lag uttalade farhågor för att den skulle medföra ogynnsamma återverkningar; jag skulle till det vilja säga, att redan de synpunkter, som herr statsrådet själv anförde, äro tillräckliga för att förtaga en sådan jämförelse huvuddelen av dess tyngd. Vi ha ju nämligen inte haft någon fredsperiod av nämnvärd längd, under vilken den nu gällande lagen har fått visa sina verkningar. Jag tror emellertid för min del inte, att verkningarna skulle ha blivit så besvärliga, men de olägenheter, som herr Ericsson nyss talade om, äro, som säkerligen många veta, ingalunda begränsade till de fall som nyss omnämnats, då fartyg överförts att segla under främmande flagg.

Då den nu gällande lagen behandlades här i riksdagen, hade bl. a. dåvarande handelsministern anförut, att det var önskvärt, att man även tog hänsyn till de övriga nordiska ländernas lagstiftning på detta område, och att ett samarbete på området var önskvärt. Utskottet anförde då också i sitt yttrande, att det nordiska samarbete, som i förevarande lagstiftningsfråga ägt rum och som skapade förutsättningar för en i huvudsak enhetlig nordisk sjöarbetstidslagstiftning, jämväl är av betydelse i detta sammanhang. Jag skulle vilja framhålla, att just detta samarbete i fråga om lagstiftningen på detta område emellan de nordiska länderna alltjämt bör vara angeläget, och att vi därför enligt min mening böra söka åstadkomma likartade förhållanden inom sjöfartsnäringen i de nordiska länderna.

Det är ju, som jag redan sagt, klart, att den nuvarande lagstiftningen ingalunda fyller de krav, som man lämpligen bör ställa på en lagstiftning av denna art, men, som sagt, tidpunkten är enligt min uppfattning icke lämplig att nu genomföra en reform. Jag vill er-

inra om att Genèvekonventionen av år 1936 hittills endast ratificerats av Sverige, Förenta staterna, Australien och Belgien och Seattlekonventionen icke av någon stat.

I fråga om de svårigheter, som det här föreliggande förslaget kan komma att bereda sjöfarten, säger bland annat statsrådet i propositionen följande: »Härtill kommer, att erfarenheten visat, att en arbetstidsförkortning alltid leder till personalbesparande rationaliseringsåtgärder. Inom sjöfarten torde visserligen rationaliseringsmöjligheterna vara mindre än på många andra håll, men vissa möjligheter till kostnads- och personalbesparande åtgärder äro säkerligen för handen.» Det skulle vara intressant att få veta, vilka dessa rationaliseringsåtgärder äro, som skulle kunna medföra besparingar.

Det sägs också av departementschefen, att förhoppningarna om att den svenska handelsflottan jämväl i fortsättningen skall visa sig konkurrenskraftig ha vunnit styrka särskilt därav, att fartygsbeståndet på senare år i mycket stor utsträckning förnyats och förbättrats på sådant sätt, att fartygens konkurrensförmåga ökats väsentligt. I själva verket gäller detta endast i ringa mån om större delen av de fartyg, som komma att få svårigheter genom denna lagstiftning, nämligen de fartyg, som gå i så kallad trampfart.

Det är emellertid i nuvarande läge inte bara de svårigheter, som sjöfarten kan beredas genom konkurrensen med andra länders sjöfart, som man bör ta hänsyn till, utan det är också den icke oväsentliga investering, som kommer att krävas. Den är ju beräknad till ett engångsbelopp av 9 miljoner kronor, och det är naturligtvis i och för sig inte något så särskilt stort belopp, men i en tid, då man på allt sätt söker begränsa investeringarna, synes det ändå vara felaktigt att genomföra en lagstiftning, som kommer att medföra ett krav på en sådan investering. I själva verket har man ju här att söka en av anledningarna till att den av herr Ericsson m. fl., även herr statsrådet, omnämnda dis-

Förslag till sjöarbetstidslag.

pensregeln måste komma att få tas i anspråk i en ganska stor omfattning.

Det är också en annan omständighet, som jag menar att man här bör fästa mycket stort avseende vid, och det är själva förkortningen av arbetstiden. Det sägs i den motion, som jag varit med om att skriva under, bland annat att förslaget syftar till en verklig förkortning av arbetstiden men att detta syfte av naturliga skäl i stor utsträckning icke kan realiseras. Följden kommer endast att bli ökade övertidsersättningar och oförändrad arbetstid, varigenom lagen kommer att få direkt löneförhöjande verkningar, vilka icke varit åsyftade och i stället bort avtalsmässigt regleras. I själva verket torde alla, som äro initierade i denna fråga, vara på det klara med att någon förkortning av arbetstiden icke kommer att kunna genomföras i de allra flesta fall och att man därför ingalunda når de rent sociala syftemalet med denna lagstiftning, utan det blir en löneförhöjning, som blir resultatet.

I anslutning härtill skulle jag, herr talman, vilja erinra om vad bankoutskottet har skrivit i sitt utlåtande nr 50, som kommer att behandlas i morgon. Det står där på s. 4: »Läget har nu ytterligare skärpts, och framtidsutsikterna te sig mörkare än tidigare. Något utrymme för standardförbättringar finnes för närvarande icke.» När ett sådant uttalande göres av bankoutskottet, så menar jag att man befinner sig i en situation, där det synes vara felaktigt att genomföra en lagstiftning, som torde komma att innebära ett avsteg ifrån denna av bankoutskottet uttalade regel.

Som alla veta kommer Seattlekonventionen att revideras under höstens lopp, och det förefaller därför som om det riktigtaste vore, att man till en senare tidpunkt uppsköte denna lagstiftning, eller, med andra ord, att man inväntade resultatet av den revision, som skall äga rum. Det hade därför egentligen varit riktigtast, om denna lagstiftning hade kunnat uppskjutas eller om lagens ikraftträdande hade kunnat ställas på framtiden, till dess att konventionen vore reviderad och ratificerad. Då emel-

lertid ett sådant uppskov av formella skäl knappast kan genomföras, återstår det ju egentligen ingenting annat än att biträda det avslagsyrkande, som ju också framförts i reservationen.

Det är därför, herr talman, som jag för min del skulle vilja yrka, att reservationen bifalles och att man, sedan Seattlekonventionen reviderats och ratificerats, får ett nytt förslag, så att den blivande lagstiftningen direkt kan anpassas till en internationell konvention, som är antagen av åtminstone de viktigaste av de länder, som vi framför allt böra ta hänsyn till i detta sammanhang, i främsta rummet de nordiska länderna och Storbritannien. Det kan icke vara riktigt att vi genomföra en lagstiftning, som ställer oss i ett sämre läge än våra närmaste konkurrenter, utan vi böra nog invänta resultatet av den omarbetning av Seattlekonventionen som kommer att ske.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Osvalds yttrande instämde herr *von Heland*.

Herr NORMAN: Herr talman! Över ingången till ett av de gamla hansahusen — jag tror det var i Lybeck — stod det en gång en nationalekonomisk sentens, som innehöll ungefär följande: »Att segla är nödvändigt; att leva är icke nödvändigt.» Skulle jag söka formulera ett motto för andra lagutskottets utlåtande i nu föreliggande ärende, så skulle jag kunna med en liten travestering av den citerade sentensen säga: »Att segla är nödvändigt; att segla under de bästa möjliga sociala betingelser är inte alldeles nödvändigt.»

Utskottsmajoriteten har varit på det klara med att här måste man gå fram med en viss försiktighet. Det har väckts åtskilliga motioner, som kräva mera långt gående förbättringar av arbetstidens reglering för sjöfolket än propositionen innebär. De äro beaktansvärda — det är ur många synpunkter mycket önskvärt, att arbetstiden för sjöfolket så nära som möjligt ansluter sig till de ar-

Förslag till sjöarbetstidslag.

betstidsregleringar som vi ha för de arbetstagare som ha sitt arbete på land. Men det är åtskilliga andra omständigheter här, som man måste beakta. Detta har ju framhållits ifrån reservanternas sida. Utskottsmajoriteten har icke kunnat ta så stor hänsyn till de synpunkterna, att vi ha velat avstyrka detta lagförslag. Vi ha till och med i ett par punkter vågat oss på att föreslå förändringar, som i viss mån skärpt lagstiftningen, men längre ha vi inte vågat gå, trots att det är alldeles påtagligt, att det inom utskottet och icke blott bland majoriteten utan också bland minoriteten, som ju har yrkat avslag, har förefunnits mycket stora sympatier för att göra det bästa möjliga i fråga om arbetstidens reglering för sjöfolket.

När jag här formulerade ett motto för utskottsutlåtandet, så kan jag tolka dess första del: »Att segla är nödvändigt», så, att vi däri velat ge uttryck åt vår uppskattning av den mycket betydelsefulla gärning, som våra sjöfarande landsmän ha utfört och utföra i det svenska folkhushållets tjänst, och med våra sjöfarande landsmän menar jag då icke endast dem som trampa fartygsdäcken utan också dem, vilka som företagare stå i ledningen för rederinäringen inom olika områden.

Det är värt att beakta, att man icke genom lagstiftningen alltför mycket ekonomiskt betungar denna näring, så att den inte blir konkurrenskraftig. Jag kan därför ansluta mig till de synpunkter, som herr Osvald här framfört om behovet av att vi med uppmärksamhet följa vad som sker inom de nationer, som vi närmast ha att räkna med som konkurrenter. Det är, som herr Osvald framhöll, i främsta rummet Storbritannien, Norge och Danmark. Vad Storbritannien och Danmark beträffar, så regleras ju dessa förhållanden icke så mycket genom lagstiftning som genom avtal, och där är läget, efter vad jag kan förstå, sådant, att man i vissa fall på avtalsvägen har nått en del av de förbättringar i fråga om arbetstidsregleringen, som vi här nu önska få fram lagstifningsvägen. I Norge har lagstifnings-

arbetet på detta område gått sida vid sida med den svenska lagstiftningen, och läget är ju nu sådant, att vi ha all anledning att vänta, att en liknande lagstiftning som den nu föreslagna också kommer till stånd i Norge. I den mån som ett beslut här i Sverige har återverkningar i förhållande till våra nordiska grannländer, är det nog alldeles säkert så, att dessa återverkningar komma att gå i den riktningen, att det blir ett mera likartat förhållande i fråga om regleringen, vare sig detta nu sker genom lagstiftning eller genom avtalsöverenskommelser.

Jag har icke kunnat bli så övertygad av de invändningar, som i detta avseende ha gjorts inom utskottet under det förberedande arbetet eller här i kammaren, att jag har funnit skäl att frånträda den ståndpunkt som för mig är den huvudsakliga: att här göra det bästa möjliga av förhandenvarande omständigheter när det gäller att tillgodose sjöfolkets sociala intressen. Skulle vi vänta med en reform av vår sjöarbetstidslag till dess den konvention, som väl nu kommer att bli föremål för en revision, blir mera allmängiltigt antagen av de sjöfarande länderna, så tror jag att denna väntan sträcker sig så långt in i framtiden, att det inte kan vara lämpligt att dröja med att göra de reformer som vi möjligtvis skulle tro oss kunna gå i land med, innan den konventionen blivit mera allmänt antagen.

Herr Osvald framhöll ju, hur det förhöll sig med Genèvekonventionens ratificering, och det är väl säkert, att även Seattlekonventionen till att börja med kommer att bli antagen endast i ett fåtal länder, men sjöfolkets arbetsförhållanden komma dock att förbättras genom konventioner och avtalsbestämmelser. Det förefaller mig som om vi, vad beträffar konkurrensförhållandet i stort sett, icke böra sträcka oss vidare ute i världen än till det område, som jag här berört och som även herr Osvald berört, och där förefaller det som om läget i en nära framtid skulle utveckla sig så att man inte behöver riskera, att den nu föreslagna lagen skulle vålla någ-

Förslag till sjöarbetstidslag.

ra övermäktiga svårigheter för den svenska rederinäringen.

Utskottet har understrukt vad departementschefen har anfört om nödvändigheten av dispensbestämmelser, så att man kan gå varsamt fram där man i detta fall behöver gå varsamt fram, men lagens bestämmelser komma dock att bli en pådrivande kraft, under det att dessa nödvändiga dispenser bli gällande, så att man i alla fall kommer ett stycke fram mot förbättrade förhållanden.

Herr Ericsson var ganska bekymrad över att vi hade haft så kort tid på oss, och i det omdömet kan jag instämma, men jag är ju inte alldeles säker på att resultatet skulle ha blivit så mycket anorlunda, om vi hade haft längre tid på oss. Med de sympatier för sjöfolkets önskemål, som majoriteten inom utskottet hyser, kan det nog lätt tänkas, att om vi hade haft bättre tid på oss, ett övervägande av dessa önskemål skulle ha resulterat i att utskottet skulle ha föreslagit flera ändringar än vi ha gjort. Det kan jag inte yttra mig om, men det skulle ha varit värdefullt för oss att ha haft längre tid för att närmare begrunda och undersöka, hur ett realiserande av de önskemålen skulle verka i tillämpningen.

Nu är det som det är med den saken. Jag tror att utskottet har kommit till bästa möjliga resultat i vad det gäller sjöfolkets speciella önskemål. I varje fall har jag för min del inte vågat förorda några ytterligare förbättringar, och jag tror också, att de pålagor, som denna reformerade sjöarbetstidslag lägger på rederinäringen, skola av denna kunna bäras utan att det blir några särskilt stora rubbningar i den svenska sjöfartsnäringen, som — jag vill understryka det ännu en gång — vi alla ha all anledning att högt uppskatta och att önska en god framtid och en god utveckling.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till det nu föredragna momentet i 1 §.

Herr DOMÖ: Herr talman! Jag vill helt instämma med handelsministern, när han framhåller den förtjänstfulla gärning, som sjöfolket utfört under krigstiden, och jag tror att det är en mycket

allmän tacksamhet som gör sig gällande emot dem. Jag tror också att det är en mycket allmän känsla, att det är önskligt att de få förbättringar i sina villkor och bli mera jämställda med andra människor inom näringslivet. Men när man har suttit och hört på den debatt som förts här, tycker jag att det kommit fram stå starka skäl för att det är lämpligt att ta denna sak ganska försiktigt, att man inte gärna vill bidra till att vi nu omedelbart skola gå in för denna föreslagna lag. Jag tyckte att herr Ericsson på ett mycket övertygande sätt framhöll skälen emot att så göra, och det framgår ju av utskottsutlåtandet, att även utskottet inser, att det är mycket stora vanskligheter förenade med detta.

Utskottet tröstar sig med att departementschefen har sagt, att lagen torde kunna träda i tillämpning utan att medföra alltför svåra konsekvenser för sjöfarten. Ja, jag sätter mycket stor tilltro till handelsministerns omdöme, men man märker ju även på hans uttrycksätt, att han inser, att förhållandena här äro ganska besvärliga. Detta framgår än mera av att en hel del undantagsbestämmelser och andra anordningar ha föreslagits för att det hela skall gå bättre ihop. Allt detta är tacknämligt. Det är naturligtvis till stor fördel att lagen, om den blir genomförd, innehåller sådana dispensbestämmelser som kunna förminska olägenheterna, i synnerhet för den säsongbetonade sjöfarten. Men dispensmöjligheterna kunna ju också vålla vissa besvärligheter, bland annat därför att man inte med säkerhet kan veta vad man skall kalkylera med. Ovissheit måste också råda av den anledningen att man inte vet vem som kommer att bestämma vilka undantag som skola medges. Enligt lagen skall det vara Konungen eller den myndighet, som Konungen bestämmer, och det är ju att hoppas att det skall vara omdömesgilla människor. Men det är i alla fall klart, att också detta föranleder en ganska stor osäkerhet.

Det förefaller mig just nu, när vi befinna oss i en ovanligt bister tid och in-

Förslag till sjöarbetstidslag.

te kunna veta hur förhållandena på olika områden komma att utveckla sig, föreliggande fullgoda skäl för att avvakta den revision av Seattlekonventionen, som skall äga rum i höst. Man kan säga att vi inte veta, när den nya konventionen kan bli ratificerad, men sedan revisionen har kommit till stånd få vi givetvis bättre möjligheter än vi nu ha att klart bedöma denna fråga. Vid en något senare tidpunkt komma vi alltså att stå i ett bättre läge så till vida, att vi kunna överblicka utvecklingen. Vårt valutaläge är dessutom mycket kinkigt, och det torde vara anledning för oss att söka tillvarata alla möjligheter att få in utländsk valuta, som vi till en ganska betydande del få just genom sjöslaget.

Det är nog bra att gå i spetsen, och jag har ingenting emot att vi göra det på olika områden, men jag kan dock inte förordade att man ger sig in på så ovissa vägar som det här är fråga om.

Därför måste jag, herr talman, för min del biträda reservationen om avslaget.

Herr WISTRAND: Herr talman! Också reservanterna känna den tacksamhets-skuld, i vilken vi stå till sjömännen, och det torde framgå av den avfattning reservationen har fått.

Men frågan är ju *hur* man skall tacka sjömännen. Och man har ju inte visat sig synnerligen omdömesfull i sitt sätt att tacka, om tacket består i en åtgärd som visserligen är mycket välment och avsedd att tjäna sjömännen på bästa sätt, men som i realiteten kommer att för framtiden minska deras utkomst-möjligheter och kanske skapa arbetslöshet inom kåren.

Utskottets högt ärade ordförande har sagt att han tror, att sjöfartsnäringen skall kunna bära de nya kostnader denna lagstiftning medför. Jag tvivlar inte alls på hans subjektiva uppriktighet därvidlag, men jag måste dock säga att han inte kan peka på någon ekonomisk utredning vid utskottsbehandlingen, som skulle ge vid handen att så är fallet. Såsom alltid stå även här olika me-

ningar mot varandra när det gäller att bedöma vad en näring kan bära och inte bära. Åtminstone jag för min personliga del vill inte med bestämdhet påstå, att sjöfartsnäringen inte kan bära kostnaderna för den nya lagstiftningen, men vad jag kan säga är att indicierna för att den inte kan göra det äro mycket starka i nu rådande läge.

Herr statsrådet sade, att samma farhågor uttalades i riksdagen år 1938 och att det har gjorts var gång det gällt en lagstiftning av social natur. Socialministern sade någonting liknande härom dagen. Det har vid olika tillfällen framhållits, att var gång ett sådant förslag framställt har det talats om ekonomiska svårigheter, men att det ändå visat sig möjligt att bära de nya bördorna. Ja, naturligtvis kan man vara mera pessimistisk än man måhända har rättighet till, men den kritiska punkten kommer förr eller senare. Hur var det inte — för att ta ett exempel ur nutidshistorien — med Hitler och generalerna? Generalerna varnade Hitler gång på gång. Hitler trodde inte på dem utan gick på och lyckades. Nästa gång gick han också på och lyckades — och till slut kom Stalingrad. Tyvärr kan det också finnas ett socialt Stalingrad, där ekonomin till slut brister samman inför en utveckling, som man har drivit fram för hastigt.

När det gäller att bedöma vad som kan vara möjligt att genomföra nu har man inom sjöfartsnäringen kanske mer än på något annat område att gå efter internationella kriterier. Den internationella sociallagstiftningen är kanske inte på något annat område av sådan betydelse som just på sjöfartsområdet, ty där är konkurrensen mera påtaglig till följd av att förhållandena ombord äro sig varandra ganska lika och mindre beroende av nationella och lokala förutsättningar än fallet är inom andra näringsgrenar. Då det gäller sjöfartsnäringen måste man alltså fästa den allra största vikt vid vad som på internationell väg har åstadkommit, och det är just i känsla härav som reservanterna ha velat avvakta revisionen av Seattle-

Förslag till sjöarbetstidslag.

konventionen, vad den kan medföra och hur de stora sjöfartsdrivande länderna komma att ställa sig till konventionen. Kommer en reviderad internationell konvention att godtagas av dessa länder, är det enligt min mening ganska självfallet att den, om inte förhållandena äro alldeles exceptionella, även bör kunna godtagas av Sverige.

Det är därför man har så svårt att förstå den oerhörda brådskan i denna fråga. Trots att man kanske redan till nästa års riksdag skulle kunna se, hur förhållandena internationellt ligga till, har denna proposition slungats fram och behandlats i riksdagens sista timme.

Efter den ingående utredning som här har lämnats särskilt av herr Ericsson har jag inte anledning att fördjupa mig i olika frågor rörande sjöfartsnäringens ekonomiska förhållanden. Men jag vill erinra om vad vi i dag ha sett i ett uttalande av Redarföreningens ordförande, direktör Gunnar Carlsson. Direktör Carlsson säger att om det svenska tonnaget i nuvarande stund skulle nyanskaffas, vore det otänkbart att rederinäringen skulle kunna bära sig. Rederinäringen har för närvarande mycket stora vinster på grund av att tonnaget kunnat nedskrivs så oerhört långt under krigsåren, då det otvivelaktigt har tjänats mycket pengar. Men detta ger ju någonting att tänka på.

Jag vill också erinra om hur utvecklingen varit på det sociala området inom sjöfartsnäringen. Herr Ericsson citerade sjömanskommitténs uppgifter beträffande m/s Gripsholm. I propositionen finns en uppgift, att medan besättningen på Gripsholm år 1927 utgjorde 16,8 procent av passagerarantalet utgör den för närvarande 32,6 procent. Om denna lag går igenom, skulle besättningen komma att utgöra 39,6 procent. Det rör sig alltså om långt mer än en fördubbling. Sådana kalla fakta visa alldeles klart, hur möjligheterna att driva sjöfart ekonomiskt i hög grad ha förminskats under de gångna åren.

Vad som hjälpt oss har naturligtvis varit de exceptionella förhållanden som rått sedan 1938. Jag måste ställa frågan,

om vi verkligen i detta hänseende anse oss under nu rådande förhållanden, då hela vår ekonomi faktiskt knakar i fogarna, kunna gå före hela den övriga världen. Varför skola vi inte kunna vänta till ett annat år, då vi se hur förhållandena ligga till ute i världen och om det finns andra som ha samma mod som vi skulle visa i det fallet?

Vi uppskatta alla den sociala känsla, som ligger bakom propositionen. Den äro vi alla färdiga att realisera, men vi vilja realisera den under sådana förhållanden att den innebär ett socialt framsteg i realiteten och inte bara på papperet.

Herr ERICSSON, CARL ERIC: Herr talman! Jag vill endast ge några korta repliker till statsrådet Gjöres i anledning av hans yttrande.

Statsrådet nämnde — vad som redan har bemötts av herr Wistrand — att man alltid tidigare då det gällt lagstiftningsfrågor sådana som denna har uttalat farhågor för att det skulle gå illa. Särskilt vid genomförandet av 1938 års lagstiftning hade det framhållits, sade statsrådet, att man som resultat av denna lagstiftning kunde vänta ett débacle för sjöfarten.

Jag vill påminna herr statsrådet om att vi omedelbart efter den lagens tillkomst fingo en högkonjunktur, som vi inte mig veterligt någon gång tidigare haft maken till. Sedan kom kriget, och herr statsrådet vet ju på vad sätt det påverkade den svenska sjöfarten och dess inkomster. Man har alltså hittills inte haft tillfälle att se sjöfarten arbeta med denna lagstiftning under normala tider, och man kan således inte veta hur den då skulle ha verkat.

Jag vill inte med detta påstå, att det ovillkorligen kommer att gå gale. Jag vill hoppas att det inte skall göra det. Det är väl klart att lagen kommer att drivas igenom, och man har ju ingen annan önskan än att sjöfarten i fortsättningen skall kunna utvecklas på ett lyckligt sätt. Men nog är det mycket tveksamt, huruvida sjöfarten i händelse

Förslag till sjöarbetstidslag.

av en lågkonjunktur skall kunna hållas i gång med denna nya belastning.

När det gäller sjöfarten på Sveriges hamnar återopade jag vissa siffror för år 1947 och år 1948. Statsrådet ansåg, att siffran för år 1947 var så osedvanligt hög, att den inte i jämförelse med 1948 kunde anses vara en riktig siffra. Jag vill då framhålla, att siffran för år 1947 inte särskilt starkt avviker från medelsiffrorna för i varje fall åren 1937, 1938 och 1939. Därför tror jag inte man kan säga att resultatet blir så felaktigt, om man vid en jämförelse tar den siffran till utgångspunkt.

Det är inte så att man på redarehåll eller bland dem, som föra denna närings talan, saknar intresse för sjöfolkets välfärd. Jag vill säga herr statsrådet att jag, som själv är framsprungen av samma stam, i allra högsta grad har detta intresse. Jag har varit ute till sjöss under ett krig och själv fått erfara vilka besvärligheter sjöfolket har att dras med och vilka lidanden sjömännen kunna bli utsatta för under krigstider. Jag har en mycket levande känsla för att man skall ta all möjlig hänsyn till sjöfolkets välfärd. Men sjöfolket har å andra sidan inte valt sitt hårda yrke för sjöfartsnäringsens vackra ögons skull, om jag så får säga, utan därför att detta yrke har givit en mycket god utkomst. Detta förminskar inte på något sätt den tacksamhet vi äro skyldiga sjömännen och inte heller vår skyldighet att göra det bästa vi kunna för dem. Men jag tycker för min del att man inte skall inlägga alltför mycket sentiment i sin bedömning av denna fråga, som är en rent ekonomisk fråga inte bara för sjöfolket och rederierna utan för hela vårt land.

Sjöfolkets sociala intressen ha i mycket hög grad blivit tillgodosedda avtalsvägen. Herr statsrådet antydde att det spända läge, som nu är rådande bland sjömännen, kan befaras leda till händelser av mycket besvärande art och med långt gående konsekvenser. Jag hoppas för min del att konflikter, om sådana skulle uppstå, komma att finna sin lösning på ena eller andra sättet. Hittills

har man ju i regel kommit fram till avtal, som oftast reglerat förhållandena på ett ganska tillfredsställande sätt.

Om man nu har den uppfattningen, att sjöfolkets välfärdsintressen tillgodoses genom avtalen, är det naturligtvis berättigat att fråga: Varför kan man då inte lagfästa dessa nu tillämpade avtal, som i många hänseenden nära nog överensstämmer med den föreslagna lagstiftningen? Jag skulle till det vilja säga, att som jag ser saken är det både för sjöfartsnäringsen och för sjöfolket ett stort intresse att man inte är bunden av en lag, utan vid en eventuell lågkonjunktur har möjlighet att genom frivillig överenskommelse efter förhandlingar mellan sjöfolket och redarna skriva nya avtal, som möjliggöra näringsens drivande också under sådana förhållanden. I ett sådant läge kan en lagstiftning hindra parterna från att träffa resonabla överenskommelser. Jag tycker att detta är en utomordentligt viktig synpunkt, som man bör ta hänsyn till vid bedömningen av hela denna lagstiftningsfråga.

Tiden är långt framskriden, herr talman, och jag skall inte ytterligare förlänga debatten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det nu ifrågavarande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle avslås; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på momentets godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, Carl Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § 1 mom. i andra lagutskottets förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Förslag till sjöarbetstidslag.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda moment.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ericsson, Carl Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 41.

1 § 2 mom.

Detta moment var i nedan angivna delar så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Från lagens tillämpning undantages arbete som utföres av

föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg varå utom denne minst *tre* personer äro anställda inom avdelningen;

(i utskottets förslag:)

Från lagens tillämpning undantages arbete som utföres av

föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg varå utom denne minst *sex* personer äro anställda inom avdelningen;

Herr ERICSSON, CARL ERIC: Herr talman! Utskottet har här föreslagit, att från lagens tillämpning undantages arbete som utföres av bl. a. föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg, varå utom denne minst sex personer äro anställda. Jag ber att få påpeka för kammaren, att i Kungl. Maj:ts förslag återfinnes samma bestämmelse, men med den skillnaden att tre personer utom föreståndaren skola vara anställda inom avdelningen. Kungl. Maj:ts förslag överensstämmer med vad som för närvarande gäller och har för övrigt tillstyrkts av sjömanskommittén. Statsrådet har på s. 50 i propositionen motiverat sin ståndpunkt i frågan, och jag tror att kortaste sättet att förklara hur saken ligger till är att jag läser upp denna motivering: »Jag vill för övrigt framhålla, att grunden till undantaget är föreståndarens ställning såsom arbetsledare, vilken uppenbarligen markeras starkare ju fler personer som äro anställda inom avdelningen. Med hänsyn härtill och då något verkligt behov att nu utvidga sjöarbetstidslagets tillämpning inom ifrågavarande personalgrupp utöver vad som skedde så sent som 1942 icke torde föreligga, anser jag, i likhet

med sjömanskommittén, att någon lagändring för närvarande icke bör göras på denna punkt.»

Jag ber att få tillstyrka, att lagen i den punkten förblir oförändrad.

Herr NORMAN: Herr talman! Inom andra lagutskottet söka vi alltid se till, att en social lagstiftning om möjligt inte medför försämrade förhållanden för någon grupp, även om den är liten. Här är läget det, att arbetstiden för ekonomipersonalen enligt lagförslaget har begränsats. Vi ha kommit till den uppfattningen, att med den bestämmelse, som här är föreslagen rörande lagens tillämpningsområde, föreligger risk för att en sådan befattningshavare som steward får sin arbetstid utökad på grund av att den minskas för annan ekonomipersonal. För att åstadkomma en bättre rättvisa i det här fallet har utskottsmajoriteten förordat den förändring, som herr Ericsson har redogjort för.

Det har nog under förarbetena till lagen varit så, att stewardgruppen inte på samma sätt som en hel del andra personalgrupper haft tillfälle att göra

Förslag till sjöarbetstidslag.

sina synpunkter gällande, t. ex. inom kommittén, och jag vet, att det är ett mycket starkt önskemål från Stewartsföreningen att få denna bestämmelse om vilka som skulle vara undantagna ifrån lagstiftningen begränsad på det sätt utskottsmajoriteten här har föreslagit.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det under behandling varande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, Carl Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § 2 mom. i andra lagutskottets förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda moment med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvckan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes herefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 42.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

1 § 3 mom. och 2 § 1 mom.

Godkändes.

2 § 2 mom.

Detta moment hade följande avfattning:

Vid beräkning av arbetstid enligt denna lag skola undantagas dels måltidsrast, dels ock annat uppehåll i skeppstjänsten, såvida sjömannen enligt förmans besked därunder äger avlägsna sig från arbetsplatsen och uppehållet varar, där fråga är om fartyg som avses i 10 §, minst en halv timme och eljest minst 1 timme.

I den av herr *Uhlén* m. fl. vid utlåtan det avgivna reservationen hade för ifrågavarande moment föreslagits följande lydelse:

Vid beräkning av arbetstiden enligt denna lag skola undantagas dels måltidsrast, dels ock annat uppehåll i skeppstjänsten, såvida sjömannen enligt förmans besked äger avlägsna sig från arbetsplatsen och uppehållet varar minst en timme.

Herr *UHLÉN*: Herr talman! Vid denna punkt har jag avgivit en reservation tillsammans med två utskottsledamöter från andra kammaren. Vi föreslå, att 2 § 2 mom. får följande lydelse: »Vid beräkning av arbetstiden enligt denna lag skola undantagas dels måltidsrast, dels ock annat uppehåll i skeppstjänsten, såvida sjömannen enligt förmans besked äger avlägsna sig från arbetsplatsen och uppehållet varar minst en timme.» I departementsförslaget, som godtagits av utskottet, står »en halv timme» — det gäller här skärgårdstrafiken. Vi vilja alltså öka halvtimmen till en timme. Motiveringen för detta yrkande är, att det finns mycket stora möjligheter att missbruka bestämmelsen om en halv timmes uppehåll. Missbruk ha också förekommit i mycket stor

Förslag till sjöarbetstidslag.

utsträckning. Jag ber att få göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att om båten ligger vid en brygga och sjömännen få förmännens tillåtelse att avlägsna sig för att släcka törsten eller något dylikt, om tiden medger det, och denna frånvaro varar en halv timme, blir därmed arbetsdagen enligt utskottets förslag förlängd en halv timme. Är det fråga om tre eller fyra sådana uppehåll, förlänges arbetsdagen alltså med tre eller fyra halvtimmar, och det är ganska orimligt.

Nu har Sjöfolksförbundet ansett, att om halvtimmen ökas till en timme, så avlägsnas, inte alla, men de för sjöfolket svåraste olägenheterna. Det är därför som sjöfolkets representanter i andra kammaren ha motionerat om en utsträckning av halvtimmen till en timme.

Jag vet, att talesmännen för utskottets majoritet komma att svara, att sjöfolket redan har godtagit halvtimmen genom ett avtal rörande skärgårdstrafiken, som har upprättats eller i varje fall underskrivits efter den tidpunkt då propositionen framlades. Det är riktigt. Men jag har i dag haft en överläggning med sjöfolksrepresentanter. Dessa ha sagt, att om man skall hänvisa till detta avtal, skall man också hänvisa till arbetstidsbestämmelserna i övrigt i avtalet. De uppta visserligen två timmar längre sammanlagd arbetstid per vecka än som kommer att stadgas i lagen, men på grund av borträkning av helgdagar och annat blir det i själva verket en avsevärt kortare arbetstid än enligt lagen. Därför har sjöfolket i avtalet godtagit halvtimmen, men med förbehåll att lagen skulle komma att uppta en timme. Förbehållet är inte inskrivet i avtalet, men har varit underförstått. Jag vet, att herr Wistrand eller någon annan kommer att svara såsom i utskottet, att »så gör man inte» — man upprättar inte ett avtal med tanke på att det skall korrigeras genom lag. Men med den kännedom jag sedan 30 år har om avtalsuppställningar säger jag, att så gör man mycket ofta. Man gjorde det i hundratals fall, när man väntade semesterlagen. Man upp-

rättade avtal med 5, 6 eller 7 dagars semester, men man räknade med att denna semester skulle bli fördubblad, när lagen kom. Följaktligen kämpade man inte. Man slogs inte vid förhandlingsbordet, utan man väntade, att lagen skulle korrigeras avtalen. Så gör man alltså, och så har sjöfolket gjort i detta fall.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Herr NORMAN: Herr talman! Utskottet har varit mycket tveksamt beträffande den här bestämmelsen. Sjömanskommittén har ju föreslagit, att det inte skulle vara någon särbestämmelse för närtrafiken, utan tiden för det ifrågavarande uppehållet skulle för såväl fjärrtrafiken som närtrafiken sättas till en timme.

Det är, kan man tycka, litet märkvärdigt, att det skall finnas möjligheter att frånräkna en tid, då sjömännen i alla fall är bunden vid arbetsområdet, även om han inte är bunden vid arbetsplatsen. Men det råder här särskilda förhållanden, speciellt beträffande skärgårdstrafiken. Borttagandet av särbestämmelsen skulle medföra lagstadgade möjligheter till större övertidsbetalning. Herr Uhléns exempel går bra att använda för att belysa, hur det ligger till i detta fall. Han tog exemplet om sjömännen, som fick medgivande att avlägsna sig en halvtimme från fartyget för att släcka sin törst. Denna tid skulle enligt utskottets förslag frånräknas arbetstiden. Om inte så sker, innebär det ju, att sjömännen inte bara får permission för att släcka sin törst, utan också får betalt för att han gör detta. Han kommer alltså att få en halv timmes övertidsersättning. Det är nog inte riktigt att i lagstiftningen förbise sådana verkningar.

Det förefaller mig, som om det här spörsmålet närmast skulle höra ihop med avtalsöverenskommelser. När frågan diskuterades inom kommittén, framhöll en av ledamöterna, direktör Reuterskiöld, att man skulle kunna råda bot för de missförhållanden, som här skulle kunna

Förslag till sjöarbetstidslag.

göra sig gällande — att arbetstiden blev utsträckt under lång tid av dygnet — genom en bestämmelse om att endast ett visst antal sådana kortare uppehåll finge avdragas. Den lämpligaste vägen att lösa detta spörsmål synes mig vara, att man vid avtalsöverenskommelserna söker få en sådan begränsning och därmed sätter ett stopp för en allför långt utdragen bundenhet vid arbetsområdet utan över-tidsersättning.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av det nu förevarande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Uhlén m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Uhlén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 2 § 2 mom. i andra lagutskottets förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda moment med den lydelse, som förordats i den av herr Uhlén m. fl. vid utskottets utlåtande nr 54 avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

3 §.

Godkändes.

4 §.

Första stycket av denna paragraf var i nedan angivna delar så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Ordinarie arbetstid till sjöss för vaktindelad sjöman som ej tillhör ekonomipersonalen utgör högst 8 timmar om dygnet i följande fall, nämligen

b) för sjöman som tillhör maskinbefälet i fall fartyget är statt i 1) nordsjö- eller vidsträcktare fart och har en maskinstyrka överstigande 700 indikerade hästkrafter eller en bruttodräktighet av minst 500 registerton eller 2) inskräntare fart och har en maskinstyrka överstigande 700 indikerade hästkrafter eller en bruttodräktighet överstigande 1 000 registerton;

c) i annat fall än i punkt b) sägs för maskinbefälet tillhörande sjöman som har att själv förrätta smörjningsarbete, i fall fartygets bruttodräktighet uppgår till minst 500 registerton;

Herr **ERICSSON, CARL ERIC**: Herr talman! I 4 § föreskrives, för vilka personer ombord på fartyg som en arbetstid av 8 timmar per dygn skall tillämpas. Under punkten b) står där, att denna arbetstid skall tillämpas »för sjöman

som tillhör maskinbefälet i fall fartyget är statt i 1) nordsjö- eller vidsträcktare fart och har en maskinstyrka överstigande 700 indikerade hästkrafter eller en bruttodräktighet av minst 500 registerton eller 2) inskräntare fart och har en ma-

Förslag till sjöarbetstidslag.

skinstyrka överstigande 700 indikerade hästkrafter eller en bruttodräktighet överstigande 1 000 registerton». Efter denna punkt har utskottet föreslagit en punkt c) av följande lydelse: »i annat fall än i punkt b) sägs för maskinbefälet tillhörande sjöman som har att själv förrätta smörjningsarbete, i fall fartygets bruttodräktighet uppgår till minst 500 registerton.»

I den kungl. propositionen har en sådan tilläggsbestämmelse omnämnts, men departementschefen har inte ansett sig böra införa den i lagen. Genom att införa denna bestämmelse skulle man göra ett undantag från den grund varpå 8-timmarslagen är uppbyggd. Det gäller här en grupp fartyg på 500—1 000 registerton. Därom har departementschefen anfört: »Även med denna begränsning synes mig stadgandet emellertid föga rationellt. Smörjningsarbetet är nämligen mycket olika på skilda slag av fartyg. Där det förekommer mera regelbundet, utgör det vanligen allenast en mindre del av maskinbefällets göromål, i regel omkring 10 minuters arbete varje timme. Såvitt angår motorfartyg lär smörjningen av maskineriet å fartyg i den storleksgrupp, varom här är fråga, i allmänhet försiggå automatiskt. med hjälp av särskilda maskinella anordningar, i vilket fall endast helt obetydlig eller mera tillfällig smörjning behöver förrättas för hand.» Sedan nämner departementschefen en del andra saker, och så slutar han: »Med hänsyn härtill finner jag det icke erforderligt, att det här diskuterade specialstadgandet intages i sjöarbetstidslagen.»

Nu vet jag, att Maskinbefälsförbundet gjort framställningar i denna fråga, och det är väl anledningen till att utskottet tagit med tilläggsbestämmelsen i sitt förslag. Men jag kan inte inse, att det finns något verkligt fog för detta. Jag anser, att detta krav är oberättigat och att det utgör ett avsteg från den grund, på vilken 8-timmarslagen bygger.

Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket innebär, att punkten c) i utskottets förslag skall utgå.

Herr NORMAN: Herr talman! Utskottet har här tillstyrkt en motion av herr Johannesson i denna kammare. Innebörden av utskottets förslag har ju klarlagts för ledamöterna genom herr Ericssons anförande.

Sjömanskommittén hade föreslagit, att bestämmelsen om 8 timmars arbetsdag skulle gälla generellt för maskinister, som också själva hade att utföra smörjningsarbete. Utskottet har begränsat bestämmelsen till att gälla sådana maskinister på vissa fartyg.

Här föreligger ett mycket starkt önskemål från maskinbefällets sida. En person, som är påmönstrad såsom smörjare, har nämligen 8 timmars arbetsdag, och en maskinist, som inte har tillgång till en sådan medhjälpare, utan måste smörja själv, kan inte förstå, varför hans arbetstid skall behöva regleras så, att den blir längre än arbetstiden för den som mönstrat på som smörjare. De synpunkter, som här göra sig gällande, kanske kunna sammanfattas i slutorden i herr Johannessons motion: »En avlagd examen kan naturligtvis ej öka förmågan att bära större arbetsbörda och ej heller öka motståndskraften mot psykiska påfrestningar.»

Utskottet har ansett det rimligt att genom det av herr Ericsson citerade tillägget till Kungl. Maj:ts förslag tillmötesgå maskinbefällets mycket starkt uttryckta önskemål.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den nu ifrågakvarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ericsson, Carl Eric, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt

Förslag till sjöarbetstidslag.

efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 4 § i andra lagutskottets förslag till sjöarbetslag, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Norman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 40;

Nej — 53.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

5 §.

Godkändes.

6 §.

Denna paragraf lydde:

Ordinarie arbetstid till sjöss för sjöman tillhörande ekonomipersonalen utgör högst

å *passagerarfartyg*: 10 timmar om dygnet under loppet av 14 timmar i följd; samt

å *annat fartyg*: 9 timmar om dygnet under loppet av 13 timmar i följd.

Ekonomipersonalens ordinarie arbetstid bör fördelas i enlighet med en av befälhavaren på förhand fastställd arbetsplan.

I motionen II: 591, av herrar *Dahlgren* och *Adolfsson*, hade för paragrafen föreslagits följande avfattning:

Ordinarie arbetstid till sjöss för sjöman tillhörande ekonomipersonalen utgör högst

å *passagerarfartyg*:

a) 10 timmar om dygnet för person som är anställd huvudsakligen för passagerarnas direkta betjänande;

b) 9 timmar om dygnet för den egentliga kökspersonalen;

c) 8 timmar om dygnet för annan personal. Arbetstiden må dock ej överstiga 48 timmar i veckan.

å annat fartyg:

8 timmar om dygnet.

Å helgdag må köks- och upppassarpersonal icke såsom ordinarie arbete åläggas annan skeppstjänst än vanligen förekommande löpande göromål eller lättare rengöring.

Ordinarie arbetstid till sjöss för ekonomipersonal skall, såvida ej annat överenskommits, förläggas i passagerarfartyg mellan klockan 7 och klockan 20 samt i annat fartyg mellan klockan 6 och klockan 18.

Ekonomipersonalens ordinarie arbetstid fördelas i enlighet med en av befälhavaren på förhand fastställd arbetsplan.

Herr *NORLING*: Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört i principdebatten skall jag inskränka mig till att yrka, att 6 § måtte erhålla den lydelse, som föreslagits i motionen nr 591 i andra kammaren.

Herr *NORMAN*: Herr talman! Med hänvisning till de synpunkter, som jag anförde i principdebatten i början av detta ärendes behandling, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som förordats i motionen II: 591; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Förslag till sjöarbetstidslag.

7 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

1 mom. Ordinarie arbetstid vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn utgör för sjöman som ej tillhör ekonomipersonalen högst 8 timmar om dygnet. Nyttjas fartyget i inskränkare fart än nordsjöfart och uppgår dess bruttodräktighet till högst 1 200 registerton, må dock sjömannen utöver sagda tid såsom ordinarie arbete under sammanlagt högst 1 timme om dygnet åläggas skeppstjänst av följande slag, nämligen 1) skeppstjänst som erfordras för fartygets framdrivande, manövrering eller navigering ävensom därmed sammanhängande arbete som ej kan åläsas uppskov, 2) arbete för fartygets klargöring i anledning av ankomsten eller avgången samt 3) arbete för ilandförande och ombordtagande av passagerare, post och passagerares effekter.

Å helgdag må annan skeppstjänst icke åläggas sjömannen såsom ordinarie arbete än dels skeppstjänst som i första stycket sägs, dels arbete av följande slag, nämligen 1) radiotelegraf- och radiotelefontjänst, 2) arbete för ombordtagande av proviant och skeppsförnödenheter i mindre omfattning, 3) lastning och lossning av stycke gods i mindre omfattning och av gods vars lastning eller lossning ej kan utan fara för godset uppskjutas, 4) lättare rengöring och spolning av däck under sammanlagt högst 1 timme samt 5) för besättningens förplägning erforderligt arbete.

Befinner sig fartyget till sjöss eller eljest i gång under större delen av dygn varunder fartyget ankommer till eller avgår från hamn, må vid beräkning av ordinarie arbetstid för vaktindelad sjöman å sådant dygn tillämpas de bestämmelser som enligt 4 § gälla, då fartyget är till sjöss; dock att i dylikt fall skeppstjänst icke må, medan fartyget ligger förtöjt eller förankrat i hamn, såsom ordinarie arbete åläggas sådan sjöman under längre tid än 1 timme.

2 mom. Beträffande ordinarie arbetstid för sjöman tillhörande ekonomipersonalen skola vid fartygets ankomst till

eller avgång från hamn bestämmelserna i 6 § lända till efterrättelse.

I motionen II: 591, av herrar *Dahlgren* och *Adolfsson*, hade föreslagits, att paragrafen skulle avfattas sålunda:

1 mom. Ordinarie arbetstid vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn utgör för sjöman som ej tillhör ekonomipersonalen högst 8 timmar om dygnet; dock att

å helgdag annan skeppstjänst icke må åläggas sjömannen än 1) sådan som erfordras för fartygets framdrivande, manövrering eller navigering ävensom därmed sammanhängande arbete som ej kan åläsas uppskov, 2) radiotelegraf- och radiotelefontjänst, 3) arbete för fartygets klargöring i anledning av ankomsten eller avgången, 4) lättare rengöring och spolning av däck under sammanlagt högst 1 timme samt 5) för besättningens förplägning erforderligt arbete.

2 mom. För sjöman som tillhör ekonomipersonalen må den ordinarie arbetstiden vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn icke överstiga

å passagerarfartyg: den för vederbörande sjöman stadgade ordinarie arbetstiden till sjöss;

å annat fartyg: 8 timmar om dygnet under loppet av 12 timmar i följd.

3 mom. Arbetstiden för sådan till maskinpersonalen hörande sjöman vilkens skeppstjänst till sjöss är indelad i vakter, må ej överstiga den för sjömannen i fråga stadgade ordinarie arbetstiden till sjöss.

Herr NORLING: Herr talman! Också i fråga om denna paragraf yrkar jag, att den måtte erhålla den lydelse som föreslagits i motionen nr 591 i andra kammaren.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under be-

Förslag till sjöarbetstidslag.

handling varande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den lydelse, som förordats i motionen II: 591; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

8—12 §§.

Godkändes.

13 §.

Denna paragraf var så lydande:

Övertidsarbete må åläggas sjöman under högst 24 timmar i veckan. Dock må övertidsarbete icke förekomma i sådan utsträckning att tiden för sjömannens skeppstjänst under ett och samma dygn därigenom skulle uppgå till mer än 16 timmar.

Övertidsarbete bör ej förekomma regelbundet.

Från den i första stycket stadgade begränsningen undantages övertidsarbete som erfordras för

- a) nödig vakttjänst i hamn;
- b) vidtagande av åtgärd som blivit påbjuden av myndighet i hamn;
- c) skeppstjänst som föranledes därav att besättningen blivit under pågående resa förminskad; eller
- d) annan skeppstjänst som ej kan tåla uppskov och som måste fullgöras å tid då sjöman icke eljest enligt denna lag har att förrätta arbete.

I motionen II: 591, av herrar *Dahlgren* och *Adolfsson*, hade föreslagits, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:

Övertidsarbete må ej åläggas sjöman under längre tid än 4 timmar om dygnet och högst 12 timmar i veckan. Dock må övertidsarbete icke förekomma i sådan utsträckning, att tiden för sjömannens skeppstjänst under ett och samma dygn därigenom skulle uppgå till mer än 16 timmar.

Med övertidsarbete avses även den tid sjöman av förman beordras kvarstanna ombord.

Övertidsarbete må ej förekomma regelbundet.

8 Första kammarens protokoll 1948. Nr 30.

Från den i första stycket stadgade begränsningen undantages övertidsarbete som erfordras för

- a) nödig vakttjänst i hamn;
- b) vidtagande av åtgärder som blivit påbjudna av myndighet i hamn;
- c) skeppstjänst som föranledes därav att besättningen blivit under pågående resa förminskad.

Herr NORLING: Herr talman! Jag ber att få yrka, att också denna paragraf får den lydelse som föreslagits i motionen nr 591 i andra kammaren.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i motionen II: 591; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

14 § 1 mom.

Godkändes.

14 § 2 mom.

Detta moment lydde:

Övertidsersättning som utgår i penningar skall för timme räknat utgöra, när övertidsarbetet utförts å söckendag, minst en 150-del och, när övertidsarbetet utförts å helgdag, minst en 75-del av sjömannens kontanta månadslön, obräknat kostpenningar eller däremot svarande ersättning.

Övertidsersättningen skall beräknas särskilt för varje tillfälle övertidsarbete utförts, varvid påbörjad halvtimme skall ersättas såsom hel halvtimme.

Herr ERICSSON, CARL ERIC: Herr talman! Andra momentet i denna paragraf har jag redan tidigare berört i mitt inledningsanförande, men jag skall

Förslag till sjöarbetstidslag.

be att få med några ord ytterligare utveckla mina synpunkter.

Första stycket i momentet lyder: »Övertidersättning som utgår i penningar skall för timme räknat utgöra, när övertidsarbetet utförts å söckendag, minst en 150-del och, när övertidsarbetet utförts å helgdag, minst en 75-del av sjömannens kontanta månadslön, oberäknat kostpenningar eller däremot svarande ersättning.» Denna bestämmelse är, såsom jag nämnde nyss, ganska egenartad för denna arbetstidslag. Den infördes någon gång i början på 1930-talet, tror jag, då förhållandena i lönehänsende voro helt olika mot nu. Då voro de i lagen fastställda siffrorna rimliga, och de medförde en skälig ersättning för övertidsarbetet. Under de där-efter följande åren ha emellertid lönerna ökats — inte enbart på grund av dyrtiden, utan också på grund av de svåra förhållandena till sjöss under krigsåren. Sedermera ha de krigsrisk-ersättningar, som utgingo under dessa år, till viss del inräknats i lönerna. Allt detta har gjort, att övertidersättningen numera kommit att bli större än som från början avsetts. Dess storlek har väckt uppmärksamhet även inom utskottet. Föredraganden i utskottet nämnde, att man kunnat konstatera, att t. ex. vissa personer ombord haft övertidersättningar på 1 000 och 1 200 kronor, inte per år, utan per månad. Var och en måste inse, att det är något fel i att övertidersättningen, såsom i detta fall, överstiger lönen. Utskottet har varit fullständigt medvetet härom, men inte ansett, att man i nuvarande situation kunnat framlägga ett annat förslag än det som här föreligger — tiden har för övrigt inte medgivit det. Utskottet har dock riktat uppmärksamheten på att man bör försöka få en ändring till stånd.

Jag vill emellertid hemställa, att denna punkt — 2 mom. första stycket — måtte utgå ur lagförslaget. Om lagen inte innehöll någon sådan bestämmelse, skulle den härutinnan bli jämställd med övriga arbetstidslagar, och övertidser-sättningen skulle få regleras genom avtal, vilket vore det naturliga.

Herr NORMAN: Herr talman! Såsom herr Ericsson har framhållit har utskottet anfört vissa kritiska synpunkter på bestämmelsen, men har inte ansett sig kunna yrka på någon ändring i den. Utskottet har nöjt sig med att i motiveringen uttala, att denna sak bör uppmärksammas. När utskottet, som inte haft så lång tid på sig, inte har vågat påyrka någon lagändring på denna punkt, hoppas jag, att kammaren, som haft ännu mindre tid på sig, inte heller skall våga sig på att göra det.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av det nu förevarande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle godkännas med den ändring, att första stycket utelämnades; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, Carl Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 14 § 2 mom. i andra lagutskottets förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda moment med den ändring, att första stycket utelämnas.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om anslag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund.

14 § 3 mom. samt 15—24 §§.

Godkändes.

Slutstadgandena.

Dessa stadganden innehölla bland annat en hänvisning till 4 §, vilken numera av kammaren godkänts med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr NORMAN: Herr talman! Med anledning av det beslut som fattades beträffande 4 § bör nog i fråga om slutstadgandet Kungl. Maj:ts förslag godkännas i stället för utskottets.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, beslöt kammaren på gjord proposition godkänna slutstadgandena med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Ingressen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av dels väckta motioner om revision av gällande grunder för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt, dels ock väckt motion angående förstärkning av förhandlingsrätten för de stats- och kommunalanställda tjänstemännen; samt

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande på arbetarskyddsstyrelsen av de uppgifter och befogenheter, som tillkomma arbetsrådet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 19, i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets memorial nr 54, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Om anslag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 68, i anledning av väckta motioner om anslag till bidrag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 205 av herr *Björck* m. fl. och II: 326 av herr förste vice talmannen *Magnusson*, hade hemställts, att riksdagen måtte till bidrag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund för teknisk konsulentverksamhet för budgetåret 1948/49 anvisa ett anslag av 6 500 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 205 och II: 326 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Carl Sundberg*, *Hjalmar Nilsson*, *Björck*, *Larsson* i Karlstad och *Utbult*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till de förevarande motionerna.

Herr BJÖRCK: Herr talman! Det anslag det här gäller har utgått under tio år, och det är inte att undra på att man blev något förvånad, när man i årets statsverksproposition såg, att det hade strukits.

Den konsulent, som anslaget utgått till, har haft till uppgift att biträda trädgårdsodlarna vid anläggning av värmecentraler, nybyggnader av växthus-

Om anslag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund.

anläggningar, bevattningsanordningar o. d. Konsulentverksamheten har haft mycket stor betydelse, vilket också vitsordats av lantbruksstyrelsen, som har framhållit, att den fyller en viktig uppgift och har varit till stor nytta. Med anslaget har varit förbundet det villkoret, att konsulenterna även skulle betjäna företagare, som stodo utanför riksförbundet, och detta har betytt, att särskilt nybörjare och småföretagare inom branschen ha haft nytta av anslaget. Om detsamma nu indrages, kan man räkna med dels att taxorna för konsulentens besök och rådgivning måste avsevärt höjas och dels att trädgårdsodlare utanför förbundet endast kunna komma i fråga om konsulenterna har gott om tid. Då mer än hälften av de trädgårdsodlare, som syssla med affärsmässig trädgårdsodling, stå utanför riksförbundet, förstår var och en vad detta kommer att betyda, framför allt för nybörjare och småföretagare inom trädgårdsnäringsringen.

Det är ju ett rätt blygsamt belopp det gäller, men det betyder ändå åtskilligt, vilket också förbundets ledning har förklarat. Utskottet säger emellertid nu, att detta anslag med hänsyn till den utveckling konsulentverksamheten har undergått inte kan betyda så mycket. Det talas i utskottsutlåtandet också om det bolag, som förlidet år bildades för att tillvarata framför allt de större odlarnas affärsintressen. Detta bolag har nu öppnat en särskild avdelning för konsulentverksamhet, till vilken detta anslag har utgått.

Det är givet, att om anslaget strykes, så måste taxorna för konsulentens besök avsevärt höjas, och man är inte säker på att konsulentverksamheten skall kunna fortsätta, åtminstone inte i den utsträckning som den tidigare har haft. Genom de förbättringar av teknisk och annan art vid företagen, som framför allt de mindre trädgårdsodlarna genom denna konsulentverksamhet erhållit, kunna de påräkna ökade inkomster, och de få givetvis då också betala högre skatter.

Jag är liksom många andra övertygad om att denna anslagssumma på 6 500 kronor snart nog skulle komma tillbaka till statskassan i form av ökade skatter från dessa företagare.

På grund av vad jag här anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON, ALFRED: Herr talman! Jag skäl be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 431, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Karlsson, Gottfrid*, för tiden den 10—den 26 innevarande månad.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.37 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.